

Nr 162.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående psykologiskt försvar m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Hedlund.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

På grundval av betänkande avgivet av kommittén för utredning om det psykologiska försvaret framlägges i propositionen förslag om organisation och verksamhet för ett svenskt psykologiskt försvar. Under krig avses frågor angående det psykologiska försvaret skola handläggas av en statens upplysningscentral. För de förberedande åtgärder, som bör vidtagas på detta område redan i fred, föreslås, att en särskild beredskapsnämnd för det psykologiska försvaret anknytes till inrikesdepartementet. Medel för nämndens verksamhet för nästa budgetår äskas under inrikesdepartementets avlönings- och omkostnadsanslag, varjämte ett särskilt anslag upptages för arvoden åt nämndens ledamöter m. m.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1954.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 november 1950 tillkallade dåvarande chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, sex sakkunniga för att verkställa utredning rörande erforderliga anordningar för tryggnad av en god psykologisk beredskap och framlägga därav föranledda förslag. De sakkunniga, som antog benämningen kommittén för utredning om det psykologiska försvaret, utgjordes av dåvarande landshövdingen Conrad Jonsson, dåvarande andre redaktören Allan Hernelius, sektionschefen i försvarsstaben, överste Gustaf-Fredrik von Rosen, chefredaktören och ledamoten av riksdagens andra kammare Frans Severin, verkställande direktören i AB. Ervaco Folke Stenbeck och verkställande direktören i Tidningarnas Telegrambyrå, överste Olof Sundell. Åt Jonsson uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. Sedan Jonsson begärt och erhållit entledigande från uppdraget att vara ledamot av utredningen, förordnades den 2 oktober 1951 landshövdingen Eije Mossberg att i Jonssons ställe vara ledamot tillika ordförande.

Kommittén avgav den 27 april 1951 förslag till provisorisk organisation av statlig verksamhet för tryggnad av god psykologisk beredskap m. m. Sedan detta förslag varit ute på remiss, lät chefen för inrikesdepartementet till kommittén överlämna samtliga remissvar för att tagas under övervägande vid fullgörande av kommittéuppdraget. Den 1 september 1953 avlämnade kommittén sitt huvudbetänkande, kallat »Psykologiskt försvar» (SOU 1953: 27).

Kommittén söker i betänkandet klarlägga, vilka åtgärder som i olika hänseenden kan vara nödvändiga för att trygga befolkningens motståndanda under ett krig. Kommittén har funnit det ligga utanför utredningsuppdragets ram att behandla de speciella problem, som i detta hänseende

uppstår för krigsmaktens del, och har därför inriktat sitt arbete på förhållanden, som rör befolkningen i dess helhet eller ensamt civilbefolkningen. Kommittén har ägnat särskild uppmärksamhet åt nyhetstjänsten under krig liksom åt den allmänna, av krigsförhållandena betingade informations- och upplysningsverksamheten till den svenska allmänheten. I betänkandet behandlas även frågan om åtgärder för den återhållsamhet vid publicering, som kräves av säkerhetsskäl. Ett särskilt område för utredningen har slutligen gällt upplysnings- och propagandaverksamhet till utländsk opinion.

I betänkandet belyses främst den verksamhet, som under krig, vari riket är indraget, blir nödvändig på de olika områden utredningen haft att behandla. Kommittén ger förslag till grunddragen av en krigsorganisation samt till de åtgärder under fred, som är nödvändiga för att säkerställa, att erforderlig verksamhet i krig skall kunna komma till stånd. I fråga om åtgärder för tryggnad av en hårdig motståndssanda har kommittén dock uppmärksammat även den verksamhet, som behöver utövas under fred.

Över betänkandet har yttranden avgivits av:

Överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, statistiska centralbyrån, statskontoret, överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens upplysningsbyrå, skolöverstyrelsen, telegrafstyrelsen, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd, försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd, statspolisintendenten, svenska psykologsamfundet, AB Radiotjänst, svenska tidningsutgivareföreningen, publicistklubben, svenska journalistförbundet, AB Tidningarnas telegrambyrå, svenska bokförläggareföreningen, svenska boktryckareföreningen, föreningen Sveriges filmproducenter, svenska försäljnings- och reklamförbundet, auktoriserade annonsbyråers förening, svenska institutet, exportföreningen och svensk-internationella pressbyrån, svensk-amerikanska nyhetsbyrån, Sveriges exportförening, centralkommittén folk och försvar, frikyrkliga studieförbundet, KFUK:s och KFUM:s studieförbund, studieförbundet medborgarskolan, arbetarnas bildningsförbund, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, riksförbundet landsbygdens folk, yrkeskvinnors samarbetsförbund, högerens ungdomsförbund, folkpartiets ungdomsförbund, svenska landsbygdens ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, föreningen svensk fackpress, teaternas riksförbund, Sverige-Amerika stiftelsen och Fredrika-Bremerförbundet.

Yttrandena är genomgående positiva med talrika instämmanden i betänkandets synpunkter på huvudlinjerna för det psykologiska försvarets verksamhet. De invändningar, som görs, avser vanligen endast organisatoriska frågor.

Jag kommer att i det följande först ta upp frågan om behovet av ett psykologiskt försvar. Därefter ämnar jag behandla riktlinjerna för det psykologiska försvarets verksamhet under krig och förslaget till krigsorganisation för att sluta med frågan om åtgärder i fred.

I. Behovet av psykologiskt försvar.

Kommittén.

Psykologisk krigföring.

I ett inledande avsnitt av sitt betänkande anger kommittén vad den menar med psykologisk krigföring och psykologiskt försvar samt redogör för de former, vari detta slags krigföring uppträder och de medel som begagnas. Kommittén anför härvid i huvudsak följande.

De förändringar, som samhället genomgått i modern tid, har icke endast i grunden förändrat den militära krigföringen, de har också skapat sådana betingelser, att den psykologiska krigföringen fått en starkt ökad betydelse. Den tekniska utvecklingen har förändrat krigets yttre former och gett det möjligheter att verka snabbt och kraftigt över stora avstånd och med många skiftande medel. Mekaniseringen av stridskrafterna och industrialiseringen av näringslivet har gjort den ekonomiska krigföringen till en väsentlig faktor i nutida krig. Kraftförsörjningen, industrin och handeln har blivit viktiga angreppsobjekt. Civilbefolkningen utsättes för krigshandlingarna och dras in i krigsansträngningen i en omfattning som aldrig förr. Hemorten har blivit en utsatt och sårbar hemmafront. Det moderna kriget drabbar allt och alla. Frontlinjen går bildligt talat i varje enskild medborgares medvetande. Kriget av i dag kräver ytterst vars och ens insats, vars och ens ställningstagande. Samtidigt har de tekniska hjälpmedlen, som används för att vidarebefordra upplysningar, idéer och inställningar till stora grupper människor, utvecklats starkt. Den enskilde individen kommer på ett helt annat sätt än tidigare i kontakt med världsskeendet och med den uttolkning som detta skeende får i press, radio och film. Den totalitära statens ledning använder propagandan såsom ett viktigt medel för att bibehålla och utvidga maktställningen.

Hela denna utveckling har lett till att propagandan, som är den viktigaste formen av psykologisk krigföring, i våra dagar blivit ett betydelsefullt vapen i krig. Den riktas såväl mot fienden och hans krigsmakt som till den egna befolkningen och de egna styrkorna.

Som psykologisk krigföring i egentlig mening betecknar kommittén en verksamhet, genom vilken motståndsviljan påverkas med rent psykiska medel och icke genom yttre våld. Under krig är det psykologiska vapnet i förhållande till de militära maktmedlen ett hjälpvapen, vars verkan i mycket beror av den övriga krigföringen och som ensamt föga förmår

Under yttre fred kan psykologiska krigföringsåtgärder genomföras såsom förberedelse för ett möjligen kommande militärt krig eller för att utan ett sådant vinna maktpolitiska framgångar; under de senaste årens »kalla» krig har metoden utnyttjats i ständigt stegrad omfattning.

Den psykologiska krigföringen har liksom den militära en offensiv och en defensiv sida. Den kan utnyttjas i angreppskrig likaväl som i försvarskrig. Vid både angreppskrig och försvarskrig kommer såväl offensiva som defensiva åtgärder ifråga även på den psykologiska krigföringens område.

Den psykologiska krigföringens främsta hjälpmedel är tidningarna och andra tryckalster, rundradion och filmen. Dessa massmedia har redan i fred avgörande betydelse för opinionsbildningen. I krig får de ännu större vikt som propagandaorgan. En stor del av det nyhetsmaterial, som står till tidningarnas förfogande och bereds plats i dem, utgör element i det psykologiska krig, som sekunderar det politiska maktspelet i tider av internationell spänning. Vid öppet krig sväller detta material starkt. I regel når en krigförande genom pressen endast egen opinion. I mindre omfattning kan han nå opinionen i neutrala och allierade stater. Det mest effektiva sättet för denna påverkan är att snabbt och väl betjäna pressen med nyheter. En krigförande kan också ge nyheter sådan form, att de med bevarad fastän maskerad udd glider in i motsidans tidningar. Han kan även sprida särskilda nyhetsblad direkt till fienden. Vidare kan både i öppet och kallt krig propagandabroschyrer spridas över öppna gränser, genom järnridåer och tvärs över stridsfronter. Under krig blir dock flygbladet det mest anlitade medlet att med tryckta ord nå fienden. Rundradion spelar en mycket stor roll, särskilt i kritiska skeden såsom vid ett krigsutbrott. För propaganda till fientligt område är radion det främsta medlet. Ett närstående medel är högtalare vid fronten eller i flyg över fientligt område. Ett livskraftigt stridsmedel är alltjämt ryktesspridning. Filmen har sin styrka i att den verkar direkt på känslolivet och når många, under krig dock icke motsidan. De olika massmedia kompletterar varandra. De bör under krig utnyttjas i kombinerade aktioner för att få full slagkraft.

För den psykologiska krigföringen tages även vetenskapen till hjälp. För studium av motståndandan och av betingelserna för psykologisk krigföring anlitas vetenskapligt skolade experter, främst socialpsykologer, sociologer, statsvetenskapsmän och statistiker men även historiker, kulturantropologer och psykiatriker. Socialpsykologien och sociologien har utvecklats starkt under de senaste decennierna och därmed också de på dem grundade tekniska metoderna för mätning av attityder och analys av propaganda, vilket allt har kommit den psykologiska krigföringen tillgodo.

Vetenskapsmännens arbetsuppgift är att kartlägga motståndarens nationella särdrag, strukturen i hans samhälle, öppna eller latent spänningar mellan olika grupper i hans land samt att följa den fientliga opinionens

växlingar inför krigshändelser och propaganda. I det egna landet gäller det att följa och analysera den fientliga propagandan, kontinuerligt undersöka folkstämningen och klarlägga egen och fientlig propagandas verkan på opinionen samt sammanställa och analysera i omlopp varande rykten. Arbetsuppgifterna och metoderna att lösa dem belyses av kommittén med några exempel på uppgifter, som samhällsvetenskapsmän var sysselsatta med under andra världskriget. De speciella förhållandena under krig medför, att forskarna i många fall inte blir i stånd att framlägga vetenskapligt hållbara recept för handlandet. Men även om de ej förmår att ge entydiga råd i oklara lägen, så kan de, som erfarenheterna under andra världskriget visat, på grundval av kända eller sannolika faktorer medverka till ett bedömande av hur det psykologiska angreppet bör sättas in med största utsikt till framgång. När det gäller det defensiva psykologiska försvaret av det egna folket, blir forskarnas tillgång både till grundläggande fakta och till data om gradvisa förändringar rikare och därmed också deras möjligheter att bidra till den psykologiska krigsinsatsen större.

Kommittén framhåller, att det av flera skäl är vanskligt att bedöma resultaten av psykologisk krigsföring. Den ändring i människors inställning och beteende, som man syftar till, har oftast flera samverkande orsaker. Under krig spelar vapenlyckan väl i regel största rollen, försörjningsläget har väsentlig betydelse och de personliga förlusterna och obehagen får stor vikt för många. Propagandan kan sällan ensam nå sitt mål, men den kan accentuera den verkan, som de yttre omständigheterna har på människorna. Kommittén framhåller, att en skickligt skött och väl förberedd psykologisk krigsföring såväl för en angripare som för en försvarare *kan* bidra till att fienden ger upp snabbare än vad han eljest skulle ha gjort ävensom till att den egna kampviljan bevaras och stärkes. Därutöver framhåller kommittén, att under krig ett land, vilket icke har förmåga att möta de psykologiska åtgärder fienden riktar mot trupp och befolkning, riskerar att komma i allvarligt underläge.

Den psykologiska krigsföringens omfattning, metoder och resultat före, under och efter andra världskriget belyses utförligt i betänkandet (s. 29—48, till vilket i denna del hänvisas.

Motståndsandans värnande.

Kommittén redogör i ett följande kapitel för det nutida kriget och dess psykiska påfrestningar på befolkningen. Därefter följer en analys av vad motståndssanda är och vad som inverkar på den. På grundval härav ger kommittén så en rad förslag till åtgärder under fred och krig i syfte att trygga befolkningens motståndssanda.

Kommittén anför i dessa delar bl. a. följande:

Om en stormakt går till angrepp mot Sverige, blir de psykiska påfrestningarna på vårt folk stora och för många medborgare svåra att bära. Den

omständigheten, att vårt land under lång tid har åtnjutit fred och att ett krig för många svenskar har kommit att te sig såsom något mycket osannolikt, skulle skärpa den starka chockverkan, som den moderna krigföringen i och för sig framkallar vid ett plötsligt angrepp. Denna blir större ju mera överlägsen angriparen är. Särskilt kännbar blir den psykiska påfrestningen för befolkningen i en mindre stat, som icke kan räkna på omedelbart bistånd av mäktigare stater.

Genom en god psykologisk försvarsberedskap — liksom genom en god försvarsberedskap på övriga områden — kan motståndskraften mot chocken ökas. Mot nötningen på den psykiska motståndskraften under krigets fortgång kräves psykologiska försvarsåtgärder, som måste avvägas efter det behov som framträder eller som kan förutses.

Motståndsandans är en kombination av vilja till motstånd och andlig kraft till motstånd. För motståndsviljan är främst avgörande, att man helhjärtat uppfattar landets sak som sin egen. Men det fordras också, att man själv vill medverka i det gemensamma motståndet och ta de risker detta medför. Andlig kraft till motstånd har den som kan behärska den fruktan och ångest, den dragning till apati och panik, som kan komma en person att aktivt eller passivt bidra till uppgivande av motstånd.

Positiva komponenter i motståndsandans *under krig* och viktiga faktorer, som stödja den mot psykisk påfrestning, är för hela folket:

Tro på det rättvisa i landets sak.

Tro på möjligheten till seger.

Fruktan för följderna av nederlag och ockupation — för den egna personen, för anhöriga och för hela folket.

Tillit till statsledningen, vilket betyder tro på att de, som leda landet, är dugliga och gör sitt bästa.

Samhörighetskänsla med landet i dess helhet eller någon lojal grupp; känsla av ensamhet kan i samverkan med övriga påfrestningar lätt bryta ner en persons moral.

Kännedom på förhand om krigets natur och om vad man själv kan vänta sig; kännedom om den psykologiska krigföringens syften och medel är bl. a. av betydelse för förmågan att stå emot.

Vetskap om vad som händer; ovisshet skapar oro och osäkerhet och är gynnsam jordmån för rykten och propaganda.

God fysisk och psykisk kondition; umbäranden och bekymmer ned-sätter ofta motståndskraften, hunger och trötthet är viktiga negativa faktorer liksom brist på självförtroende och känslan av att vara undervärderad.

Åtgärder i fred för att främja viljan till motstånd.

Kommittén framhåller, att förberedelse under fred för att säkerställa motståndsandans är ett lika elementärt försvarsbehov som kravet på att krigsmakten vid angrepp skall kunna fungera utan fortsatt förberedelse. Uppbyggande under fred av en hårdig motståndssanda har dessutom fredsbevarande betydelse likaväl som upprättande av en stark krigsmakt.

I fortsättningen anför kommittén bl. a. följande.

Den för motståndsandans nödvändiga gemenskapskänslan och uppslutningen kring gemensamma ideal och intressen måste finnas och komma till uttryck redan under fred. Det är vidare angeläget, att medborgarna är

medvetna om värdet av de för deras trivsel och trygghet grundläggande faktorerna och om vad vi har att försvara. Behovet härav ökas genom en målmedveten, även utifrån dirigerad propaganda, som syftar till att undergräva solidariteten med vår samhällsordning och alstra misstro mot statsmakterna. Kännedomen om vad vi har att försvara bör kompletteras med upplysning om vilka följder vi kan vänta av att ge efter för en angripare.

För vilja till motstånd fordras i regel, att man tycker att motståndet har mening, d. v. s. att man har tilltro till egna resurser och, i den mån dessa ej anses räcka, tro på effektiv hjälp utifrån. Tron på egna resurser bör lika litet som tron på hjälp vara grundad på rent känslomässiga förhoppningar utan anknytning till verkligheten. Endast en på kännedom om det sanna tillståndet baserad uppfattning är värdefull. Det är därför angeläget, att medborgarna får en klar och riktig bild av vårt försvar och dess möjligheter att avvärja ett angrepp. I den mån det är möjligt skall även en tänkbar angripares resurser för angreppet belysas. Redan under fred kan krafter vara verksamma, som syftar till att försvaga motståndsviljan. För ett land, där yttrande och tryckfrihet är grundstenar i samhällsordningen, utgör frågan om motåtgärder ett vanskligt problem. Det får anses självfallet, att under rena fredsförhållanden statliga myndigheter inte skall bedriva någon form av propaganda. I ett skärpt läge bör statsmakterna dock kunna stimulera och stödja åtgärder, som syftar till att försvåra verksamhet av denna art.

Åtgärder under fred för att motverka krigets psykiska påfrestningar.

Det är vidare enligt kommitténs mening av vikt att under fred förbereda människorna på krigets påfrestningar och göra dem motståndskraftiga. Det är av största betydelse att ge upplysning, som svarar på frågorna: hur kan ett krig komma att te sig och vad är det som kan hända just mig, vad har jag för skyldigheter och rättigheter och vad skall jag göra i de olika situationer, som jag råkar in i. Denna upplysning bör behandla det moderna krigets natur sedd ur en svensk medborgares synvinkel och med hänsyn tagen till svenska förhållanden. För att civilbefolkningen skall vara psykologiskt beredd att motstå luftanfallen och särskilt atombombningen, fordras realistisk upplysning både om dessa anfalls verkningar och om möjligheterna att reducera dem.

Kommittén behandlar även frågan om propagandaprofylax i fred och framhåller, att man kan nå vissa resultat genom att lära människor att känna igen propaganda, att vara kritiska mot rykten och att skilja mellan falska och äkta meddelanden. Propagandaprofylaxen bör så vitt möjligt även tillgodose eller på annat sätt neutralisera behov och önskemål, som eljest kan utnyttjas av en motståndare. Kommittén betonar vidare, att man vid planläggning av utrymningar och andra skyddsåtgärder samt av

socialvården måste ta hänsyn till psykologiska faktorer av betydelse för motståndsandans. Till det psykologiska försvarets fredstida uppgifter hör även tekniska förberedelser för trygghet i krig av en god nyhets- och informationstjänst.

Åtgärder under krig för att trygga motståndandan.

Kommittén understryker, att de åtgärder, som behöver vidtas under krig för att bevara och stärka motståndandan, i hög grad beror av vad som gjorts under fred.

Redan vid krigets början kan kraftiga åtgärder behövas. En klar och lättfattlig upplysning om vårt krigsmål bör ges. Härmed bör kombineras en intensifiering av upplysningen om vad det är vi har att försvara och om vad ett nederlag skulle medföra. Samtidigt skall man ingjuta förtröstan genom att klarlägga egna resurser och den direkta eller indirekta hjälp vi får eller har anledning att räkna med. Upplysningen får icke förtiga de motgångar och svårigheter, som kan bli vår lott. Särskilda åtgärder behövs för att häva ensamhetskänslan hos dem, som skilts från anhöriga, från arbetskamrater, från hemmiljön.

Förtroendet för den politiska och militära ledningen under krig är av allra största betydelse för folkets moraliska motståndskraft. Avgörande här är regeringens, militärledningens och övriga högre myndigheters sätt att delge befolkningen viktigare fakta eller underlåta att göra detta. Enligt kommitténs mening är det av avgörande betydelse, att statsmakterna, så långt säkerhetsskäl medger, framlägger *alla* väsentliga fakta. Det som säges, skall vara sant. Viktigt är icke endast *vad* som sägs och att det sägs, viktigt är även *hur* det sägs. Det blir en huvuduppgift för det psykologiska försvaret att främja nyhetstjänsten. Särskilt viktigt är, att nyhetstjänsten fungerar tillfredsställande just dagarna kring ett krigsutbrott. — Den upplysning, som ger den enskilde svar på frågan om vad han kan råka ut för och vad han har att göra i olika situationer, måste fullföljas och utökas.

Det psykologiska försvaret har viktiga uppgifter för att minska den psykiska verkan av umbäranden och påfrestningar. Hjälp mot de besvär, som följer av knapphet på livsmedel och andra konsumtionsartiklar, kan ges genom en brett lagd rådgivning om konsumtionsanpassning. Likaså kan råd ges om de bästa sätten att avhjälpa eller minska andra svårigheter, till exempel med uppvärmning och belysning.

Åtgärder mot fientlig psykologisk krigföring.

Kommittén anser, att vissa skäl föreligger för att vidta tekniska förberedelser för störning av fientliga rundradiosändningar. Däremot är det klart, att ej ens under krig förbud att lyssna till utländska utsändningar bör införas hos oss.

I fortsättningen understryker kommittén vikten av att i krig söka förhindra eller reducera effekten av den propaganda, som man inte kan eller inte vill utestänga. I första hand bör man »vaccinera» befolkningen, så att den så långt som möjligt blir immun mot fientlig propaganda. Även om detta har skett i fred, måste åtgärderna fullföljas efter ett krigsutbrott. Särskilt viktigt blir att uppdaga och för allmänheten avslöja svart propaganda. En god nyhetstjänst och tydliga deklARATIONER från myndigheterna om läget gör det svårt för fientlig propaganda att vinna tilltro och effekt.

För att motverka den nedbrytande effekt, som fientlig propaganda likväl kan ha fått, torde en saklig information om de frågor, som den fientliga propagandan berör, i regel vara bästa medlet.

I fråga om åtgärder mot rykten och falska meddelanden anför kommittén bl. a.

Rykten, som finner särskilt god jordmån under krig, är ofta sådana, som verkar nedbrytande på motståndandan. Man får räkna med såväl spontant uppkomna, som av motståndaren avsiktligt utplanterade rykten. Möjligheterna att hindra sådan fientlig ryktesspridning är i stort sett desamma som gäller i fråga om propaganda. En fullgod nyhetstjänst, som snabbt och korrekt meddelar allt av intresse, som rimligen kan publiceras, är det främsta försvarsmedlet. Också för bekämpande av falska meddelanden är en snabb nyhetstjänst ett värdefullt hjälpmedel — liksom även klara, snabba och säkra ordervägar. Vid sidan av hindrande åtgärder och uppmaningar till folk att vara på sin vakt kan man vidare i vissa fall använda förhandsbesked, som förutser falska order och uppgifter och neutraliserar deras verkan.

Sammandrag av kommitténs förslag beträffande det psykologiska försvarets verksamhet och organisation.

På grundval av de överväganden, kommittén gjort angående motståndandan och åtgärder för dess värnande, understryker kommittén i första hand betydelsen under krig av en snabb, fyllig och sanningsenlig nyhetstjänst och inskräper vikten av en så fri offentlig debatt som möjligt. Kommittén avvisar tanken på tvångscensur under krig och hävdar, att erforderlig återhållsamhet rörande uppgifter, som kan vara till gagn för fienden, kan åstadkommas i fritt samarbete mellan ett statligt rådgivningsorgan, å ena, samt pressen och publicitetsorgan, å andra sidan.

Den upplysningsverksamhet till den svenska allmänheten, som blir nödvändig och önskvärd under krig, bör enligt kommitténs mening i största möjliga utsträckning bedrivas av de organ, som under fred är verksamma på hithörande områden. Ett samordnande organ behövs dock, som även i viss utsträckning skall kunna bedriva egen verksamhet. Kommittén framhåller betydelsen av folkrörelsernas medverkan och ger även riktlinjer för

filmens och teaterns verksamhet samt för bokförsörjningen. I fråga om rundradion framhåller kommittén önskvärdheten av att Radiotjänst i stort sett fria ställning bevaras även under skärpta förhållanden.

Även i fråga om goodwillskapande upplysning till utlandet bör enligt förslaget de i fred verksamma upplysningsorganen i princip fortsätta efter i huvudsak samma linjer och metoder som under fred.

Kommittén anser att ett enda organ bör under krig leda och samordna alla verksamhetsgrenar inom ramen för det psykologiska försvaret. Detta organ, som kallas statens upplysningscentral (UC), skall lyda direkt under Kungl. Maj:t. Ett konsultativt statsråd föreslås under krig få till sin enda och huvudsakliga uppgift att företräda det psykologiska försvaret. En regional organisation föreslås anknuten till länsstyrelserna.

Kommittén framhåller i olika sammanhang nödvändigheten av åtgärder i fred, såväl upplysningsverksamhet som förberedelser för att det psykologiska försvaret skall kunna verka effektivt under krig. Ingen centraldirigerad statlig upplysningsverksamhet i fred bör dock förekomma. För erforderlig förberedelse av verksamheten i krig föreslås inrättande av ett fredsorgan, kallat beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.

Yttranden.

Många remissinstanser har understrukt det psykologiska försvarets stora betydelse och behovet av åtgärder för en beredskap i denna del av det totala försvaret.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser, att det psykologiska försvaret uppenbarligen har sådan stor betydelse i det totala försvaret, att tillräckliga resurser för en tillfredsställande lösning av de problem, som kommer att åvila denna gren av försvaret, ovillkorligen måste ställas till förfogande. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller, att det numera icke torde råda delade meningar om att det psykologiska försvaret intar en viktig plats i det totala försvaret vid sidan av det militära försvaret, civilförsvaret och den ekonomiska försvarsberedskapen.

Överbefälhavaren uttalar, att det psykologiska försvaret är ett oundgängligt led i rikets totala försvar. För det militära försvaret är motståndsviljan och uthålligheten hos hela folket av avgörande betydelse. *Civilförsvarsstyrelsen* inskräpper, att det hittills i vårt land eftersatta psykologiska försvaret är av vital betydelse för totalförsvaret och att det därför har sin givna plats vid sidan av det militära och ekonomiska försvaret samt civilförsvaret. Icke minst för civilförsvarets del är en god psykologisk försvarsberedskap en förutsättning för en framgångsrik verksamhet. *Skolöverstyrelsen* anser, att det psykologiska försvaret är av utomordentlig betydelse för totalförsvarets effektivitet och uthållighet.

Positiva uttalanden om det psykologiska försvarets betydelse återfinnes

vidare i yttranden av *länsstyrelserna i Stockholm, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län, försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges Köpmannaförbund, yrkeskvinnors samarbetsförbund, högerns ungdomsförbund, svenska landsbygdens ungdomsförbund och Fredrika-Bremerförbundet.*

Svenska psykologsamfundet finner det vara av största värde, att de problem inom ramen för vårt totalförsvar, som sammanhänger med motståndsviljan och dess värnande, blivit föremål för allsidig utredning. Försvarsfrågan är ej längre en exklusivt militär angelägenhet. Genom teknikens utveckling och icke minst genom de medel denna ställt till förfogande för en propagandamässig påverkan har den enskilde medborgaren och dennes psykiska motståndskraft kommit att bli en faktor av allra största betydelse. Detta torde gälla särskilt för en demokratisk småstat, vars försvar måste syfta att värna mot angrepp utifrån av psykologisk och (eller) militär art. *Psykologsamfundet* framhåller vidare, att utredningen på ett upplysande sätt klargjort innebörden av begreppet psykologisk krigföring. Dess analys av motståndsanvändan och vilka åtgärder, som är erforderliga för dess värnande, synes också vara uttömmande och lämplig såsom grund för konkreta åtgärder. Betänkandets fem första kapitel kan lämpligen tjäna som underlag för en upplysningsverksamhet rörande vårt psykologiska försvar.

Ett stort antal remissinstanser har uttalat sin anslutning till kommitténs förslag till utformningen av det psykologiska försvaret eller framhållit att de icke, eller i stort sett icke, har något att erinra mot kommitténs förslag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län tillstyrker kommitténs förslag och understryker kraftigt nödvändigheten, att landet vid ett krigsutbrott förfogar över en arbetsduglig statlig organisation för det psykologiska försvaret samt att detta försvar effektivt förberedes i fred. *Länsstyrelsen i Värmlands län* tillstyrker det psykologiska försvarets utformning på sätt kommittén föreslagit. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* finner förslaget som helhet väl genomtänkt och vill i princip biträda det. — *Överståthållarämbetet* anser, att betänkandets synpunkter på det psykologiska försvaret är väl lämpade för det fortsatta arbetet på uppbyggandet av denna del av totalförsvaret. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner kommitténs förslag och rekommendationer i stort sett vara väl motiverade och avvägda. Det psykologiska försvaret i vårt land synes böra utformas enligt de riktlinjer, som kommittén anger. Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* uppfyller utredningen högt ställda krav på allsidighet och saklighet. Kommittén har ingående belyst de väsentliga problemen inom ifrågakvarande område och på ett övertygande sätt motiverat sina förslag till åtgärder i syfte att åstadkomma en förbättrad psykologisk beredskap. *Länsstyrelsen* finner sålunda utredningsresultatet väl

ägnat att läggas till grund för det fortsatta arbetet på det psykologiska försvarets område.

Enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* synes de slutsatser, som kommittén redovisar och vilka oftast utmyнна i praktiska förslag angående förberedande åtgärder under fred, genomgående välbetänkta och beaktansvärda.

Mot kommitténs resonemang och förslag synes enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* några erinringar i stort sett icke kunna anföras. Motsvarande synpunkter anføres av *länsstyrelserna i Kalmar, Örebro och Väster-norrlands län*. *Länsstyrelserna i Hallands, Älvsborgs och Västmanlands län* har icke något att erinra mot förslaget. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* kan icke tillstyrka förslaget i vad gäller den regionala organisationen men har i övrigt intet att erinra mot förslaget.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ingen erinran att göra mot den av kommittén skisserade organisationen för krigsförhållanden. Däremot anser sig länsstyrelsen böra resa invändningar mot förslaget till fredsorganisation. Med de erinringar länsstyrelsen har kan länsstyrelsen ej tillstyrka förslaget i föreliggande skick utan föreslår, att det underkastas en överarbetning.

Överbefälhavaren anser, att betänkandet är väl ägnat att utgöra underlag för beslut och åtgärder, samt meddelar, att han i allt väsentligt kan ansluta sig till de synpunkter kommittén har framfört. ÖB framhåller vidare, att de föreslagna riktlinjerna och åtgärderna överensstämna väl med militär planläggning på området. De förslag och rekommendationer, som framlagts i betänkandet, finner *civilförsvarsstyrelsen* vara väl motiverade och avvägda. Styrelsen tillstyrker, att det psykologiska försvaret utformas på sätt kommittén föreslagit. Betänkandet ger enligt *skolöverstyrelsens* mening i huvudsak ett gott underlag för Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut i dessa frågor. *Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd* tillstyrker, att åtgärder till tryggnad av en psykologisk beredskap vidtages i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit.

Landsorganisationen i Sverige kan i stort sett ansluta sig till utredningens uttalande och förslag och önskar endast göra några påpekanden i detaljer. *Tjänstemännens centralorganisation* tillstyrker i allt väsentligt kommitténs förslag beträffande de åtgärder, som bör vidtagas för att trygga en god psykologisk beredskap, och understryker betydelsen av att det psykologiska försvaret i princip inordnas i administrationen på samma sätt som övriga försvarsverksamheter. *Riksförbundet landsbygdens folk* har icke funnit någon anledning till erinran mot det av kommittén framlagda förslaget.

Svenska arbetsgivareföreningen anför.

Såväl fredsorganet som huvudorganet i krig peka i sin tilltänkta verksamhet hän mot en synnerligen acceptabel lösning av de föreliggande problemen. Det är därför angeläget, att alla de förslag, som framkommit i

betänkandet utan onödigt dröjsmål förverkligas och ej blott kvarstå som i och för sig värdefulla rekommendationer. Önskvärdheten av snabbhet i beviljande av nödvändiga anslagsäskanden och i övrigt snar handling kan ej nog betonas.

Högerns ungdomsförbund anser, att det är utomordentligt angeläget, att ansträngningar görs för att i deras huvuddrag snabbt förverkliga de planer som utredningen lagt fram. Det kan icke hävdas, att vår beredskap är god på detta område. Utredningens förslag är så begränsade beträffande personal och pengar, att vägande skäl knappast kan anföras som motiv för ytterligare uppskov. *Folkpartiets ungdomsförbund* finner, att kommittén i det väsentliga på ett lyckligt sätt tillgodogjort sig den kritik, som i samband med provisoriebetänkandet restes mot kommitténs förslag. Detta gäller såväl den allmänna uppläggningsen av samarbetet mellan den statliga informationsmyndigheten och de opinions- och nyhetsförmedlande organen, som den praktiska utformningen av den statliga verksamheten. *Svenska landsbygdens ungdomsförbund* hälsar med tillfredsställelse de av utredningen föreslagna åtgärderna i riktning mot en upprustning av vårt psykologiska försvar. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* finner betänkandets huvudtankar riktiga.

AB Radiotjänst instämmer i de av kommittén föreslagna anordningarna för tryggande av en god psykologisk beredskap. *AB Tidningarnas telegrambyrå* kan i allt väsentligt instämma i vad som i betänkandet anförts rörande det psykologiska försvaret. *Auktoriserade annonsbyråers förening* noterar med tillfredsställelse de resultat utredningen kommit till, och finner förslaget till planeringen av freds- och krigsorganisationerna väl utformat.

Departementschefen.

I ett nutida krig är praktiskt taget varje medborgare av betydelse för krigsansträngningen. Detta gäller alldeles särskilt i ett land som Sverige, där en mycket stor del av befolkningen måste direkt arbeta för krigsviktiga ändamål. Det har sålunda med krigets totalisering blivit allt viktigare, att i orostider hela befolkningen bärs upp av en stark motståndanda. Samtidigt har civilbefolkningen kommit att bli alltmer utsatt för krigshandlingar och andra påfrestningar. Luftanfallen sätts inte bara in för att oskadliggöra industrier och kommunikationer utan också för att knäcka befolkningens andliga motståndskraft. Vi måste vidare räkna med att en angripare samordnar det militära anfallet med en intensiv psykologisk krigsföring eller rentav låter en sådan krigsföring utan formligt krig föregå anfallet i syfte att bryta motståndsviljan och uppnå kapitulation med ett minimum av militära maktmedel. Sistnämnda form av krigsföring synes kunna få en särskild aktualitet med hänsyn till krigsteknikens oerhörda utveckling med vapen och stridsmedel med fruktansvärda verkningar för

civilbefolkningen. Enbart hotet om att använda sådana vapen kan bli ett viktigt led i psykologisk krigföring, vilket måste mötas med ett verksamt psykologiskt försvar.

Under de sista decennierna har den form av krigföring, som brukar kallas psykologisk krigföring, utvecklats snabbt. Propagandan och andra slag av sådan krigföring tillmäts en allt större roll utomlands. Detta visade sig inte minst under andra världskriget, men också i koreakriget har den psykologiska krigföringen utnyttjats i en efter våra förhållanden mycket stor omfattning. Det är tydligt, att den med tekniska och vetenskapliga hjälpmedel starkt utvecklade och differentierade psykologiska krigföringen blivit ett viktigt vapen vid sidan av de militära och ekonomiska tvångsmedlen. En given följd härav är, att frågan om motåtgärder, om psykologiskt försvar, har blivit alltmer aktuell. Den omständigheten, att det moderna kriget även bortsett från propagandan medför svåra psykiska påfrestningar för den enskilde, har självfallet som redan antytts ökat vikten av åtgärder för att värna motståndandan.

Frågan om ett psykologiskt försvar har också kommit att uppmärksammas i Sverige och i november 1950 tillsattes en kommitté för utredning om det psykologiska försvaret. I direktiven underströks den betydelse och omfattning denna form av krigföring haft under det sista världskriget. Med hänvisning till erfarenheterna i vårt eget land — närmast från den statliga informationsverksamheten under ledning av informationsstyrelsen — framhölls det, att det vore föga ändamålsenligt att i en orostid improvisera en dylik verksamhet och att vår beredskapsorganisation måste avse även det psykologiska försvaret. Kommittén har nu avlämnat förslag till åtgärder för att trygga en god psykologisk beredskap. Detta förslag har allmänt hälsats med tillfredsställelse. Såväl i pressdebatten i samband med betänkandets överlämnande som i de många remissyttrandena har man genomgående understrukit betydelsen av en beredskap på detta område och gillat de huvudlinjer, som kommittén dragit upp för det psykologiska försvarets verksamhet och organisation.

Utgångspunkten för kommittén har därvid naturligt nog varit en analys av den psykologiska krigföringen och därmed av det psykologiska försvaret. Några huvudpunkter härav har redan antytts. Kommittén framhåller, att i och för sig även den militära krigföringen skulle kunna kallas psykologisk, då den syftar till att bryta fiendens motståndsvilja men att som *psykologisk krigföring i egentlig mening betecknas en verksamhet, varigenom man påverkar motståndsviljan med rent psykiska medel* och icke genom yttre våld. Liksom den militära krigföringen kan den ha en offensiv och en defensiv sida. Uppenbarligen är det den senare delen, som framför allt är aktuell för vårt land; alltså att de psykologiska stridsmedlen utnyttjas för psykologiskt försvar. Kommittén har granskat de olika formerna för psykologisk krigföring, av vilka den viktigaste är pro-

paganda, och även redogjort för olika medel och metoder för spridning av propaganda, dels framför allt de tekniska hjälpmedlen — såsom tidningar och andra tryckalster, rundradion och filmen — men dels också spridning genom rykten, falska meddelanden o. d.

Den exemplifiering särskilt från det senaste världskriget och därefter, som härvid lämnats, och de erfarenheter från psykologisk krigföring och försvar, som redovisats, har självfallet huvudsakligen avsett förhållanden i de krigförande länderna, men även till neutrala stater riktad propaganda har berörts. Omfattningen och karaktären av sådan propaganda till vårt land från ett av de krigförande lägrens sida har vidare utförligt behandlats i en år 1946 avgiven utredning om den tyska propagandan i Sverige 1939—1945 (SOU 1946: 86).

För kommittén har utvecklingen av den psykologiska krigföringen liksom den ändrade krigstekniken överhuvud lett till slutsatsen, att ett psykologiskt försvar är nödvändigt även i vårt land, och kommittén har angett olika faktorer, som påverkar just vår motståndsvilja och ger det svenska psykologiska försvaret dess speciella karaktär.

Visserligen kunde det kanske tyckas ligga nära till hands att säga, att det inte skulle behövas några särskilda åtgärder för att stärka motståndandan hos Sveriges befolkning med dess enhetliga åskådning och dess av gammalt starka frihetsvilja. Uppenbarligen vore dock ett sådant resonemang alltför optimistiskt. Icke minst den omständigheten — vilken också framhävs av kommittén — att vi så länge undgått att bli indragna i krig skulle göra påfrestningarna på den andliga motståndskraften särskilt stora. Jag är således av den bestämda åsikten, att det psykologiska försvaret för oss är ett väsentligt led i det totala försvaret. Att trygga god psykologisk beredskap är lika angeläget som att bygga upp ett effektivt civilförsvar eller att planera och ordna för andra delar av totalförsvaret. Det har också blivit allt vanligare att ställa det psykologiska försvaret vid sidan av det militära försvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret som en fjärde gren av totalförsvaret. Med hänsyn icke minst till det psykologiska försvarets art — det spänner över vida områden och kan icke helt skiljas från annan försvarsverksamhet — har det likväl en särställning, som gör att dess avgränsande som en speciell försvarsgren måhända kan diskuteras. Av vad jag förut anfört är emellertid uppenbart, att bestämda åtgärder även i vårt land måste vidtas under krig och krigsfara för motståndsandans värnande och att dessa åtgärder måste ledas och samordnas från ett ansvarigt centralt håll. Likaså har utredningen på ett övertygande sätt visat, att förberedelser under fred är nödvändiga. Jag kan alltså helt instämma i kommitténs allmänna slutsatser i dessa delar och vill sålunda även förorda, att ett organ inrättas för planering och andra förberedelser på det psykologiska försvarets område.

Kommittén har gjort en grundlig analys av motståndandan och lämnat

en lång rad synpunkter på vad som kan vara angeläget att göra för att stärka viljan att stå emot en fiende och förmågan att härda ut krigets påfrestningar. Jag skall icke i detta sammanhang gå närmare in på kommitténs utredning i denna del. Man kan med hjälp av socialpsykologiska och andra vetenskapliga discipliner numera nå anmärkningsvärt långt i klarläggande av hithörande problem, och jag anser det vara en försvarsangelägenhet av vikt att fortsätta på den väg, utredningen här har beträtt. De rekommendationer, som lämnas i betänkandet, förefaller väl avvägda och är en god grund att bygga på för ett närmare, på praktiska åtgärder inriktat planeringsarbete.

II. Det psykologiska försvarets verksamhet och organisation under krig.

Kommittén.

Jag övergår nu till att redogöra för vad kommittén anfört angående det psykologiska försvarets verksamhet och organisation under krig. Härvid vill jag först taga upp frågorna om nyhetstjänsten och den offentliga debatten samt om åtgärder för erforderlig återhållsamhet vid publicering. Därefter ämnar jag beröra upplysningsverksamheten samt behovet av insamling och bearbetning av olika slags informationsmaterial för att sedan behandla organisationsfrågorna.

Nyhetstjänsten och den offentliga debatten.

Kommittén framhåller med skärpa, att det för motståndsandans vidmakthållande är av vital betydelse, att medborgarna — helst genom sina vanliga nyhetskällor — får snabba, fylliga och sanningsenliga nyheter både om själva krigshändelserna och om de politiska och ekonomiska förändringar som äger rum under kriget. Det är enligt kommittén även av vital betydelse för motståndsandans bevarande och stärkande, att den offentliga debatten får fullföljas i de i fred verksamma publicitetsorganen utan att åläggas andra hämningar än dem som betingas av oundgängliga sekretesskrav och av nödvändigheten att hindra förrädisk propaganda. I fortsättningen anför kommittén bl. a.

Det är betydelsefullt, att den lätta texten får utrymme i tidningarna, att humor och ironi icke vingklippes, liksom att den lättare underhållning, som ges genom veckopressen icke uteblir. Bevarad rörelsefrihet behöver också de seriösa facktidskrifterna, om de skall kunna fylla sin inte minst under krig viktiga uppgift som nyhetsförmedlare på specialområden och som opinionsbildare i en sluten krets.

Det är överhuvudtaget av vikt, att friheten att informera, kommentera och kritisera alltjämt är en realitet och att detta står klart för alla. Om denna uppfattning skulle undergrävas, skulle bland allmänheten skapas ett underlag för misstro mot statens och försvarets ledning samt en groningsgrund för rykten av olika slag.

Pressen är trots rundradions starka utveckling alltjämt den främsta bäraren både av den fria nyhetstjänsten och av den fria, differentierade debatt, vilka gemensamt möjliggör en fri opinionsbildning. Under ett krig och i ett skärpt läge blir pressens roll som förmedlare av offentlig information ännu mera betydelsefull. Det blir därför en synnerligen viktig uppgift för samhället att vidta åtgärder för att underlätta och möjliggöra nyhetstjänstens upprätthållande och tidningarnas utgivning under krig trots de svårigheter och hinder härför, som kan uppkomma genom fiendens åtgöranden eller genom egna försvarsåtgärder. Av yttersta vikt är att trygga de enskilda tidningarnas egen verksamhet för att undvika likriktande koncentration till några få organ.

Rundradion har kommit att vid sidan av pressen spela en allt större roll som nyhetsförmedlare och i viss mån debattform. Möjligheten att genom radion omedelbart nå kontakt med snart sagt varje invånare i landet ger denna en särskild betydelse som spridare av nyheter och andra informationer i kritiska lägen, såsom vid ett krigsutbrott. Det är oundgängligen nödvändigt, att radioverksamheten kan fortgå under krig och att åtgärder vidtas i detta syfte.

Kommittén framhåller vidare, att ett nära samarbete måste etableras mellan det psykologiska försvaret och de olika publicitetsorganen samt anför härom.

Det psykologiska försvarets och publicitetsorganens gemensamma strävan måste i främsta rummet vara positiv och avse att i så stor utsträckning som möjligt vidmakthålla de nyhetsförmedlande organens och pressens fria funktion. Samarbetet får icke erhålla sådan karaktär, att pressens och radions folk kommer att känna sig som förmedlare av myndigheternas önskemål och intentioner i stället för som föregångsmän för kunskaps-spridning och fri opinionsbildning. Publicitetsorganen måste mötas med öppet förtroende från myndigheternas sida. En oundgänglig förutsättning för detta samarbete är, att de enskilda tidningarna känner sitt ansvar och ständigt har för ögonen den särskilda betydelse, som deras verksamhet har under orostider.

Man måste under krig räkna med betydande hinder för nyhetsförmedlingen och det redaktionella arbetet överhuvud. Svårigheter uppstår bl. a., om riksledningen flyttar från huvudstaden och sprids ut över ett område med hemliga uppehållsorter. Särskilda åtgärder för att vidmakthålla kontakten mellan statsmyndigheterna och publicitetsorganen blir nödvändiga. Ett *centralt kontaktorgan* på öppen ort, vilket ingår i det psykologiska försvarets ledning, bör skapas. Anordningar måste finnas för att hysa och förpläga svenska och utländska publicitetsrepresentanter och för att snabbt befordra deras meddelanden. Särskilda anordningar behövs för att i alla

lägen vidmakthålla nära och snabb kontakt mellan statsledningen och sådana ur svensk synpunkt centrala organ som Tidningarnas Telegrambyrå och Radiotjänst.

För det psykologiska försvaret blir det en viktig uppgift att motverka och övervinna överdrivet sekretessnit genom att förmå enskilda tjänstemän och myndigheter att lämna ut *alla* de uppgifter, som intresserar publicitetsorganen och som kan offentliggöras. Det statliga upplysningsorganet skall gentemot pressen och övriga publicitetsorgan framför allt vara ett serviceorgan för nyhetsförmedling i ordets vidaste mening.

Återhållsamhet vid publicering.

Beträffande frågan om åtgärder för erforderlig återhållsamhet under krig anför kommittén bl. a. följande.

Under krig är det självfallet av vikt, att skärpt återhållsamhet iakttas rörande uppgifter, som kan bli till hjälp för fienden. Lika angeläget som det är att finna en ordning, som gör det möjligt för pressen och övriga publicitetsorgan att under krig iaktta erforderlig återhållsamhet, lika angeläget är det, att denna ordning utformas så, att den ej lägger onödiga hinder i vägen för den fria nyhetsförmedlingen och opinionsbildningen.

Obligatorisk förhandscensur har tillämpats i många länder och har i åtskilliga fall utnyttjats inte bara för att hindra sekretessbrott utan också för att dirigera opinionsbildningen. När som hos oss avsikten är att bevara en fri och obunden information, är förhandscensur icke tänkbar. Dessbättre saknas ej exempel på att frivillig rådgivning kan leda till erforderlig återhållsamhet ifråga om förhållanden som bör hållas hemliga — utan att fri nyhetsförmedling och yttrandefrihet äventyras. I Storbritannien och Förenta Staterna genomfördes under andra världskriget den erforderliga återhållsamheten i ett i stort sett mycket fritt samarbete mellan publicitetsorganen och myndigheterna. Icke heller i Schweiz eller Sverige infördes under kriget preventiv censur. Kommittén tvekar inte att rekommendera, att även under krig ett på fritt samarbete baserat system för återhållsamhet vid publicering skall tillämpas. Den närmare utformningen härav bör planläggas i fred under ledning av ett fredsorgan för det psykologiska försvaret och i intimt samråd med berörda parter. I sina huvuddrag måste ordningen innebära, att från en central myndighet anvisningar utfärdas till ledning om vad som ej bör publiceras. Anvisningarna bör innehålla avgränsningar, så att tvivelsmål om vad som bör och vad som icke bör publiceras kan undvikas. Den centrala myndigheten bör vidare stå till tjänst med rådgivning åt de publicitetsorgan, som önskar inhämta råd i en viss fråga. Med hänsyn till förbindelsesvårigheterna måste det finnas möjlighet till rådgivning i olika delar av riket. Den rådgivande verksamheten skall bedrivas både under hänsynstagande till säkerhetsintressena och med beaktande av allmänhetens intresse av information. Publicitetsorganen skall ha full frihet i sin informationsverksamhet, förutsatt att fienden inte kan

dra sådan nytta av lämnade uppgifter, att olägenheterna av publicering bedöms bli större än nyttan av att uppgifterna sprids.

I fråga om rundradion ökas vikten av återhållsamhet genom att vad som sägs i radion omedelbart kan uppsnappas av fienden. Kommittén förordar, att för Radiotjänsts del åtgärderna ges en form, som i stort sett överensstämmer med vad som under kriget gällde för den brittiska rundradion. En överenskommelse bör träffas, genom vilken AB Radiotjänst förklarar sig berett att i sina rundradioprogram följa de anvisningar rådgivningsorganet utfärdar i hithörande avseenden. Erfarna radiomän bör uttas med uppgift att i förväg granska programmen och därvid tillse, att den nödvändiga återhållsamheten noggrant iakttas. Möjlighet bör vidare finnas att bryta ett radioprogram om det avviker från det godkända manuskriptet. De uttagna radiomännen bör i sin granskningsverksamhet ha ställning av företrädare för det centrala rådgivningsorganet samt vara skyldiga att följa de föreskrifter och anvisningar, som organet utfärdar i denna del. Det är sålunda rådgivningsorganet, icke Radiotjänst, som skall ha ansvaret för granskningsverksamheten.

Ifråga om anvisningarna till publicitetsorganen anför kommittén ytterligare.

Gällande bestämmelser om vad som skall förtigas är tämligen svåröverskådliga, ej tillräckligt enhetliga och mestadels för allmänt hållna för att ge publicitetsorganen erforderlig ledning. En allmän översyn av dessa bestämmelser synas böra komma till stånd utan dröjsmål. Utöver författningsbestämmelser blir det vid krig nödvändigt att ge nyhetsbyråerna, tidningarna, radion och filmen särskilda anvisningar med konkreta exempel på vad som kan publiceras utan tvekan och på vad man bör inhämta råd om. Det är kommitténs mening, att dessa anvisningar skall utarbetas och fortlöpande överses under fred i samråd mellan företrädare för det psykologiska försvaret och andra myndigheter samt representanter för nyhetsbyråer, press, film och radio. En grundförutsättning bör vara, att de i anvisningarna redovisade kraven på återhållsamhet endast skall avse fakta.

Inhemsk upplysningsverksamhet.

Vid behandlingen av frågan om upplysningsverksamhet riktad till det svenska folket framhåller kommittén, att den sakliga upplysning, som måste ges under krig för att stödja och stärka motståndsandan, väsentligen blir en fortsättning, intensifiering och konkretisering av den upplysning, som givits redan i fred. Samtidigt med att ett ökat behov av rent saklig information uppkommer, blir det nödvändigt att i en del sammanhang tala mera till känslorna än förut för att påverka attityder och stämningsslagen i fråga om förhållanden, som äger direkt samband med kriget och hotet mot det egna landet. Detta kan gälla även andra syften än motståndsandans stärkande, t. ex. försvarslån, blodgivning, produktionens

ökande eller konsumtionens minskande eller varningar för spioner och sabotörer. — Kommittén anför vidare bl. a. följande.

Vikten av att en tillräcklig och effektiv upplysning bedrivs samt det förhållandet, att nya områden och former för informationen måste beträdas och utnyttjas kan tala för att låta ett centralt organ i avsevärd utsträckning ombesörja verksamheten. Vi hyser emellertid i Sverige principiell motvilja mot långtgående statlig upplysningsverksamhet. Det finns också andra skäl mot centralisering av upplysningsverksamheten. En upplysnings- eller propagandakampanj, som kommer från ett ovant håll, har svårt att snabbt skapa erforderligt förtroende. En omställning skulle vidare medföra tekniska och personella svårigheter. Ett informationsverk, som kanske snabbmobiliseras, när kriget bryter ut, skulle omöjligen med utsikt till rimlig framgång självt kunna bedriva den upplysningsverksamhet, som då är oundgängligen nödvändig. Det är därför kommitténs övertygelse, att upplysning och propaganda av det slag, det här gäller, under krig i största möjliga utsträckning bör bedrivas av de organ, som under fred är verksamma på hithörande områden. Den upplysningsverksamhet, som utövas av statliga eller statsunderstödda organ, bör samordnas i högre grad än under fred, varvid syftet bör vara att rationalisera och intensifiera verksamheten och att förhindra att de olika åtgärderna svära mot varandra. Det ligger i sakens natur, att denna samordning och ledning handhas av ett ledningsorgan för psykologiskt försvar. Samtidigt uppstår ett ömsesidigt behov av närmare kontakt mellan övriga upplysningsmedier och det psykologiska försvarets ledning. Det blir härvid fråga om ömsesidigt samarbete samt om service från det statliga organets sida.

Kommittén behandlar i olika sammanhang frågan om *rundradion* och det psykologiska försvaret. Kommittén anför bl. a. följande.

Det är naturligt att rundradion medvetet inriktar sig på att delta i krigsansträngningen. Radion bör sålunda vara beredd att anpassa sitt program efter vad landets behov kräver. En huvudsynpunkt beträffande det intima samarbete, som i olika avseenden blir nödvändigt mellan Radiotjänst och ett statligt upplysningsorgan, bör vara, att Radiotjänst alltid svarar för det radiomässiga, medan upplysningsorganet kan ge besked om vad som är särskilt viktigt att få belyst liksom om de allmänna linjerna för det psykologiska försvarets upplysningsverksamhet.

Radioprogrammen torde under krig böra redigeras efter samma riktlinjer som i fred. Man får icke ge avkall på en huvudprincip för radioprogrammen likaväl som för annan upplysningsverksamhet: att ge en verklighetstrogen bild av förhållandena i vårt land under kriget. Radion skall under krig liksom under fred spegla samhällslivet, såväl det yttre skeendet som den aktuella debatten och den skiftande folkopinionen.

Det är av både principiella och praktiska skäl önskvärt, att radions i stort sett fria ställning bevaras även under skärpta förhållanden. Inte ens om Sverige indras i krig bör en förstattligad eller statsdirigerad radio eftersträvas. Endast om radion kan fortsätta att arbeta under så fria förhål-

landen som möjligt, kan man vänta sig, att den under krig blir ett fullgott instrument för upplysning och undervisning, förtröstan och förströelse.

Samhällsintresset för rundradion gäller under krig väsentligen området för det psykologiska försvaret. Ett centralt organ för det psykologiska försvaret är därför närmast att företräda de samhälleliga intressena ifråga om radioprogrammen. Det vore dock olyckligt att upprätta ett subordinationsförhållande mellan Radiotjänst och det psykologiska försvarets ledning. Det får å andra sidan icke bli så, att ledningsorganet för det psykologiska försvaret och Radiotjänst kommer att företräda olika uppfattningar om riktlinjerna för upplysningsverksamheten. Det ligger i sakens natur, att rundradions ledning har anledning att regelmässigt beakta synpunkter och önskemål från det psykologiska försvarets ledningsorgan. Ett intimt samarbete under ömsesidig förståelse och utan någon vidlyftig kodifiering av direktivrätt bör vara huvudprincipen. För att smidigt kunna lösa alla de samarbetsfrågor, som uppstår, liksom eventuella meningsskiljaktigheter, erfordras emellertid en gemensam ledning på regeringsplanet.

Kommittén föreslår därför att under krig frågor rörande Radiotjänst överflyttas till det statsråd, som har att svara för det psykologiska försvaret.

Kommittén har i särskilda avsnitt behandlat frågor om *filmen, teaterverksamheten och bokförsörjningen* under krig. I dessa hänseenden anför kommittén i huvudsak följande.

Det är angeläget, att *filmen* under krig kan utnyttjas för upplysningsändamål och att den samtidigt kan fortsätta sin normala huvudfunktion att skänka avkoppling och förströelse. För visning i Sverige behövs vanliga spelfilmer likaväl som journalfilmer och kortfilmer i upplysnings- och informationssyfte. För visning utomlands behövs journalfilmer och kortfilmer, som skildrar Sverige och vårt sätt att möta kriget. Behovet under krig kan i väsentlig grad täckas av filmer, som finns tillgängliga inom landet. Instruktions- och upplysningsfilmer, som riktar sig till en större krets, bör så långt det går färdigställas under fred. Vidare är det angeläget att skapa förutsättningar för framställning inom landet även under krig av journal- och kortfilmer och för införande från utlandet av aktuella filmer.

Det är också av värde att under krig kunna fullfölja svensk *teaterverksamhet* även om teatern har ett mer begränsat register som informationsmedium och mindre möjligheter än *filmen* att snabbt nå vida kretsar. Erfarenheter från krigförande länder under andra världskriget visar, att teatern kan bidra till människors trivsel och jämvikt under påfrestande förhållanden.

Anspråken på vår *bokförsörjning* kommer under krig med säkerhet att bli mycket stora. Man kan räkna med ett starkt ökat behov av böcker inom de betydande delar av befolkningen, som på grund av kriget lösryckes ur sin vanliga hem- och arbetsmiljö. Det blir för samhället en angelägen uppgift att sörja för tillgång på värdefull litteratur liksom också på lätta förströelseböcker. Bl. a. blir det nödvändigt att stärka resurserna vid biblioteken i inkvarteringsområden. Ett önskemål är vidare, att bokförlagens utgivning i viss utsträckning kan fullföljas. För att skydda bokförlagens fredslager mot bombhot bör åtgärder för deras spridning vidtas.

Kommittén understryker värdet att få till stånd svenska fältupplagor

av små enkelt utstyrda böcker motsvarande dem som användes inom den amerikanska krigsmakten under andra världskriget. Dessa fältupplagor bör vara avsedda att spridas till såväl krigsmaktens personal som till olika kategorier bland civilbefolkningen.

I samband med den inhemska upplysningsverksamheten tar kommittén upp frågan om *folkrörelsernas* medverkan i det psykologiska försvaret. Kommittén framhåller härvid, att med den ställning folkrörelserna intar är det naturligt, att de har en stor uppgift att fylla inom det psykologiska försvaret, ja, ett stort ansvar. Folkrörelserna har särskilda förutsättningar för att distribuera upplysning, påverka opinionen och hålla ömsesidig aktiv kontakt mellan myndigheter och enskilda. Konferens- och studie-cirkelverksamheten samt övriga debattbetonade arbetsformer inom folkbildningsverksamheten kan icke ersättas som medel för upplysning och kontakt. De kan bli till stor hjälp inte bara när det gäller att ge människor kunskap och åsikter utan också genom att förmå människorna att aktivt gripa sig an med uppgifter av betydelse både för totalförsvaret och för deras egen psykiska balans. Kommittén understryker, att de olika organisationerna självfallet skall verka fullt självständigt, inga direktiv från det centrala upplysningsorganet skall förekomma. Detta organ skall främst vara samordnande och förmedlande, ge impulser och stå till tjänst med sakmaterial. Det skall vara ett serviceorgan som hjälper organisationerna, icke ett propagandaverk som utnyttjar dem.

För en smidig samverkan med folkrörelserna bör Centralkommittén folk och försvar, som är ett folkrörelsernas eget organ, bli en ovärderlig länk, viktigare ju mer centralkommittén under fred ägnat sin verksamhet åt det psykologiska försvaret.

Kommittén redogör även för *reklamens* användbarhet för det psykologiska försvaret och kommer därvid in på frågan om samarbetet med reklambranschen. Reklamvärdens yrkesvana och yrkesskicklighet torde bäst komma till uttryck om arbetsuppgifterna för genomförande av ifrågakommande kampanjer anförtros åt företaget inom branschen, hävdar kommittén. Sedan planeringen av en kampanj verkställts inom den beställande myndigheten i samarbete med upplysningsorganet eller inom detta ensamt bör själva utförandet i regel verkställas av ett branschföretag. Mellan kommittén och de i auktoriserade annonsbyråers förening representerade företagen föreligger enighet om de praktiska riktlinjerna för sådan samarbete.

Upplysningsverksamhet till utlandet.

Kommittén behandlar i korthet frågan om olika slags upplysningsverksamhet riktad till utländsk opinion och anför bl. a. följande.

En viktig uppgift i det psykologiska försvaret är upplysning till andra folk i syfte att skapa förståelse och intresse för det egna landet samt

tilltro till dess försvarsförmåga och motståndsvilja. Redan vid en skärpning av vårt lands militära läge blir det nödvändigt att snabbt intensifiera vår upplysningsverksamhet till utlandet. Kommer vi i krig, blir det ännu viktigare att sprida upplysning till utlandet om Sveriges läge och svenska förhållanden.

En goodwillskapande upplysningsverksamhet är till sin natur långsiktig. Den kan under krig ej snabbt nå resultat om den inte kan bygga på en välvilja och ett förtroende, som förvärvats redan under fred. Den verksamhet, som bedrivs i fred, måste utgöra grundvalen för de åtgärder, som vidtas i krig. Det är naturligt, att de i fred verksamma upplysningsorganen, i den mån krigssituationen medger, fortsätter att verka under krig. De bör då i princip arbeta efter i huvudsak samma linjer och metoder som i fred.

Nyhetsförmedlingen till utlandet hänger intimt samman med den goodwillskapande informations- och upplysningsverksamheten och kommittén understryker vikten av att denna förmedling kan fungera snabbt och smidigt. Kommittén framhåller vidare, att för den goodwillskapande verksamheten är omhändertagandet och behandlingen av utländska publicitetsrepresentanter i Sverige av vikt.

I övrigt hänvisas i fråga om detta avsnitt till betänkandet (s. 121—126).

Insamling och bearbetning av material.

Det psykologiska försvaret har utomordentligt starkt behov av informationer av olika slag, understryker kommittén och anför vidare bl. a. följande.

Uppgiften att bevara och stärka motståndsandan kräver ingående underlag för bedömande av folkstämningen samt kännedom om vad det är som påverkar denna. Den fiendliga psykologiska krigföringen måste noggrant studeras till sitt ändamål, spridning och verkan. För den till utländsk opinion riktade verksamheten fordras en mångfald uppgifter både om aktuella förhållanden och om mer konstanta företeelser. Vikten av att äga ett gott underlag för den psykologiska krigföringen och det psykologiska försvaret föranledde under andra världskriget de krigförande till mycket omfattande åtgärder för att anskaffa underrättelsematerial. Åtskilliga metoder för mätning av motståndsandan på den egna sidan och hos fienden utvecklades och finslipades. Under denna tid förbättrades också i väsentlig grad metoderna för propagandaanalys och ryktesanalys. Det kan därför sägas, att det nu finnes relativt goda möjligheter för studium även av tidigare mycket svåråtkomliga attityder och attitydkomplex.

Kommittén redogör för de olika behov av att följa utländska rundradiosändningar, som föreligger för det psykologiska försvaret under såväl krig som fred, samt framhåller, att det för en tillfredsställande avlyssning fordras specialutrustning. En särskild anläggning för den avlyssning, som behövs för det psykologiska försvaret skulle emellertid dra tämligen stora kostnader. Med hänsyn till att även andra myndigheter har behov av rund-

radioavlyssning under både krig och fred finner kommittén det angeläget, att åtgärder snarast vidtas för att åstadkomma en centraliserad avlyssning.

Kommittén redovisar i korthet det psykologiska försvarets behov av opinionsstudier och anför, att detta behov bäst kan fyllas genom anlitande av intervjuundersökningar baserade på stickprov. Denna metod har särskilt värde för att klarlägga såväl förändringar i opinionen som skiljaktigheter mellan olika samhällsgrupper. För de speciella förhållanden, som kan råda under krig, skisserar kommittén ett särskilt förfarande i fråga om skapande av register till underlag för uttagning av intervjuobjekt. Utförandet av intervjuundersökningar bör enligt kommittén anförtros åt statistiska centralbyråns utredningsinstitut. I den mån så visar sig erforderligt bör även de enskilda opinions- och marknadsundersökningsinstitutens resurser anlitas. Särskilt med tanke på svårigheterna för arbetet under krig bör man för opinionsstudierna icke enbart lita till intervjuundersökningar.

Kommittén understryker vidare nödvändigheten av propagandaanalys och framhåller, att i Sverige har föga utträttats på detta område. Kommittén tar icke ställning till vilka metoder för propagandaanalys som är bäst ägnade för det svenska psykologiska försvaret men framhåller vikten av att i fred pröva sig fram samtidigt som man får personer utbildade för dessa arbetsuppgifter.

Den centrala krigsorganisationen och dess arbetsuppgifter.

Kommittén anför i denna fråga till en början bl. a. följande.

För det psykologiska försvaret liksom för all annan försvarsverksamhet är krigsorganisationen av avgörande betydelse. Krigsorganisationens utformning är en primär uppgift, till vilken ställning måste tas innan ett fredsorgan ges form. Krigsorganisationen bör dock inte fastlåsas i detalj utan bör kunna anpassas efter växlande behov och nya rön. Med hänsyn till verksamhetens betydelse för rikets försvar har kommittén funnit det angeläget, att det psykologiska försvarets statliga krigsorganisation i sina huvuddrag prövas av statsmakterna.

Enligt kommitténs förslag skall de psykologiska försvarsuppgifterna i stor omfattning utföras av olika i fred verksamma, till större delen enskilda organ. Detta gör det enligt kommitténs mening möjligt att talmässigt starkt begränsa den statliga krigsorganisationen. Det är emellertid både synnerligen omfattande och starkt differentierade arbetsuppgifter, som under krig måste lösas av den statliga organisationen för psykologiskt försvar. Arbetsuppgifterna är i stort sett följande:

att verka för snabb, fullständig och sannfärdig nyhetstjänst och att underlätta förbindelserna mellan publicitetsorganen samt riksledningen och övriga statsmyndigheter;

att svara för den rådgivning och de övriga åtgärder, som erfordras för att få till stånd en av säkerhetsskäl påkallad återhållsamhet vid publicering;

att bedriva upplysningsverksamhet och vidta andra åtgärder för mot-

ståndsandans bevarande och stärkande, bl. a. genom motåtgärder mot fientlig propaganda;

att samordna och, i den mån detta ej ankommer på andra organ, bedriva annan av krigsförhållandena påkallad upplysningsverksamhet inom landet;

att samordna och, i den mån den ej omhänderhas av andra organ, bedriva till utländsk opinion riktad upplysningsverksamhet, samt

att följa folkstämningen i eget land, genom bl. a. opinionsmätning och ryktesanalys, och *att* följa och analysera fientlig propaganda.

Kommittén diskuterar huruvida det bör finnas ett eller flera organ för det psykologiska försvarets ledning och anför härom bl. a. följande.

När det gäller att överväga, vilket eller vilka organ, som i krig lämpligen bör svara för de olika arbetsuppgifterna bör man utgå från de olika verksamheternas ändamål. Det psykologiska försvarets främsta uppgift är att värna motståndsandan. Åtgärderna härför består väsentligen i informations- och upplysningsverksamhet. Kommittén har stannat för att *ett* organ bör leda all verksamhet i detta avseende. Behovet av enhetlighet och konsekvens talar även för sammanförande i ett och samma organ av denna verksamhet med vissa andra uppgifter, främst den statliga nyhetstjänsten. Enär upplysning till utlandet bör vara samstämd med upplysning inåt, är det även lämpligt att samma organ har hand om den inåt och den utåt riktade verksamheten. Även beträffande sådan för olika myndigheter bedriven upplysningsverksamhet, som avser t. ex. blodgivning, försvarslån och konsumtionsanpassning, kan en viss central samordning vara erforderlig.

Kommittén framhåller att olika meningar anförts, huruvida samma organ bör sköta både den statliga nyhetstjänsten och åtgärderna för vinnande av nödvändig återhållsamhet vid publicering samt anför härom ytterligare.

Praktiska skäl talar för ett sammanförande. Uppgiften att ge råd och anvisningar om vad som kan och vad som inte bör publiceras hänger organiskt samman med uppgiften att lämna nyhetsmeddelanden, särskilt när detta sker genom att svara på frågor. Det skulle bli onödigt tidsödande för en tidningsman att behöva vända sig till två olika myndigheter i praktiskt taget samma fråga. Det skulle verka förvirrande om *en* journalist, som från något håll fått uppgifter i en aktuell fråga, skulle vända sig till en myndighet för att få besked, om saken kan publiceras, medan *en annan* journalist, som ej fått detaljuppgifter, skulle vända sig till ett annat organ för att få upplysning om fakta för publicering. Det bleve dessutom rent praktiskt ytterligt svårt att få till stånd en sådan samstämmighet mellan de två myndigheterna, att de alltid skulle ge enhetliga besked i publiceringsfrågor. Dessutom skulle ett verk, som enbart ger råd och anvisningar om återhållsamhet, inte i samma grad kunna vinna förståelse och förtroende bland pressens män som ett organ som även ger dem nyheter och på andra sätt underlättar deras verksamhet.

På de anförda skälen finner kommittén det lämpligast att ett enda organ handhar ledning av alla de verksamhetsgrenar som det här gäller. Kommittén förordar, att detta organ benämnes statens upplysningscentral (UC).

Däremot har kommittén funnit, att övervägande skäl talar mot inordnande i informationsverket av den obligatoriska granskning av meddelanden och försändelser till utlandet, som vi måste räkna med under krigstid. Det vore nämligen ej ändamålsenligt att låta ett verk, vars centrala uppgift är motståndsandans värnande och vars främsta syssla måste vara spridning av information och upplysning, åta sig den artfrämmande och betungande uppgiften att censurera alla slags meddelanden och försändelser till utlandet.

När kommittén förordar ett centralt organ för alla de uppgifter, som faller inom ramen för det psykologiska försvaret, innebär detta icke, att däri skall uppgå de olika organ, som redan finns för presstjänst och liknande verksamhet. Ett undantag bör dock göras ifråga om statens upplysningsbyrå, vars verksamhet nära ansluter till ett centralt informationsorgans uppgifter. När det centrala verket träder i funktion, bör upplysningsbyrån i sin helhet uppgå däri.

Det centrala organets ställning inom administrationen.

Kommittén anser att psykologiska försvaret i princip bör inordnas i administrationen på samma sätt som övrig försvarsverksamhet. Härom anföres bl. a.

Genom ett sådan inordnande underlättas bl. a. det viktiga samarbetet i sidled. Det är vidare uppenbart, att det centrala informationsorganet — statens upplysningscentral (UC) — måste ha en auktoritativ ställning och direkt personlig kontakt med regeringen, om det skall kunna genomföra sina uppgifter. För informationsverksamhetens planläggning och utförande är det bl. a. nödvändigt att i avsevärd utsträckning känna riksledningens bedömanden, dess intentioner och planer.

Det kan enligt kommitténs mening ej råda tvekan om att det organ, som skall leda det psykologiska försvaret, måste sortera direkt under Kungl. Maj:t. Om man avstår från att skapa ett särskilt departement, vilket kommittén inte anser vara behövt eller lämpligt, synes det ligga närmast till hands att låta det centrala informationsverket administrativt sortera under inrikesdepartementet. Med hänsyn till att detta redan har att fullgöra en rad krigsviktiga uppgifter, kan dock departementschefen inte under krig belastas med ärenden rörande det psykologiska försvaret. Ett konsultativt statsråd bör lämpligen få hand om dessa ärenden. Med hänsyn till verksamhetens betydelse och omfattning samt dess krav på snabba ställningstaganden torde det vara nödvändigt, att det konsultativa statsrådet får till sin enda eller åtminstone huvudsakliga uppgift att företräda densamma i regeringen. På detta statsråd bör ankomma att både i regeringen kontinuerligt bevaka det psykologiska försvarets intressen och att fortlöpande hålla upplysningscentralens ledning väl informerad. Att göra honom till upplysningscentralens chef skulle möta avsevärda administrativa svårigheter. Det vore dessutom inte till gagn för de löpande ärendenas handläggning att göra dem till regeringsärenden. Med hänsyn härtill bör UC förestås av en chef, som icke tillhör regeringskretsen men står i ständig förbindelse med det konsultativa statsrådet.

Kommittén understryker nödvändigheten av att de upplysnings- och informationsorgan, som verkar vid sidan av upplysningscentralen, följer de riktlinjer, som denna drar upp i anslutning till regeringens allmänna politik. För att få till stånd ett enhetligt förfarande ifråga om återhållsamhet beträffande uppgifter av betydelse för rikets försvar är det nödvändigt, att det centrala organet bereds tillfälle att avgöra, vilka allmänna framställningar om återhållsamhet vid publicering, som bör riktas till publicitetsorganen. Kommittén har utformat ett förslag till bestämmelser för samarbetet i krig mellan upplysningscentralen och övriga myndigheter. Det nära samarbete, som måste äga rum mellan det centrala organet samt utrikesdepartementets pressbyrå och högkvarterets organ för press- och upplysningstjänst, regleras i förslaget genom mera detaljerade bestämmelser, som utgår ifrån att de olika organen i väsentliga hänseenden skall ha samma funktion som i fred. Enligt kommitténs mening är det av betydelse, att dessa bestämmelser utfärdas redan under fred för att kunna ligga till grund för krigsplanering och utbildning. Beträffande samarbetet med halvstatliga och privata organ bör särskilda överenskommelser träffas. Även denna del av förberedelsearbetet bör göras under fred.

Upplysningscentralens inre organisation.

Beträffande upplysningscentralens inre organisation anför kommittén, att arbetsformerna inom det centrala ämbetsverk, som upplysningscentralen skulle utgöra, bör präglas av krigets allmänna och verksamhetens speciella krav på snabb och effektiv ledning. Bestämmanderätten bör även i de viktigaste frågorna tillkomma en chef och icke någon kollegial enhet.

Med hänsyn till intresset att för behandlingen av bl. a. åtskilliga principiella frågor ha tillgång till en krets särskilt initierade personer anser kommittén det önskvärt, att vid verkschefens sida finns ett informationsråd och ett pressråd. *Informationsrådet* bör främst bidra med uppgifter och synpunkter, som kan tjäna till ledning för den allmänna utformningen av verksamheten. I rådet föreslås ingå cheferna för TT och Radiotjänst, representanter för utrikesdepartementet, överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap samt för tidningsutgivareföreningen, publicistklubben och journalistförbundet, ävensom en person sakkunnig i propaganda- och reklamfrågor samt två medborgarrepresentanter, den ene företrädande religiösa intressen och den andra kvinnoorganisationerna. I *pressrådet*, som skall främja samarbetet med pressen, bör ingå tidningsutgivareföreningens, publicistklubbens och journalistförbundets representanter i informationsrådet samt fem av Kungl. Maj:t efter förslag av resp. organisationer förordnade representanter för de fyra politiska pressföreningarna och veckopressen. Cheferna för TT och Radiotjänst bör vara medlemmar jämväl i detta råd.

Verksamhetens olika grenar ger enligt kommittén en naturlig utgångs-

punkt för den organisatoriska uppdelningen av upplysningscentralen. En särskild avdelning bör finnas för den rena nyhetstjänsten, åt vilken även verksamheten för återhållsamhet vid publicering bör anförtros. Vid sidan av en avdelning för inre upplysning samt opinionsundersökning och propagandanalys bör en särskild avdelning finnas för verksamhet riktad till utländsk opinion. Ett fristående sekretariat bör upprättas för organisatoriska, administrativa och juridiska frågor samt för materialsamling till de olika avdelningarnas tjänst. Vid arbetet på organisationsplanen bör uppmärksamhet ägnas åt behovet av att i hotfulla lägen kunna låta upplysningscentralen träda i funktion med delar av sin organisation. En ledstjärna för organisationen måste vara att undvika byråkratisk stelbenthet.

Regional krigsorganisation.

Kommittén hävdar, att en regional organisation för det psykologiska försvaret måste finnas, och anför härom bl. a. följande.

Upplysningscentralen behöver lokala anknytningar för att kunna följa folkstämningens utveckling och snabbt erhålla uppgifter om rykten och fientlig propaganda. Med hänsyn bl. a. till riskerna för avbrott och störningar i telekommunikationerna är det nödvändigt att kunna ge tidningar och andra publicitetsorgan möjlighet att i olika delar av landet få nyhetsmeddelanden från myndigheterna och råd angående publicering. Det kan även lokalt bli fråga om att övervinna myndighetspersoners alltför långt drivna sekretessnit. Motåtgärder mot rykten handhaves ofta bäst lokalt. Medverkan i upplysnings- och reklamkampanjer behöves. Om stridshandlingar pågår eller väntas börja i ett län, torde arbetsuppgifterna starkt öka. Och om en landsdel blir avskuren, måste ett upplysningsorgan finnas till hands som kan fungera självständigt.

Det psykologiska försvarets regionala organisation bör liksom civilförsvarets och det ekonomiska försvarets anknyta till länsstyrelserna, i vars krigsorganisation bör ingå en avdelning (sektion) för psykologiskt försvar.

Storleken av en länsavdelning bör anpassas efter lokala förhållanden. Ett par tre tjänstemän jämte skrivhjälp torde i allmänhet vara tillräckligt. Organisationens omfattning bör studeras närmare genom krigsspel och praktiska övningar.

Tillkomsten av civilbefälhavarinstitutionen erbjuder även ur det psykologiska försvarets synpunkt stora fördelar. Det är betydelsefullt, att civilbefälhavaren även i lägen, då förbindelserna med riksstyrelsen är obrutna, har tillgång till kvalificerad personal för handläggning av ärenden inom ramen för det psykologiska försvaret. Frågan om kompetensfördelningen beträffande det psykologiska försvaret mellan honom och länsstyrelserna i olika situationer måste studeras vid övningar och krigsspel. Såsom klart framstår, att civilbefälhavaren, för den händelse förbindelserna med riksstyrelsen och upplysningscentralen är brutna, bör överta UC:s befogenhet i vad gäller det psykologiska försvaret inom civilområdet.

Kommittén har vid närmare prövning funnit sig böra frånga den i provisorieförslaget framlagda planen till en organisation med särskilt tillsatta ombud i varje kommun. Ansvaret för de kontakter, som behövs runt om i städer och landskommuner, bör helt åvila länsavdelningarna. De i olika

landsdelar mycket olika förhållandena talar mot en likformig organisation. Det bör överlåtas åt länsstyrelserna att finna bästa möjliga lösning. En god grund erbjuder härvid de kommunala förtroendemännen. Med fördel bör man också i samförstånd med den lokala pressen kunna utnyttja dess finmaskiga nät av lokalredaktörer och ortskorrespondenter. I många städer, särskilt de större, räcker det inte med dessa två kontaktvägar. Det kan där, liksom emellanåt eljest, bli anledning att utnyttja hemvärnets och civilförsvarets rikt förgrenade organisation liksom också folkrörelserna, vilkas verksamhet därvid bör koordineras med hjälp av lokala samarbetsorgan.

Yttranden.

Nyhetstjänsten och den offentliga debatten.

Ett tjugotal remissinstanser yttrar sig angående de allmänna riktlinjerna för nyhetstjänsten och den offentliga debatten och uttalar sin anslutning till kommitténs rekommendationer om snabba, fylliga och sanna nyheter samt bibehållande av en så fri offentlig debatt som möjligt.

Överståthållarämbetet konstaterar med stor tillfredsställelse kommitténs principiella inställning till informationen, nämligen att den skall vara så vitt möjligt fullständig och att den skall vara sann. Härvidlag bör dock även understrykas den synnerliga vikten av att pressen såväl i sin information som i sin kritik ständigt inser nödvändigheten av att det förtroende för pressen, varpå betänkan det i skilda hänseenden vilar, motsvaras av en levande ansvarskänsla hos pressen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ansluter sig till principen om tryckfrihet även under krig eller krigsfara. Att detta förblir en vägledande huvudprincip utgör en viktig förutsättning för motståndsviljan och försvarsförmågan hos vårt folk. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* vill likaså understryka, att en fri nyhetsförmedling och en öppen debatt är förutsättningar för motståndsandans värnande i krig. Motsvarande uttalanden görs av *länsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län*.

Också *skolöverstyrelsen* och *försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* ansluter sig till utredningens värdesättning av den fria debatten och opinionsbildningen under skärpta lägen.

Efter ett referat av kommitténs principiella uttalanden anför *Publicistklubben*.

Det ter sig naturligt för publicistklubben att understryka dessa principer, som måste vara helt grundläggande för ett svenskt psykologiskt försvar. En hårdig motståndssanda låter sig icke organiseras fram, den kan icke hos ett demokratiskt folk ingjutas genom aldrig så eggande korstågsparoller, den växer och får sin styrka ur ett fritt folks på realistiska och öppna informationer fotade bedömning av sina egna förutsättningar och de värden, som hotas.

Svenska tidningsutgivareföreningen noterar med tillfredsställelse kommitténs uttalande om principerna för nyhetsförmedling och offentlig de-

batt under krig. Den principiella uppfattningen av pressens uppgifter och verksamhetsvillkor inom ramen för gällande tryckfrihetslagstiftning går som ett centralt tema genom de sakkunnigas framställning, framhåller föreningen. Det råder enligt dennas mening icke något tvivel om, att ett psykologiskt försvar för att få den effekt, som eftersträvas, i allt väsentligt måste bygga på en sådan grundsyn. Det är vidare både önskvärt och nödvändigt, att myndigheterna möter pressen med klar samarbetsvilja.

Som en självklar utgångspunkt för all verksamhet av detta slag vill *svenska journalistförbundet* starkt understryka kommitténs uttalande, att en fullgod nyhetstjänst, som snabbt och korrekt meddelar allt av intresse, som rimligen kan publiceras, är det främsta psykologiska försvarsmedlet. Att den fria nyhetsförmedlingen och den fria opinionsbildningen bevaras okränkta under krigstid finner förbundet vara av grundläggande betydelse. Att pressen även under krig ostraffat skall kunna framföra kritik mot rikets ledning och mot samhällets tjänstemän och förtroendemän är en självklar följd av denna grundinställning. *Tidningarnas telegrambyrå* vill för sin del allvarligt understryka vikten av att i en krigssituation en fri och av statliga myndigheter oberoende nyhetstjänst säkerställes enligt de riktlinjer, som de sakkunniga enhälligt förordat.

Instämmanden i kommitténs uttalanden om nyhetstjänsten och debattfriheten föreligger bl. a. även i yttranden från *landsorganisationen, kooperativa förbundets styrelse, högerns ungdomsförbund, folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, yrkeskvinnors samarbetsförbund, föreningen svensk fackpress, frikyrkliga studieförbundet* samt *KFUK:s och KFUM:s studieförbund*.

Återhållsamhet vid publicering.

I fråga om åtgärder för återhållsamhet vid publicering ansluter sig åtskilliga remissvar till den av kommittén förordade principen om fritt samarbete i stället för tvångsmässig censur.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser sålunda, att den nödtvungna återhållsamheten vid publicering bör åstadkommas på överenskommelsernas och det förtroendefulla samarbetets väg, icke genom tvångsåtgärder. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* finner, att det av kommittén rekommenderade systemet för sin tillämpning i praktiken förutsätter i första hand att en stark och levande ansvarskänsla städse finns hos hela pressen under alla förhållanden, och i andra hand att huvuddragen rörande utformningen av systemet med ett frivilligt samarbete mellan myndigheterna och pressen fixerats redan i fred. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* delar kommitténs uppfattning, att en fri överenskommelse naturligen är bättre än tvång, men har svårt att föreställa sig, att statsledning och krigsledning under krig skall komma att anse sina anspråk på lojalitet så helt respekterade, att ej inskränkningar i tryck- och yttrandefrihet åtminstone i enskilda fall

kommer att tillgripas. Länsstyrelsen hävdar därför, att utfästelserna för krigsfall om tryckfrihet och yttranderätt bör vara utformade med sådan moderation, att befogade anklagelser för svek mot gjorda utfästelser och för brott mot viktiga grundsatser ej skall kunna göras. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framhåller, att det torde vara uppenbart, att ett pressorgan av oaktsamhet eller t. o. m. i förrädisk avsikt kan intaga nyheter eller artiklar om krig eller folkförsörjningen. Länsstyrelsen förutsätter, att erforderliga föreskrifter till förhindrande av pressuppgifter, som sätter rikets säkerhet i fara, lämnas i särskild ordning, när behov därav kan tänkas föreligga. *Överbefälhavaren* ansluter sig till kommitténs förslag till åtgärder för att under krig i fritt samarbete med pressen vinna nödvändig återhållsamhet beträffande förhållanden, som bör hållas hemliga.

Att i krigstid önskemål om viss återhållsamhet vid publicering kan komma att aktualiseras är naturligt, framhåller *svenska tidningsutgivareföreningen*. Lika naturligt är emellertid pressens krav på att denna begäran om återhållsamhet icke får gälla annat än *fakta* och, närmare bestämt, endast sådana fakta, vilkas omnämnande i den givna situationen skulle kunna få menliga konsekvenser för rikets säkerhet och svenska liv. Föreningen vill med kraft understryka, att rådgivningen från upplysningscentralens sida under inga omständigheter får anta karaktären av ett slags de facto-censur. Under erinran härom vill föreningen framhålla, att den finner det lämpligt, att de huvudsakliga riktlinjerna för denna rådgivning drages upp redan i fredstid, men att det också är av synnerlig vikt, att dylika publicitetsregler får klarast möjliga utformning och att de i angivna lägen tillämpas av vederbörande myndigheter i en informationsvänlig anda. *Publicistklubben* anser, att den vanskligaste uppgiften för upplysningscentralen blir avgörandena beträffande de framställningar, som man anser sig böra rikta till publicitetsorganen om återhållsamhet beträffande uppgifter, som förmodas vara till skada för rikets säkerhet. Stor omsorg måste ägnas urvalet av dem, som i den dagliga rutinen skall handlägga sådana ärenden. Kommitténs förslag, att i föreskrifterna bör anges, att myndighet icke äger direkt till publiceringsorganen rikta sådana allmänna framställningar, bör beaktas. *Svenska journalistförbundet* framhåller, att varje tanke på en tvångsmässig, förebyggande censur måste avvisas och att den betryggande återhållsamhet i publicering, som pressen tvingas ålägga sig under krig eller krigsfara, måste baseras på ett fritt frivilligt samarbete mellan statsmakterna och publicitetsorganen. *Tidningarnas telegrambyrå* anser det uppenbart, att hänsyn till rikets säkerhet kommer att tvinga till mycken återhållsamhet vid nyhetsförmedlingen i krig. Krigsansträngningen får inte verksamt hämmas eller allvarligt skadas av lösmynt publicitet. Överdrivet hemlighetsmakeri kan å andra sidan få för krigsansträngningen betänkliga psykologiska följder. Upplysningscentralen kommer därför städse att ställas inför besvärliga avvägningsproblem. Det blir säkerligen ofta vansk-

ligt att avgöra graden av den skada, som publicitet i det ena eller andra fallet kan medföra. Säkert är, att krafter ständigt kommer att vara i verksamhet för att överdriva dessa skadeverkningar. De gör sig påmint redan i fred och får ofrånkomligen större gehör i krig. Det är angeläget, att anvisningar meddelas om vad som i krig otvetydigt får publiceras och vad man bör inhämta råd om.

Även *kooperativa förbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *högerns ungdomsförbund* biträder principen om frivilligt samarbete.

Kommitténs förslag om översyn av gällande sekretessföreskrifter biträdades av *överståthållarämbetet, journalistförbundet* och *tidningarnas telegrambyrå*.

Frågan om åtgärder för återhållsamhet i rundradioprogrammen behandlas av *AB Radiotjänst*. Bolaget delar kommitténs uppfattning att programmen icke bör innehålla något som kan ge fienden sådana upplysningar, att de kan skada den svenska krigsansträngningen. Radiotjänst betraktar det som väsentligt för verksamhetens rätta bedrivande, att ett så smidigt och organiskt utvecklat system som möjligt åstadkommes för skötseln av de frågor, som gäller rikets säkerhet i samband med uttalanden och nyheter, vilka sprides genom rundradion. Det engelska systemet, som kommittén förordar, synes i stort ha fungerat tillfredsställande. Innan en definitiv ställning tages till tillämpningen av detta system på svenska förhållanden torde ett ytterligare studium av den engelska rundradions krigserfarenheter böra äga rum. Den av kommittén föreslagna överenskommelsen om granskningsverksamheten anser radiotjänst böra ha formen av ett tillägg till den redan existerande planen för rundradions programverksamhet. Utformningen av de principer, som anses böra ligga till grund för granskning av program, som kan befaras ge fienden upplysning eller eljest skada krigsansträngningen, bör ske i samordning med de principer, som kommer att tillämpas på det nyhetsmaterial, som genom tidningarnas telegrambyrå utsändes i rundradio.

Inhemsk upplysningsverksamhet.

De av kommittén föreslagna riktlinjerna för upplysningsverksamheten i allmänhet under krig till det svenska folket har icke mötts av några invändningar.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att det är en realistisk syn att för information och propaganda anknyta till de nyhets- och reklamorgan samt övriga instrument, vilka redan i fred normalt verkar för tillgodoseende av publicitetsintresset. *Skolöverstyrelsen* delar kommitténs allmänna inställning i fråga om upplysningsverksamheten till allmänheten, ehuru överstyrelsen — som lägger särskild vikt vid folkrörelsernas insatser — finner, att avvägningen delvis bör bli en annan än den kommittén

synes förorda. Överstyrelsen behandlar även betydelsen av skolundervisning i krigstid.

Svenska journalistförbundet instämmer helt i kommitténs uppfattning, att den upplysning och propaganda, som är avsedd att ingå som ett led i det psykologiska försvaret, under krig i största möjliga utsträckning bör bedrivas av de organ, som redan under fred är verksamma på dessa områden. Likaså vill *svenska försäljnings- och reklamförbundet* instämma i kommitténs allmänna uttalande, att, ehuru ansvaret att åtgärder vidtas åvilas staten, denna icke själv bör bedriva upplysning till allmänheten, utan härför i första hand anlita redan befintliga upplysningsorgan inom näringslivet. *Sveriges köpmannaförbund* anser, att centralkommittén folk och försvar även i krig torde komma att utgöra ett lämpligt organ för att säkerställa nödvändig samverkan organisationerna och deras medlemmar emellan. Den direkta opinionspåverkande upplysnings- och propaganda-verksamheten i krig kan enligt förbundet förväntas bli i större utsträckning än eljest omhändertagen av organisationerna.

Angående **r u n d r a d i o n** och riktlinjerna för dess verksamhet föreligger endast få uttalanden i remissvaren.

Telestyrelsen understryker det i betänkandet gjorda uttalandet, att radion har en central betydelse för det psykologiska försvaret och, särskilt under svåra krigsförhållanden, för riksledningens möjligheter att upprätthålla kontakten med befolkningen och med myndigheter runt om i landet. *Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* kan i allt väsentligt tillstyrka utredningens förslag i fråga om rundradion.

AB Radiotjänst understryker kommitténs uttalanden, att det vore olyckligt att upprätta ett subordinationsförhållande mellan radiotjänst och det psykologiska försvarets ledning och att ett intimt samarbete under ömsesidig förståelse och utan någon vidlyftig kodifiering av direktivrätt bör vara huvudprincipen. Härvid pekar bolaget på att allmänhetens förtroende för radioutsändningen bäst gagnas, om radiotjänst verkar som ett självständigt organ i enlighet med den av Kungl. Maj:t fastställda planen av 1949. Förbindelsen mellan det statliga rådgivningsorganet och radiotjänst synes i första hand böra koncentreras på frågor rörande vilka publicitetsorganen kan vara i behov av vägledning och upplysning. I övrigt anser radiotjänst, att programverksamheten skall skötas så ostört som möjligt. Radiotjänst kan helt biträda kommitténs uttalande, att för att lyssnarna skall bibehålla — eller öka — intresset och förtroendet för radioprogrammen dessa under krig bör redigeras efter samma riktlinjer som i fred. Bolaget framhåller vidare, att det realistiska betraktelsesätt, som kommittén har haft som utgångspunkt för sina uttalanden om skälen till att rundradion under krig bör fortsätta att arbeta under så fria förhållanden som möjligt, överensstämmer med det som radiotjänst på grund av gjorda erfarenheter anser sig böra tillämpa. Det står samtidigt klart, att rundradion i kraft av gjorda

åtaganden och av fattade beslut har att noga överväga och klarlägga, hur den skall bidra till fullgörandet av den gemensamma krigsansträngningen.

Folkpartiets ungdomsförbund anser, att frågan om ett införlivande av radiotjänst — låt vara som självständig organisation — med det allmänna försvaret »vid krig eller krigsfara från dag som Kungl. Maj:t bestämmer» bör tas upp till förnyad prövning i syfte att garantera radiotjänst nuvarande ansvarsförhållanden intill det ögonblick, då det för krigssituationen avsedda samarbetet med statens upplysningscentral måste inträda.

Även i fråga om filmen, teatern och bokförsörjningen finns relativt få uttalanden.

Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd kan i allt väsentligt tillstyrka utredningens förslag i fråga om filmen, teaterverksamheten och bokförsörjningen.

Föreningen Sveriges filmproducenter framhåller, att den omständigheten, att det av andra anledningar existerar en filmcensur redan i fredstid, icke bör utnyttjas till att filmen i krig dirigeras på annat sätt eller i större omfattning än pressen. Filmens verkan på åskådarens känslor och föreställningar gäller i första hand spelfilmen; rena upplysnings- och informationsfilmer har mera sällan den förmåga att engagera åskådaren som ger filmen dess särställning bland massmedia. Detta bör understrykas, enär det i betänkandet synes förutsättas, att produktion av spelfilm under krig bör komma i fråga i sista hand. Denna ståndpunkt torde vara motiverad av de sakkunnigas åsikt att spelfilmsproduktion av praktiska skäl ej blir möjlig. Så torde dock endast vara fallet under mer eller mindre akuta faser av ett krigstillstånd. De av kommittén anvisade möjligheterna att utnyttja i landet redan befintliga filmer torde icke innebära mera än att ett blygsamt behov av film kan täckas under en relativt kort tid.

Teatrarnas riksförbund delar kommitténs uppfattning, att teatern har en mission att fylla för folkmoralens uppehållande under krig. Teaterverksamheten under krig bör enligt riksförbundets uppfattning icke avvika mera från den fredstida teaterverksamheten än som oundgängligen följer av krigsförhållandena, detta med hänsyn både till effektiviteten i verksamheten såsom sådan och till den psykologiska effekten på befolkningen.

Skolöverstyrelsen instämmer i att det är av vikt att kulturlivet under krig får fortleva för att genom teater, musik, litteratur m. m. ge allmänheten den avspänning och stimulans, som under krigstid mer än eljest kan vara av betydelse. Överstyrelsen hälsar med tillfredsställelse bl. a. de initiativ, som från olika håll tagits för att säkerställa bokförsörjningen under krig.

Svenska bokförläggareföreningen kan helt instämma i vad utredningen anfört om bokens betydelse som ett värdefullt psykologiskt försvarsmedel. Dessutom vill föreningen framhålla bokens värde för den inhemska upplysningsverksamheten under krig, en synpunkt som enligt föreningens me-

ning ej tillräckligt beaktats. *Svenska boktryckareföreningen* vill understryka vad i betänkandet sagts om bokförsörjningen i krig och framhålla, att enligt de erfarenheter, som gjorts inom krigförande länder, boken torde böra tillmätas en mycket stor betydelse i berörda avseenden.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund vill ifrågasätta, om icke sammanslagning av kommunal- och förbundsbiblioteken skulle vara ytterligare ett led i strävandena att säkerställa en god bokförsörjning under krig.

I flera av yttrandena kritiseras utredningen därför att den icke närmare behandlat frågan om *folk rörelserna* och det psykologiska försvaret.

Skolöverstyrelsen erinrar om att den fria folkbildningsverksamheten i stor utsträckning är anknuten till folkrörelserna och de fria organisationerna samt anför bl. a. följande.

Folkbildningsverksamheten och organisationernas övriga verksamhet har betydelse icke blott för medborgarnas bildningsnivå utan även för vårt folks andliga styrka i svåra lägen. I betänkandet saknas en grundläggande analys av organisationernas arbetsförhållanden och tänkbara insatser i ett krigsläge. Ej heller presterar betänkandet någon utredning om förslag eller riktlinjer för planerings- eller beredskapsåtgärder på detta område. Skolöverstyrelsen anser detta vara en allvarlig brist i betänkandet och anser, att starka skäl talar för att en kompletterande utredning av hithörande frågor igångsättes. Dessa angelägenheter synes väl värda att ägnas samma uppmärksamhet som pressens, radions och teaterns roll i det psykologiska försvaret. Vårt land skiljer sig nämligen från många andra länder däri, att det har förmånen att äga ett system av väl uppbyggda och om sitt ansvar medvetna organisationer. Man kan svårligen tänka sig uppbyggandet av ett psykologiskt försvar i vårt land utan att dra fördel av detta förhållande och låta dessa organisationer medverka vid planeringen av ett sådant försvar.

Också *försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* finner det anmärkningsvärt, att folkrörelsernas möjligheter att föra ut upplysning till en större allmänhet icke närmare undersökts. Nämnden anser det därför angeläget, att folkrörelsernas insats snarast blir föremål för utredning och planläggande åtgärder.

Frikyrkliga studieförbundet vill understryka, att det frivilliga bildningsarbetet i betydande grad bidragit till att hos medborgarna främja förmågan att tänka på egen hand, tänka kritiskt, och icke utan vidare godta vad som sägs eller skrivs. Att en sådan träning och en sådan hållning ur det psykologiska försvarets synpunkt är värdefull är alldeles klart. Förbundet finner det därför önskvärt, att detta bildningsarbete även under krigsförhållanden beredes bästa möjliga förutsättningar att fortsätta sin verksamhet. Förbundet konstaterar med tillfredsställelse, att utredningen understrukit betydelsen av att folkrörelserna inte utnyttjas på ett oriktigt sätt.

Uttalanden om att kommittén ej i tillräcklig grad beaktat folkrörelsernas och folkbildningsarbetets betydelse för det psykologiska försvaret återfin-

nes även i yttranden av *landsorganisationen, kooperativa förbundet, svenska landsbygdens ungdomsförbund, KFUK:s och KFUM:s studieförbund* samt *studieförbundet medborgarskolan*.

I *kooperativa förbundets* uttalande heter det vidare bl. a.

Styrelsen vill betona, att de svenska folkrörelserna inom sig dels rymma en både kvantitativt och kvalitativt betydande elit av människor, yngre och äldre, som fått och fortlöpande får en skolning i medborgarkunskap av alla slag. Kunskap, både teoretisk och praktisk, om det egna landet och om världen i övrigt samt ett genom studiecirklar, konferenser och diskussioner uppövat självständigt tänkande måste anses utgöra en hörnsten för den andliga motståndsvilja, som det psykologiska försvaret vill bidra till att skapa.

Den stora betydelsen av folkrörelserna och folkbildningsarbetet understryks även av *tjänstemännens centralorganisation, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *arbetarnas bildningsförbund*.

Till utländsk opinion riktad verksamhet.

Kommitténs synpunkter angående upplysningsverksamheten till utlandet har i allmänhet mötts av instämmanden.

Svenska institutet vill till alla delar tillstyrka de av kommittén framlagda förslagen, i den mån dessa berör den till utlandet och utländsk opinion riktade goodwillskapande upplysningsverksamheten. Institutet instämmer bl. a. i uttalandet, att de olika upplysningsorganen under krig i princip bör fortsätta sin verksamhet efter i huvudsak samma linjer som i fred. Det förefaller sålunda uppenbart, att de olika upplysningsorganens erfarenheter och kontakter blir bäst och smidigast utnyttjade, om större ingrepp i deras nuvarande administration och arbetsordning i görligaste mån undvikas.

Svensk-internationella pressbyrån och *Sveriges exportförening* framhåller i gemensamt yttrande, att de resultat, till vilka utredningen kommit, ger anledning till tillfredsställelse. Speciellt önskar föreningen och pressbyrån taga fasta på den i betänkandet fastslagna principen, att det psykologiska försvarets organisation skall tillförsäkras största möjliga mått av smidighet samt att redan existerande informationsorgan så långt möjligt skall utnyttjas. De vill också understryka kommitténs uttalande, att nu existerande upplysningsorgan under tider av skärpt beredskap samt vid krigsfall i princip bör fortsätta sin verksamhet efter i huvudsak samma linjer och metoder som under normala förhållanden.

Svensk-amerikanska nyhetsbyrån anför bl. a.

Det råder intet tvivel om att de grundprinciper enligt vilka Sverige organiserar sitt psykologiska försvar under krig eller krigsfara kan komma att i många avseenden inverka på det svenska upplysningsarbetet i utlandet, både direkt och indirekt. Ätminstone i Amerika skulle detta arbete avsevärt försväras genom vittgående offentliga kontrollåtgärder på nyhetsförmed-

lingens och opinionsbildningens område. Svensk-amerikanska nyhetsbyrån har därför all anledning att med tillfredsställelse hälsa kommitténs betänkande och särskilt dess bärande idéer.

Kooperativa förbundet anser, att i betänkandet borde i högre grad ha beaktats den goodwill för Sverige, som skapats genom den informations- och visningsverksamhet, vilken bedrivs av enskilda företag och organisationer: konsumentkooperationen, bostadskooperationen, jordbrukets föreningsrörelse och fackföreningsrörelsen m. fl. Denna är dels mycket betydande till sin omfattning, dels konfronterar den i stor utsträckning besökande utlänningar med icke endast folkrörelsernas ideologi utan även med de faktiska problemen och den praktiska utgestaltningen av de idéer, som bär upp olika samhällsföreteelser.

Insamling och bearbetning av material.

Endast ett par av remissyttrandena innehåller synpunkter på frågan om opinionsmätningar och andra former för insamling och bearbetning av informationsmaterial för det psykologiska försvaret.

Statistiska centralbyrån delar kommitténs uppfattning, att opinionsmätningar bäst utföres genom intervjuundersökningar. Utan att ingå på kommitténs allmänna motivering för att dylika undersökningar bör göras redan under fredstid vill ämbetsverket dock framhålla betydelsen ur metodologisk och administrativ synpunkt av att man samlar erfarenheter av det slags intervjuundersökningar det här gäller. Kommittén föreslår, att dessa undersökningar anförtros åt statistiska centralbyråns utredningsinstitut, och verket är berett att åtaga sig ett dylikt uppdrag men kan icke på utredningens nuvarande stadium bedöma kostnaderna för en undersökning av detta slag. Beträffande kommitténs uttalande om särskilda vägar för opinionsundersökningar i vissa krigslägen framhåller ämbetsverket, att den föreslagna metoden kräver att förberedelser påbörjas i mycket god tid. Verket är berett att åtaga sig den planering, som är erforderlig för att i en krigssituation använda ytsamling vid intervjuundersökningar.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet vill rekommendera ett utökat användande av opinionsmätningar för att kontinuerligt klarlägga opinionen gentemot olika problem och framför allt motståndsandans växlingar. Den provundersökning, som kommittén företagit, är av stort värde och bör upprepas med lämpliga mellanrum. Förbundet vill tillstyrka, att utförandet av opinionsundersökningarna anförtros åt utredningsavdelningen vid statistiska centralbyrån. Dock vill förbundet allvarligt framhäva risken av att enbart eller i alltför stor utsträckning begagna sig av statliga intervjuare. Det är sannolikt, att de enskilda opinions- och marknadsundersökningsinstituten har möjlighet att genom sina intervjuare få fram mindre subjektivt färgade svar. Åtgärder bör redan i fredstid vidtagas för att organisera

verksamheten i likhet med den kollektiva undersökning, som de privata instituten utfört på kommitténs uppdrag. Den statliga utredningsavdelningens intervjuare likaväl som de olika marknadsundersökningsinstitutens intervjuare bör dessutom eventuellt kunna användas för att insamla förekomsten av olika rykten.

Krigsorganisationen.

Förslaget till krigsorganisation har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan mera väsentliga anmärkningar. De erinringar, som gjorts, avser oftast sammansättningen av de till upplysningscentralen knutna informations- och pressråden. Bland allmänna omdömen märks följande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser, att organisationsförslaget i sina huvuddrag är enkelt och redigt utformat. Vad kommittén föreslagit rörande såväl huvudorganet som den regionala organisationen förefaller *länsstyrelsen i Kalmar län* praktiskt och väl avvägt. Denna länsstyrelse framhåller vidare, att det säkerligen är av vikt, att ett enda organ handhar ledningen av alla till det psykologiska försvaret hörande verksamhetsgrenar. Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* anser, att ett enda organ bör handha samtliga verksamhetsgrenar. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* uttalar, att det är mycket svårt att bedöma, hur krigsorganisationen lämpligen bör vara uppbyggd och hur arbetsuppgifterna skola fördelas på de olika avdelningarna. I stort sett torde emellertid kommitténs organisationsförslag kunna godtagas. Ej heller *länsstyrelserna i Södermanlands och Kristianstads län* har några erinringar mot förslagen rörande upplysningscentralens organisation. Enligt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* synes det innebära en styrka och ge god möjlighet till smidig anpassning och omställning till ett krigsläge, att upplysningscentralen bygges upp med fredsorganet såsom kärna.

Överbefälhavaren tillstyrker vad kommittén föreslagit i fråga om upplysningscentralens organisation. *Civilt försvarsstyrelsen* delar helt kommitténs uppfattning, att i centralen icke skall uppgå de olika organ, som redan finns för presstjänst och liknande uppgifter, samt att centralen i förhållande till dem främst skall vara samordnande och ledande. *Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* har intet att erinra mot kommitténs förslag i fråga om krigsorganisationen. Riksnämnden framhåller vidare, att det enligt dess mening är självfallet, att det föreslagna centralorganets ledande verksamhet icke kan omfatta även uppgiften att övervaka att olika myndigheter fatta beslut, som är lämpliga ur »psykologisk försvarssynpunkt». Däremot bör centralorganet, såsom avses i betänkan det, tillhandagå myndigheterna med råd och upplysningar.

Skolöverstyrelsen tillstyrker i princip, att vid krig eller krigsfara en central organisation för det psykologiska försvaret inrättas. *Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* har ingående övervägt om icke de

uppgifter, som föreslagits tillkomma särskilda organ, borde kunna åvila redan förefintliga. Då ännu icke något organ finns, som är gemensamt för totalförsvaret, har nämnden funnit sig i princip kunna tillstyrka den föreslagna freds- och krigsorganisationen. *Statens upplysningsbyrå* har ingen invändning mot förslaget att byrån bör i sin helhet uppgå i upplysningscentralen, när denna träder i funktion.

Svenska tidningsutgivareföreningen vill förordna, att en statens upplysningscentral i krig inrättas i huvudsak i enlighet med de riktlinjer som uppdragits i betänkandet. Föreningen vill dock icke underlåta att erinra om sin redan i yttrande över provisorieförslaget framlagda tvekan beträffande riktigheten av att centralen jämväl handhar uppgifter av ren propagandakarakter gentemot den egna befolkningen. Föreningen vill icke motsätta sig den föreslagna anordningen med en särskild chef för centralen under vederbörande statsråd. *Publicistklubben* anser sig i allt väsentligt kunna tillstyrka en statlig upplysningscentral under krigstid med de arbetsuppgifter som i betänkandet förutsättes. Det bör dock betonas, att denna tillstyrkan helt grundar sig på de i betänkandet angivna förutsättningarna. Avgörande för om verkligheten skall komma att motsvara intentionerna blir den auktoritet, som den tänkta upplysningscentralen kan få och dess rent personella uppsättning. Kommitténs argument för att den direkta ledningen ej skall utövas av en ledamot av statsrådet synes övertygande även om den föreslagna organisationen kan innebära risker för en viss dualism. *Auktoriserade annonsbyråers förening* finner förslaget till krigsorganisation väl utformat. *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* vill varmt tillstyrka, att det psykologiska försvaret samordnas i ett organ. Förbundet vill också understödja tanken, att ett konsultativt statsråd handlägger informationsärendena, även inberäknat de ärenden, som rör radio-tjänst.

Kooperativa förbundet vill i huvudsak tillstyrka kommitténs förslag om inrättandet av en upplysningscentral att fungera under krig och krigsfara. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* tillstyrker i princip förslaget beträffande den statliga krigsorganisationen. *Högerns ungdomsförbund* anser, att upplysningscentralens organisation torde kunna överblickas närmare först sedan beredskapsnämnden varit i funktion en tid. Förbundet finner det dock i princip riktigt, att centralen ställes direkt under Kungl. Maj:t med ett konsultativt statsråd som ansvarig inom regeringen. *Folkpartiets ungdomsförbund* anser sig kunna tillstyrka kommitténs förslag om inrättande av en statlig upplysningscentral under krigstid men med den reservationen, att en statlig upplysningsverksamhet, som kunde komma att förverkligas i en gentemot allmänheten mindre tillitsfull anda, än den kommittén ger uttryck för, säkerligen skulle visa sig mera skadlig än nyttig ur allmän samhällssynpunkt. *Svenska landsbygdens ungdomsförbund* har intet att erinra mot den föreslagna upplysningscentralen.

Upplysningscentralens inre organisation.

I många av remissyttrandena framförs synpunkter på sammansättningen av de föreslagna informations- och pressråden.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasätter, om icke pressrådet och informationsrådet kan sammanslås till en gemensam institution, dock utan inskränkning i den allsidiga representationen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det vara av väsentlig betydelse, att i informations- och pressråden öka antalet personer, som kan anses företräda allmänna medborgerliga intressen och som tillika har ett allmänt erkänt politiskt omdöme. Om informationsrådet utökas från ett tiotal till ett femtontal ledamöter torde alla rimliga anspråk bli tillgodosedda. Att en sådan medborgerlig representation »ehuru mindre talrik» i pressrådet skulle tillföra detta en vidgad allmän kompetens, torde vara ostridigt liksom även att förtroendet för detsamma bland allmänheten därigenom skulle ökas.

Överståthållarämbetet framhåller, att utrikesdepartementet, överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen torde komma att stå i en så intim och kontinuerlig kontakt med upplysningscentralen att det borde övervägas, om icke företrädare för dessa kunde knytas till centralen på ett mera fast och varaktigt sätt än såsom ledamöter av ett informationsråd. Därigenom skulle även antalet ledamöter i rådet minskas. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* synes informationsrådet alltför expertbetonat. Länsstyrelsen är av den uppfattningen, att en ytterligare förstärkning av det medborgerliga inslaget i centralorganets ledning skulle vara av betydelse för upplysningsorganets ställning i den allmänna opinionen. Länsstyrelsen föreslår, att inom centralorganet, såväl i krig som i fred, beredes plats för, förutom expertbetonade representanter, jämväl de demokratiska partierna, eventuellt också de stora folkliga organisationerna.

Skolöverstyrelsen anser det lämpligt, att ett samarbetsorgan inom folkbildningsarbetet, förslagsvis statens folkbildningsnämnd, eventuellt även samverkande bildningsförbunden, blir företrätt i informationsrådet. Det bör därjämte tillses, att de övriga organisationerna blir på lämpligt sätt representerade i detta organ. Representationen av folkbildningsintressena förordas även av *landsorganisationen, arbetarnas bildningsförbund* och *studieförbundet medborgarskolan*. Som lämpligt kontaktorgan föreslår medborgarskolan samverkande bildningsförbunden.

Kooperativa förbundet och *svenska landsbygdens ungdomsförbund* vill, att de stora folkrörelserna skall få åtminstone en representant i informationsrådet. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser, att rådet bör kompletteras med en företrädare för ungdomsorganisationerna.

Centralkommittén folk och försvar ifrågasätter, om icke dess föreslagna representant i fredsorganet jämväl bör ingå i informationsrådet. Att kommittén blir representerad i rådet önskar även *landsorganisationen* och *yrkeskvinnors samarbetsförbund*.

Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd anser det kunna övervägas, att en representant för nämnden blir ledamot i informationsrådet.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet vill ifrågasätta, om i informationsrådet icke borde ingå flera personer kunniga i propaganda, reklam och opinionsfrågor, hellre än måhända de föreslagna s. k. medborgarrepresentanterna. De allmänt medborgerliga synpunkterna, som talas om i betänkandet, bör främst insamlas genom någon form av opinionsundersökningar. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* finner det däremot iögonfallande att, enligt förslaget, en överrepresentation skulle uppstå för de organ, som skall ge information, mot representationen för de olika befolkningsgrupper, som skall taga emot information.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län finner starka skäl tala för att arbetsgivareföreningen och landsorganisationen blir företrädade i både freds- och krigsorganisationen. Också *Sveriges exportförening* och *svensk-internationella pressbyrån* ifrågasätter om icke arbetsmarknadens parter bör vara representerade. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser det önskvärt, att även industrin blir företrädd i såväl beredskapsnämnden som statens upplysningscentral. Detta anser även *yrkeskvinnors samarbetsförbund* berättigat. *Sveriges köpmannaförbund* anser det böra övervägas, huruvida icke näringslivet och där framför allt detaljhandeln med hänsyn till dess viktiga och ansvarsfyllda buffertställning i förhållandet mellan myndigheterna och konsumenterna bör beredas representation i krigs- och fredsorganen.

Exportföreningen och *svensk-internationella pressbyrån* anser vidare det önskvärt, att plats beredes i informationsrådet för en förslagsvis gemensam representant för utrikeshandelns och sjöfartens organisationer. Enligt *svenska bokförläggareföreningen* skulle det vara av stort värde för upplysningscentralen, om den förstärktes med en representant för bokförlagen. *Föreningen svensk fackpress* anser sig böra bestämt påyrka, att en representant för fackpressen i egentlig mening placeras i informationsrådet.

Telestyrelsen anser, att en kontaktman för verket bör anslutas till informationsrådet.

I fråga om *pressrådet* ställer sig *svenska journalistförbundet* något tveksamt till förslaget om särskild representation för veckopressen, då denna press är företrädd såväl genom förbundet som genom publicistklubben och tidningsutgivareföreningen. *Landsorganisationen* anser, att folkrörelsepressen bör vara representerad i pressrådet. Förslag att folkrörelsepressen och den fackliga pressen skall representeras i pressrådet framförs vidare av *skolöverstyrelsen*, *tjänstemännens centralorganisation*, *kooperativa förbundet*, *yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *högerns ungdomsförbund*.

I några av yttrandena behandlas frågor om upplysningscentralens chef och personal.

Svenska tidningsutgivareföreningen understryker nödvändigheten av att i spetsen för centralen står en chef, som är väl förtrogen med pressens

speciella arbetsuppgifter, som har pressens förtroende och som förmår skänka auktoritet åt institutionen. Föreningen vill understryka vikten av att personalen hos rådgivningsorganet i största möjliga utsträckning rekryteras från pressen. *Publicistklubben* framhåller de stora krav, som måste ställas på centralens chef. *Publicistklubben* önskar starkt understryka angelägenheten av att chefen för upplysningscentralen är intimt förtrogen med publicitetsorganen och deras sätt att arbeta. Endast den som äger förtrogenhet med pressen och som har pressens förtroende kan ha utsikter att lyckas i den ömtåliga uppgift, som väntar ett statligt upplysningsorgan. Det är tillika nödvändigt, att övrig personal äger praktisk erfarenhet från de områden, över vilka upplysningscentralens verksamhet avses komma att spänna.

Överståthållarämbetet delar uppfattningen, att personalen i upplysningscentralen i erforderlig omfattning bör rekryteras från pressen, men vill även förorda, att den stora erfarenhet av psykologisk påverkan på större befolkningsgrupper, som finns samlad inom reklambranschen, tillvaratages vid rekryteringen.

Den regionala krigsorganisationen.

De många yttrandena om den regionala krigsorganisationen innefattar i allmänhet instämmanden i kommitténs förslag. Behov av fastare riktlinjer framhålles dock i några utlåtanden.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har intet att erinra mot de uppgifter kommittén föreslagit tillkomma en länsstyrelse. Ifråga om den lokala organisationen finner *länsstyrelsen* det ändamålsenligt att ej ha särskilda ombud, dels med hänsyn till svårigheten att finna lämpliga ombud i varje kommun och dels med hänsyn till den ytterst känsliga ställning, som dessa ombud skulle komma att intaga gentemot allmänheten. Genom att rätt utnyttja kommunala förtroendemän, lokalredaktörer och ortskorrespondenter torde tillfredsställande kontakt med allmänheten kunna ernås.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser sig böra påpeka önskvärdheten av något fastare riktlinjer för organisation och verksamhet vid de regionala organen. De omfattande uppgifter, som kommer att åvila länsavdelningarna, finner *länsstyrelsen i Värmlands län* vara väl avvägda. Kommitténs uttalande, att omfattningen av den regionala krigsorganisationen bör anpassas efter lokala förhållanden och att »ett par tre tjänstemän jämte skrivhjälp» i allmänhet torde vara tillräckligt, synes alltför allmänt hållet enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län*. Huruvida den organisation kommittén tänkt sig kommer att bli tillräcklig, är svårt att f. n. yttra sig om, framhåller *länsstyrelsen i Gotlands län*. *Länsstyrelsen* vill emellertid erinra om att beträffande Gotlands län med dess stora risker för avspärrning uppkomma särskilda problem med krav på mera självständig verksamhet, mera omfattande beredskapslagring av olika materiel för nyhetsförmedling m. m.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att särskilda sakkunniga bör krigsplaceras hos civilbefälhavarna och länsstyrelserna. Länsstyrelsen delar kommitténs uppfattning om att ansvaret för och förbindelsen med de kontakter, som otvivelaktigt behövas runt om i städer och landskommuner, bör helt åvila länsavdelningarna. Länsstyrelsen anser, att de kommunala förtroendemännen i allmänhet torde vara de lämpligaste kontaktmännen i kommunerna. Också *länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att det bör överlåtas åt länsstyrelserna att närmare utforma den lokala krigsorganisationen. Länsstyrelsen förutsätter, att anvisningar härutinnan kommer att utfärdas av beredskapsnämnden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län delar kommitténs uppfattning, att den regionala organisationen bör anknytas till länsstyrelserna genom inrättande vid envar av dessa av en särskild länsavdelning (sektion) och under denna en kader av lokalombud. Länsstyrelsen vill särskilt understryka vikten av att lokalombuden får organiseras efter länsstyrelsens bestämmande med hänsyn till de lokala förhållandena.

Länsstyrelsen i Kristianstads län kan ifråga om den regionala krigsorganisationen icke undgå att finna, att kommittéförslaget är för löst skisserat. Länsavdelningen måste vara så organiserad, att den är funktionsduglig dygnet runt. I fråga om den lokala organisationen anser länsstyrelsen det ofrånkomligt, att inom varje kommun i fred utses ett ombud med förslagsvis två ersättare, vilka vid inträffande beredskap knyts till civilförvarscentralerna. Länsstyrelsen finner det också nödvändigt, att såväl den regionala som den lokala organisationen erhåller en betydligt effektivare utformning än den av kommittén föreslagna samt att riktlinjer för organisationen utarbetas centralt sedan länsstyrelserna beretts tillfälle yttra sig ifråga om personalbehov och kostnader. Länsstyrelsen kan därför icke tillstyrka förslaget i denna del.

Överbefälhavaren finner det angeläget, att den föreslagna regionala organisationen i anslutning till länsstyrelser och civilbefälhavare kommer till stånd.

Svenska tidningsutgivareföreningen vill framkasta tanken på, att till de regionala organen även knytes representanter för pressen med uppgift att fungera som en motsvarighet i länet till det centrala pressrådet. Med hänsyn till de kommunikationssvårigheter, som kan befaras uppkomma, torde de regionala organen få icke obetydliga, självständiga uppgifter att lösa med därav betingat behov av särskild pressexpertis.

Departementschefen.

Den verksamhet, som det psykologiska försvaret bör bedriva under krig, kan icke i förväg utformas och bestämmas i detalj. Det är emellertid både möjligt och önskvärt att redan i fred fastslå vilka huvudlinjer man

bör följa, och hur organisationen i stort bör uppbyggas. Förtroendet under krig för det psykologiska försvaret — och dess effektivitet är i hög grad avhängigt av det förtroende det åtnjuter — kan dessutom väntas i betydande mån bero av fredstida omdömen om grunderna för dess blivande verksamhet.

Både kommittén och remissinstanserna understryker starkt vikten av en effektiv nyhetstjänst och fri offentlig debatt under krig. Jag vill oförbehållsamt ansluta mig till denna principiella ståndpunkt. Det är ytterst angeläget, att medborgarna inte svävar i ovisshet om statsledningens åtgärder, om krigshandlingarnas gång och om övriga händelser av betydelse. En nyhetstjänst, som genom fortlöpande saklig information ger en klar bild härav och som har läsarens och lyssnarens förtroende, är det bästa medlet mot skrämmande och splittrande rykten och mot försåtlig propaganda från fienden. Den intima samverkan mellan myndigheter och publicitetsorgan, som blir nödvändig, måste grundas på ömsesidig förståelse och tillit.

Om nyhetstjänsten skall kunna få det stora värde, som nu tillmätts den, måste den kunna meddela allt som icke av säkerhetsskäl måste förtigas under längre eller kortare tid. Då det totala kriget medför, att många sidor av samhällslivet har betydelse för krigföringen och att många till synes oväsentliga fakta får värde för fiendens underrättelsetjänst, måste man räkna med omfattande krav på förtigande och återhållsamhet. Det blir därför, såsom kommittén även har understrukt, mycket viktigt att söka få till stånd en ordning, vilken söker tillgodose berättigade krav på tystlåtenhet beträffande uppgifter av värde för fienden och samtidigt tar hänsyn till den enskilde medborgarens behov av information. Jag finner det riktigt att här bygga på förslaget princip om frivilligt samarbete mellan myndigheter och publicitetsorgan. Den står i full överensstämmelse med vår tryckfrihetsförordning, vilken ej medger obligatorisk förhands-censur ens under krig. Den av kommittén förordade lösningen med ett rådgivningsorgan, som utfärdar anvisningar om vad som ej bör publiceras och som står till tjänst vid rådfrågning, förefaller mig också vara lämplig. Även till den särskilda anordningen ifråga om rundradion med speciellt uttagna radiomän som granskare kan jag i princip ansluta mig.

Uppgiften att väga sekretessanspråk mot publicitetskrav blir säkerligen ofta vanskelig. Såsom tidningarnas telegrambyrå framhåller får de krafter, som söker överdriva skadeverkningarna av en publicitet ofrånkomligen större gehör i krig. Bland annat med hänsyn härtill är det angeläget att i god tid avgränsa vad som icke bör publiceras. Såsom kommittén föreslagit bör redan i fred anvisningar härom utarbetas. Detta bör bli en viktig uppgift för fredsorganet och bör givetvis ske i samarbete med publicitetsorganen och deras sammanslutningar. Pressen och andra informationsorgan får på så vis i tid förbereda sig på de inskränkningar i publiciteten som blir nödvändiga under krig. Härigenom minskas också risken för senare

missförstånd om graden av den rörelsefrihet som under krig är tänkbar för publicitetsorganen.

Jag har icke anledning att här gå närmare in på de olika former av informations- och upplysningsverksamhet, som behandlas i betänkandet. Kommitténs principuttalande, att upplysningen i största möjliga utsträckning bör gå genom de i fred brukliga kanalerna, vill jag instämma i. Såväl psykologiska som praktiska skäl talar för en sådan ordning. Det blir dock nödvändigt att från centralt håll leda och samordna den statliga verksamheten. I vilken utsträckning det psykologiska försvarets ledningsorgan skall vara aktivt verksamt kan avgöras först i samband med en närmare planläggning. Klart är, att de enskilda publicitetsorganen måste bibehålla sin självständighet och att det centrala informationsorganet i förhållande till dem främst bör vara ett service- och samarbetsorgan.

Kommittén har med all rätt understrukit *rundradions* stora betydelse för det psykologiska försvaret. Liksom det är ytterst viktigt att tillse, att den svenska rundradion under krig skall kunna avlyssnas av så stor del av befolkningen som möjligt, så är det också viktigt att vad som sänds på bästa sätt bidrar till att stärka den andliga fronten. Frågan om radioprogrammets skötsel och om AB Radiotjänsts ställning är därför en fråga av stor betydelse. Kommitténs överväganden i detta hänseende, vilka utmynnar i att man icke bör eftersträva en statsdirigerad radio och att önskemål från det psykologiska försvarets ledningsorgan skall förverkligas, icke genom någon direktivrätt utan genom intimt samarbete med radiotjänst, står i god överensstämmelse med vad som föreslagits ifråga om övriga upplysningsmedel och synes vara en lämplig huvudlinje att följa vid den närmare planeringen på detta område.

I betänkandet har *folkrörelsernas* medverkan i det psykologiska försvaret behandlats tämligen kortfattat även om kommittén samtidigt understryker den stora uppgift, som folkrörelserna har inom denna del av försvaret. Flera remissyttranden gör gällande, att kommittén ej i tillräcklig grad beaktat folkrörelsernas betydelse. Jag är för min del övertygad om, att folkrörelserna kan göra ovärderliga insatser i arbetet på att värna befolkningens andliga motståndskraft. En närmare planläggning av sådan verksamhet är önskvärd och bör utföras i samarbete mellan organisationerna och ett fredsorgan för det psykologiska försvaret. Jag vill här endast framhålla, att med hänsyn till den moderna krigföringens verkningssätt och organisationernas arbetsförhållanden det är sannolikt, att folkrörelserna kan göra sina största insatser under tiden före ett krigsutbrott och under relativt lugna krigsskeden.

Utredningens synpunkter och förslag i fråga om *film, teater och bokförsörjning* under krig föranleder i huvudsak ingen erinran från min sida. Vad kommittén har sagt härom innebär en god vägledning för vidare planlägningsarbete.

Jag saknar anledning att här gå in på frågan om *upplysningsverksamheten till utlandet under krig*. De synpunkter kommittén anfört i denna del synes emellertid vara av värde för de förberedelser som bör vidtagas redan i fred.

Kommittén har av naturliga skäl upptagit frågan om *insamling och bearbetning av uppgifter* till underlag för det psykologiska försvaret till särskild behandling. För att verksamheten på detta viktiga område av totalförsvaret skall kunna bedrivas med effektivitet fordras tillgång till många, delvis svåråtkomliga uppgifter angående bl. a. motståndsandan och dess växlingar och om vad som påverkar eller kan väntas påverka stämningen inom olika grupper av befolkningen. Jag delar kommitténs uppfattning, att en för ändamålet lämpad organisation för opinionsstudier måste vara tillgänglig för det psykologiska försvaret. Att, såsom kommittén förordat, i första hand lita till intervjuundersökningar baserade på stickprov och att anförtro dessa åt statistiska centralbyråns utredningsinstitut finner jag även lämpligt. Likaså måste metodisk propaganda- och ryktesanalys utföras. Det psykologiska försvaret har en alltför viktig och intrikat försvarsuppgift för att man skall avsäga sig de möjligheter, som numera står till buds att klarlägga förhållanden av primärt intresse för dess verksamhet.

Kommittén anser det önskvärt, att statsmakterna i fred tar ställning till huvuddragen av den *krigsorganisation*, som blir nödvändig. Jag vill instämna häri samtidigt som jag vill betona faran av att fastlåsa organisationen så att nya erfarenheter och överväganden icke snabbt kan föra till förbättringar. Jag ämnar också nu endast uttala mig om några huvudpunkter i förslaget. Ett planerande fredsanslag måste kunna få förslag till ändringar prövade utan omgång.

Det resonemang, som i betänkandet för fram till ståndpunkten, att det bör vara ett enda organ, som leder och samordnar alla verksamhetsgrenar inom det psykologiska försvarets område, finner jag övertygande. Någon uppdelning på flera organ har ej heller ifrågasatts i något remissyttrande.

Uttalandet att det psykologiska försvaret i princip bör inordnas i administrationen på samma sätt som övrig försvarsverksamhet anser jag riktigt. Jag vill också instämna, när kommittén understryker vikten av att detta organ, som torde få benämnas statens upplysningscentral (UC), får en auktoritativ ställning och direkt personlig kontakt med regeringen. Erfarenheter från informationsstyrelsens verksamhet i vårt land och från utlandet ger otvetydigt vid handen, att detta är en nödvändig förutsättning för att det psykologiska försvarets ledningsorgan skall kunna lösa sina ofta vanskliga uppgifter. En av regeringens medlemmar bör därför ha till uppgift att företräda det psykologiska försvaret. Huruvida detta bör bli hans enda eller huvudsakliga uppgift får bedömas med ledning av de förhandenvarande förhållandena. I likhet med kommittén anser jag emellertid det

vara mindre lämpligt, att detta statsråd samtidigt är chef för upplysningscentralen.

Med kommitténs principiella inställning, att informations- och upplysningsverksamheten i första hand bör bedrivas av redan i fred verksam organ, är det naturligt, att de organ inom statsförvaltningen, som redan finns för presstjänst och liknande uppgifter icke skall uppgå i upplysningscentralen. Naturligt är också att härvid göra undantag för statens upplysningsbyrå, vilken icke har sin verksamhet knuten till något visst område av statsförvaltningen. Jag kan alltså ansluta mig till kommittén i båda dessa hänseenden.

Även om sålunda de redan i fred befintliga statliga informations- och upplysningsorganen jämväl under krig normalt skall vara organisatoriskt skilda från ledningsorganet, så är det för enhetligheten i verksamheten nödvändigt, att dessa organ i viss utsträckning blir skyldiga att följa allmänna riktlinjer, som efter direktiv av regeringen dras upp av upplysningscentralen. Bestämmelser i dessa hänseenden bör såsom kommittén föreslagit föreligga redan i fred. Detta gäller även föreskrifter om det närmare samarbetet mellan exempelvis upplysningscentralen och utrikesdepartementets pressbyrå och högkvarterets avdelningar för press- och upplysningstjänst. Kommittén har framlagt ett förslag till kungörelse på detta område. Detta förslag synes vara en god grundval för de bestämmelser, som genom fredsorganet snarast bör utarbetas och föreläggas Kungl. Maj:t.

I fråga om upplysningscentralens inre organisation skall jag fatta mig kort. Det är viktigt att göra organisationen på en gång enkel och elastisk och att, som kommittén säger, undvika byråkratisk stelbenthet. Med hänsyn till kraven på snabba beslut kan någon kollegial beslutanderätt icke komma ifråga. Däremot anser jag det värdefullt, att vid chefens sida finns de föreslagna informations- och pressråden. Jag finner icke anledning att i detta sammanhang ta ställning till vilka ledamöter dessa råd bör ha. På de av överståthållarämbetet angivna grunderna kan det dock ifrågasättas, om utrikesdepartementet, överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen bör vara representerade i informationsrådet. Detsamma gäller riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. Å andra sidan kan det, såsom länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalat, vara anledning att ge plats för de demokratiska partierna. Det vore även av värde att, såsom flera remissinstanser yrkat, få starkare representation från folkrörelserna. Man måste dock samtidigt tillse, att inte råden göres för stora.

Bland annat med hänsyn till förbindelsesvärigheterna under krig är det uppenbarligen nödvändigt att vid sidan av den centrala krigsorganisationen ha en regional organisation och denna bör liksom fallet är beträffande civilförsvaret och det ekonomiska försvaret anknytas till länsstyrelserna. Vad kommittén anfört ifråga om länsavdelningarnas arbetsuppgifter anser jag vara väl avvägt. Likaså vill jag ansluta mig till förslaget, att länssty-

relserna själva skall svara för uppbyggnaden av de lokala kontakterna. Det tidigare föreslagna och av länsstyrelsen i Kristianstads län alltjämt förordade systemet med enligt enhetliga normer tillsatta särskilda ombud i kommunerna finner jag mindre lämpligt.

III. Åtgärder under fred.

Kommittén.

Kommittén understryker behovet av åtgärder i fred för att trygga en god psykologisk beredskap, såväl upplysningsverksamhet som förberedelser för att möjliggöra effektiv verksamhet under krig. Dess resonemang för fram till nödvändigheten av en beredskapsorganisation.

I inledningen till det kapitel, där frågan om ett fredsorgan behandlas, uttalar kommittén angående behovet av beredskapsåtgärder bl. a.

Ett krig kan komma plötsligt. Vi kan inte vara säkra på att få varsel i så god tid, att vi då hinner genomföra nödvändiga försvarsförberedelser. Det psykologiska försvaret måste därför liksom övrig försvarsverksamhet förberedas i fred, så att det snabbt kan sättas i funktion; även på detta område krävs kuppberedskap. Endast ett i fred förberett försvar ger oss möjlighet att värja oss med all vår kraft och därmed också utsikt att avskräcka en tänkbar angripare. Redan under fred måste den andliga fronten vara så beredd, att omvärlden övertygas om att vi vill försvara oss, och, trots vår bristande krigsvana, har andlig kraft att göra det.

Upplysningsverksamhet.

Kommittén har, såsom framgår av det tidigare referatet (s. 7 f.), angivit, att åtskillig upplysning till den egna befolkningen kan behövas under fred för att främja viljan till motstånd och för att göra medborgarna bättre rustade att möta ett modernt krigs psykiska påfrestningar. Kommittén framhåller, att, ehuru en omfattande inhemsk upplysningsverksamhet f. n. bedrivs, ytterligare upplysning erfordras.

I betänkandet anföres vidare bl. a. följande.

Vad som saknas och vad som kan behöva ges en annan utformning eller en intensivare utbredning kan svårligen anges utan närmare utredning. En genom kommitténs försorg företagen opinionsundersökning (se betänkandet s. 205—238) kan i detta hänseende endast ge viss allmän ledning. Det blir en angelägen uppgift för ett fredsorgan för det psykologiska försvaret att verkställa en sådan undersökning. Kommittén vill emellertid antyda var behoven av vidgad upplysning är störst. Det är tydligt, att vi behöver utvidga och intensiviera upplysningen om vad den enskilde kan råka ut för under krig och vad han bör göra i olika situationer. Den nya versionen av broschyren »Om kriget kommer» samt de i anslutning till denna utsända 4 — Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 162.

radioprogrammen och annan information utgör en god början, men heller inte mer. En utvidgad upplysning är vidare högeligen önskvärd beträffande våra möjligheter att försvara oss. Den bör avse både det militära försvaret och civiltförsvaret, inte minst skyddet mot atombombning. Upplysning om det öde vi kan räkna med, om vi ger efter för en angripare, behöver riktas till sådana medborgare, som på grund av bristande intresse för förhållandena utomlands kan ha vaga föreställningar härom eller som på grund av en ensidig, snedvriden information kan ha en föga verklighetstrogen uppfattning. Slutligen är det uppenbart, att vi i alltför hög grad saknar upplysning, som direkt syftar till att immunisera mot psykologisk krigföring vare sig den visar sig i propaganda, ryktesspridning eller falska meddelanden.

Kommittén riktar uppmärksamheten på det ringa intresse, som en stor del av allmänheten ägnar utrikespolitiska förhållanden. Bristande utrikespolitisk överblick kan leda till obehagliga överraskningar, som inverkar menligt på motståndsviljan. Det är anledning att överväga motåtgärder, t. ex. i form av ökade anslag till forskning och till objektiv informationsverksamhet. En önskvärd utökning av utrikespolitiska institutets verksamhet hindras sålunda av ekonomiska skäl. Även publicitetsorganen skulle kunna bidra till ett bättre sakernas tillstånd. Pressorganisationerna skulle kunna medverka, t. ex. genom fortbildningskurser i utrikespolitiska frågor för journalister.

Kommittén framhåller, att det är angeläget att få till stånd en sådan utvidgad informations- och upplysningsverksamhet. Tveksamhet kan dock råda om hur detta önskemål skall förverkligas. Det står klart för kommittén, att man i det längsta bör undvika att under fred låta något statligt organ för psykologiskt försvar leda och bedriva verksamhet av denna natur. Här gäller som huvudregel, att upplysningen bör bedrivas av de organ, som normalt är verksamma på området. Ett fredsorgan för det psykologiska försvaret måste dock noggrant följa verksamheten samt medverka till en för den psykologiska försvarsberedskapen nödvändig upplysning. Härvid ligger det nära till hands att — vid sidan av de statliga organen — främst samarbeta med centralkommittén folk och försvar.

Under fred får ej heller den upplysning försummas, som riktas till utlandet och som måste utgöra grundvalen för den till vänskapligt sinnade länder riktade upplysningsverksamheten under krig. Det blir också här fråga om i vad mån ett fredsorgan bör vara verksamt för att önskvärt upplysningsarbete skall bli utfört. Nackdelarna av en statlig eller statsdirigerad verksamhet ter sig mindre här än ifråga om upplysning och propaganda till svenska folket. Liksom ifråga om sådan verksamhet bör dock, om också delvis av andra skäl, fredsorganet varken bedriva eller dirigera till utlandet riktad upplysningsverksamhet. Det vore olyckligt att i fred söka klavbinda de privata och halvstatliga organen genom direktiv om hur deras verksamhet skall utföras. Kommittén förordar för den skull, att fredsorganet ifråga om upplysningsverksamheten till utlandet får sin uppgift bestämd i princip på motsvarande sätt som ifråga om upplysning till svensk opinion.

Förberedelser för verksamhet under krig.

Kommittén har i åtskilliga sammanhang framhållit nödvändigheten av förberedelse och planering i fred för att möjliggöra en snabb och effektiv insats i krig av de olika verksamhetsgrenarna inom det psykologiska försvaret.

I detta hänseende anföres bl. a. följande.

Eftersom verksamheten under krig till väsentlig del bör handhas av icke statliga organisationer och företag, som verkar redan i fred, så måste det vara en uppgift för dessa att tillgodose de beredskapsbehov, som faller inom deras områden. Det ankommer även på olika statliga verk att vidta förberedande åtgärder för det psykologiska försvaret. Dessa enskilda och allmänna organ behöver stöd av ett på krigets krav helt inriktat statligt organ. Upplysningscentralens egen uppgift — att i krig leda och samordna all psykologisk försvarsansträngning och att med egen verksamhet bidra till densamma — måste också med omsorg förberedas under fred.

Organisatoriska och tekniska förberedelser för upplysningscentralen.

I fråga om de organisatoriska och tekniska förberedelser, som behövs för att det centrala krigsorganet skall kunna träda i funktion och verka effektivt, anför kommittén bl. a. följande.

Ett fredsorgan bör uppgöra detaljerade organisationsplaner för upplysningscentralen och de regionala organen samt fortlöpande överarbeta dessa. Likaså måste mobiliseringsplaner utarbetas och efter hand förnyas.

Härvid måste sörjas också för sådana nödlösningar, att verksamheten kan komma i gång även om viktiga delar av organisationen slås ut. Planläggningen bör vara elastisk, så att den medger partiell mobilisering av olika grader. Personal måste utväljas och utbildas för olika arbetsuppgifter både i upplysningscentralens huvuddel och i den regionala organisationen. Krigsplacerad personal måste fritas från annan tjänstgöringsskyldighet. Utbildning måste främst ges åt krigsplacerad personal med kvalificerat arbete. Skriftlig undervisning, eventuellt under medverkan av försvarets brevskola, kan kompletteras genom kurser och föredrag. Krigsspel är ett nödvändigt inslag i både utbildningen och planläggningen. Krigsplacerade högre chefer bör dessutom beredas möjlighet till studier vid försvarshögskolan. För kvalificerad personal kan utbildningen delvis ske genom medverkan vid planläggning av verksamheten samt vid insamling och bearbetning av material. För att underlätta utbildningen bör en handbok i psykologisk krigföring utarbetas och hållas aktuell. För upprättandet och den fortlöpande bearbetningen av organisations- och mobiliseringsplaner samt uttagningen och utbildningen av personal krävs tillgång på kvalificerad personal redan under fred.

För upplysningscentralens verksamhet är även tekniska förberedelser nödvändiga. Planläggningen måste omfatta olika förläggningssalternativ. Det psykologiska försvaret ställer stora krav på olika slags teleföbindelser. Detta gäller såväl för upplysningscentralen och dess regionala organ som för både svensk och utländsk press och rundradio. Behovet av telefon- och fjärrskriftsföbindelser samt av radioföbindelser i reserv måste fastställas

så att det kan tillgodoses genom främst telestyrelsens försorg. Det psykologiska försvaret måste också vid sidan av andra försvarsverksamheter ges en viss prioritet ifråga om telekommunikationernas utnyttjande. Fredsorganet måste bevaka, att bestämmelser härom utfärdas, samt kontrollera, att erforderliga installationer förbereds och genomförs och att behövlig apparatur anskaffas. Icke heller dessa arbetsuppgifter kan lösas en gång för alla utan måste fortlöpande bearbetas. Även härtill krävs kvalificerad personal i fred. Den omständigheten, att arbetsuppgifterna till stor del endast kan lösas i samverkan med andra organ, bidrar till att göra dem tidskrävande.

Planläggning av verksamheten i krig.

Kommittén redogör vidare för behovet att i fred planlägga den verksamhet, som kan bli nödvändig i krig.

Kommittén betonar härvid, att, för att den psykologiska försvarsberedskapen skall kunna bedrivas effektivt från första stund, det är nödvändigt att i fred draga upp riktlinjer för verksamheten och att därvid klargöra fördelningen av arbetsuppgifterna mellan upplysningscentralen och andra statliga och enskilda organ samt förbereda samarbetet mellan dessa. Detta är också nödvändigt för att vinna klarhet om behovet av personal och utrustning. Anvisningar måste utarbetas och fastställas om vad som av säkerhetsskäl ej bör publiceras. De måste även fortlöpande överses. Denna uppgift ankommer på fredsorganet i samverkan med olika statliga myndigheter, främst övriga försvarsgrenars ledningsorgan, samt med publicitetsorganen och deras intresseorganisationer. Krigstidens upplysningstjänst till svensk allmänhet måste förberedas så, att den kan sättas i gång omedelbart vid ett krigsutbrott. Härför krävs, att de metoder och medel, som skall användas, är klarlagda på förhand och att det sakliga innehåll, som upplysningen bör erhålla, blivit föremål för övervägande. Särskild vikt bör läggas på att verksamheten blir nyanserad och mångskiftande och kan anpassas efter rådande lägen och uppfattningar. För att nå detta fordras fortlöpande bearbetning under fred av hela problemkomplexet i syfte att dra upp riktlinjer.

Särskilt ingående förberedelse kräver informations- och upplysningsverksamheten dagarna närmast före och efter ett krigsutbrott, då arbetsuppgifterna hopar sig för det psykologiska försvaret och då opinionen är uppjagad och överkänslig. Medan det endast i begränsad omfattning är möjligt att förbereda den allmänna upplysning, som skall beröra det aktuella läget eller som främst skall syfta till att skänka lugn och förtröstan, så kan och bör övrig informativ verksamhet planeras i detalj. Planläggningen av de första dagarnas upplysning till den svenska allmänheten jämte en fortlöpande översyn av denna planläggning måste bli en förstahandsuppgift för fredsorganet. På detta bör ankomma den svåra uppgiften att samordna, sovra och gradera alla de meddelanden av olika slag, som myndigheterna då vill ha utsända till allmänheten. När meddelanden, kungörelser

och kommentarer i ett kritiskt läge går vidare till pressen och radion, bör de ha fått en för publicering lämplig utformning. Noggrann planläggning behöver också radioprogrammet för de kritiska dagarna. Den bör utföras av radiotjänst i intim samverkan med de närmast berörda myndigheterna, främst organet för psykologisk försvarsberedskap. Pressens och filmens medverkan kan förberedas på liknande sätt. Det kan även vara lämpligt att i förväg ha tillgång till reklammaterial, affischer och foldrar. Matriser kan framställas av annonser och reklammaterial. En del av det färdigställda materialet kan förvaras på länsstyrelserna för snabb distribution till tidningarna. Också instruktionsfilmer kan förvaras länsvis.

Det skulle även möta avsevärda svårigheter att efter ett angrepp mot Sverige improvisera upplysningsverksamheten till utländsk opinion. Det är därför nödvändigt att under fred ägna uppmärksamhet åt dessa frågor. Framför allt gäller det att finna de huvudlinjer efter vilka verksamheten skall bedrivas till olika nationer och att utröna vilka media som kan stå till buds och utnyttjas med bästa effekt.

Samling och bearbetning av material.

Både för planläggningen i fred och för själva den psykologiska försvarsverksamheten vid krig eller krigsfara är det nödvändigt att ha tillgång till särskilt bearbetat material rörande olika förhållanden, framhåller kommittén, som härom anför bl. a.

En kartläggning av den allmänna opinionen i Sverige och dess förändringar är erforderlig som underlag för utformningen av upplysande propaganda till vårt eget folk i ett skärpt läge och vid krig. Det är nödvändigt att känna svenskars motståndsvilja, tilltro till, resp. misstro mot statsledning och försvar, åsikter om krigsriskerna och om utsikterna att få främmande bistånd, utrikespolitiska sympatier och antipatier samt graden av lyhördhet för främmande propaganda. Av stor vikt är att kunna följa förändringarna i opinionen. Med hänsyn härtill och till behovet av att få olika frågeställningar belysta bör opinionsundersökningar utföras förslagsvis två gånger årligen. Det kan i fred även bli anledning att utföra ryktesanalyser. Sådana kan ge värdefulla besked om folkstämning och dess föränderlighet. Undersökningar och analyser i fred ger även lämplig övning för verksamheten i krig. Fortlöpande analys av främmande propaganda erfordras både för planläggningen under fred av motåtgärder och som underlag för verksamheten i krig. Propagandaanalys kan också bidra till bedömning av det propagerande landets utrikespolitiska och militära planer.

Som underlag för propagandaanalysen, för planläggningen av hela den psykologiska försvarsverksamheten och för dess genomförande i krig är det nödvändigt att i fred skaffa tillgång till informationsmaterial rörande både svenska och utländska förhållanden. En viss rundradioavlyssning under fred är nödvändig för att få material rörande främmande propaganda till svenska folket samt uppgifter som belyser politiska, sociala och ekonomiska förhållanden utomlands. Kommittén förordar en centralisering snarast av den rundradioavlyssning, som under fred behövs för olika myndigheter. Även om insamlingen av informationsmaterial av intresse för det

psykologiska försvaret till stor del kommer att utföras av andra statsorgan, måste den fortlöpande bearbetningen verkställas i organet för psykologisk försvarsberedskap. Bearbetningen av inhemskt och utländskt material i förening med studium av bakgrunden för opinionsutveckling och främmande propaganda kräver redan i fred tillgång till kvalificerad personal. Kommittén understryker vikten av att dessa olika förberedande åtgärder i form av insamling och bearbetning av material genomförs i tid, så att man inte vid en plötslig skärpning av läget eller vid ett krigsutbrott tvingas till en improvisation, som måste leda till bristfälliga resultat.

En självklar uppgift för ett fredsorgan är att följa utvecklingen inom den psykologiska krigföringen. Härigenom kan man få uppslag till förbättring av den egna verksamheten och kunskap om de medel och metoder, som en fiende kan komma att använda. För detta ändamål måste facklitteratur och forskningsrapporter anskaffas och studieresor företas.

Beredskapsåtgärder för press, radio, film etc.

En av de viktigaste uppgifterna ifråga om psykologisk försvarsberedskap, framhåller kommittén, är att sörja för att massmedia och bland dem främst pressen och rundradion vid ett krigsutbrott och därefter kan fullfölja sina arbetsuppgifter. Åtgärderna för en sådan beredskap måste vidtas dels av företagen själva, dels av olika statliga verk. Ehuru det praktiska genomförandet ankommer på en rad olika organ är det psykologiska försvaret en huvudintressent, vars möjligheter att i krig göra en insats beror på vad de andra gör. Fredsorganet måste därför noga följa utvecklingen på detta område och ta erforderliga initiativ till utredningar för att tillgodose de olika behoven.

Kommittén nämner olika åtgärder för nyhetstjänsten, som bör vidtas i fred för att motverka förbindelsesvårigheterna under krig. Tidningarnas telegrambyrå kan visserligen genom en relativt enkel åtgärd övergå till mottagning av utlandsmaterialet med radio-Hell, om teleprinterförbindelserna avskärs och möjligheterna att få in nyheterna med telefon och telegraf begränsas. Det kan emellertid också bli nödvändigt att i stor omfattning ta upp utländska rundradiosändningar, och härför är förberedelser erforderliga, som både tar tid och kräver kostnader. Förberedelser i fred krävs även för att kunna hålla TT:s teleprinternät inom landet i funktion liksom för den omläggning av förbindelserna, som kan bli nödvändig om riksstyrelsen byter uppehållsort. Reservmöjligheter måste även ordnas för den händelse de inrikes trådförbindelserna skulle avbrytas. Genom televerket bör åtgärder vidtas för att TT under krig skall ha tillgång till en Hell-sändare med erforderlig räckvidd. Likaså bör tillgång till ett antal Hell-mottagare säkerställas för placering på TT:s filialer och i vissa större orter utan filial, där de gemensamt skulle disponeras av tidningarna.

Om beredskapsåtgärder för massmedia anför kommittén vidare.

För *pressens* beredskap måste en rad åtgärder vidtas för att trygga tidningarnas råvarutillgång, tekniska produktion och distribution samt för

att möjliggöra den redaktionella personalens arbete i fortsatt kontakt med de nyhets- och informationskällor, vartill de behöver ha tillgång för att själva kunna upplysa och kommentera. Ett av de viktigaste problemen ifråga om pressens tekniska försvarsberedskap är behovet av reservtryckplatser. Det nödvändiga samarbetet i detta hänseende mellan de olika tidningsföretagen måste i första hand omfatta tidningar på samma utgivningsort. I andra hand måste överflyttning till annan ort vara förberedd. Kommittén finner det angeläget, att pressen genomför en krigsplanering på detta område under hänsynstagande till olika orters och tidningars behov. Även för vecko- och fackpressen bör nödlösningar planeras. Det är angeläget, att tidningarnas lager av tidningspapper ökas, och med hänsyn särskilt till pappersbrukens läge bör ett antal depålager på olika platser i landet upprättas. En möjlighet vore att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap träffade avtal med tidningsföretag om överlagring. Ökad lagrehållning är önskvärd också beträffande reservdelar, grafiska utensilier och grafisk förbrukningsmateriel. Det är även av vikt att undersöka tidningstryckeriernas reservkraftmöjligheter. Önskvärt vore, att tidningarna på en ort gemensamt eller, i en del fall, större företag för egen räkning vidtog åtgärder för att säkerställa möjlighet till reservkraft. Planläggning under fred i samarbete mellan pressen, svenska pressbyrån, postverket och de olika trafikorganen behövs för att så smidigt som möjligt lösa olika distributionsproblem. Planeringsåtgärder beträffande tillgången på arbetskraft bör vidtas ej blott vid tidningsföretagen utan även vid samverkande företag som nyhetsbyråer, viktigare bildbyråer och pressbyrån. Kommittén hälsar med tillfredsställelse tillkomsten våren 1952 av en pressens beredskapskommitté, vilken redan utfört ett avsevärt arbete. Den omfattar även en del av vecko- och fackpressen. Kommittén finner det önskvärt, att ett gemensamt organ för all dags-, vecko- och fackpress kommer till stånd.

Kommittén understryker, att vårt *rundradiosystem* är underdimensionerat för krigsförhållanden. Det är därför angeläget, att en utredning omedelbart verkställs och åtgärder snarast vidtages för att förbättra denna situation. Vid bedömning av frågan om erforderlig utökning av radiostationernas kapacitet måste hänsyn tagas till det angelägna i att kunna sända även till utlandet. I Hörby finns våra enda starka kortvågssändare. För en god beredskap kräves reservmöjligheter. En stark kortvågssändare i Mellan-Sverige är behövlig ur denna synpunkt. Det är även i hög grad önskvärt att kunna sända lokalt, men det nuvarande rundradionätet medger icke ett smidigt utförande av de lokala sändningar, som kan bli aktuella. Åtgärder måste vidare vidtas för att så långt som möjligt hindra att viktiga radiostationer faller i en fiendes händer eller blir obrukbara genom bombning eller sabotage. Studiolokaler och sändare bör ges gott skydd, helst genom placering i bergskyddsrum. Reservsändare, fasta och mobila, kan inte undvaras. Det är en angelägen beredskapsuppgift att förse åtminstone de större sändarna med reservkraft. Det är slutligen önskvärt att så många lyssnare som möjligt får tillgång till batterimottagare.

Även i fråga om *filmen, teaterverksamheten och bokförsörjningen* pekar kommittén på en lång rad av förberedelser i olika hänseenden. Dessa bör enligt kommittén i väsentlig utsträckning utföras av resp. branschorganisationer i samverkan med ifrågakommande myndigheter, bl. a. fredsorganet för psykologiskt försvar. Kommittén förordar också inrättande av motsvarigheter till pressens beredskapskommitté.

Kommittén framhåller slutligen det angelägna i att det redan i fred blir sörjt för att sådana organ som centralkommittén folk och försvar samt svenska institutet, svensk-internationella pressbyrån och andra liknande i förhållande till utlandet verksamma organ kunna fullfölja och vidga sin verksamhet i krig. Fredsorganet bör tillsammans med dem söka få till stånd de härför erforderliga förberedande åtgärderna.

Utformningen av ett fredsorgan.

Enligt vad kommittén förut anfört skulle uppgifterna för en fredsorganisation vara i stort sett följande:

- att planlägga psykologisk försvarsverksamhet i krig;*
- att följa utvecklingen på den psykologiska krigsföringens område och på angränsande fält;*
- att följa svensk opinionsutveckling samt främmande propaganda;*
- att följa svensk upplysningsverksamhet av betydelse för den psykologiska försvarsberedskapen och samverka med organen för denna upplysningsverksamhet;*
- att uppgöra och fortlöpande överarbeta organisations- och mobiliseringsplaner för det psykologiska försvarets civila statliga organ;*
- att utvälja, utbilda och krigsplacera personal;*
- att sörja för att det psykologiska försvarets lokal-, utrustnings- och förbindelsebehov vid krig blir tillgodosedda; samt*
- att i samarbete med publicitetsorganen och deras sammanslutningar verka för deras personella och tekniska beredskap.*

Denna verksamhet är enligt kommitténs mening så omfattande och så speciellt inriktad på krigsförhållanden, att den ej lämpligen kan anförtros åt en myndighet med rent fredsmässig verksamhet som huvudsaklig uppgift. Icke heller synes det lämpligt att anknyta verksamheten till exempelvis civilförsvarsstyrelsen, vilken liksom andra organ av likartad natur är inriktad på särskilda, arbetskrävande områden. Det är därför kommitténs uppfattning, att ett särskilt organ bör upprättas för att i fred handha den statliga verksamheten för psykologisk försvarsberedskap. Kommittén understryker i detta sammanhang vikten av att under den för folkets motståndanda särskilt påfrestande tiden kring ett krigsutbrott ha ett arbetsdugligt organ för det psykologiska försvaret. Organet, som bör ges begränsad omfattning, bör lyda direkt under Kungl. Maj:t och sortera under inrikesdepartementet. Kommitténs förslag till fredsorgan har utformats så, att detta kan utgöra kärnan i den upplysningscentral, som bör träda i verksamhet vid en allvarligare skärpning av läget.

Medan starka skäl tala för att upplysningscentralen såsom krigsorganisation icke styres kollegialt, har kommittén funnit avgörande skäl tala för att den planerande och förberedande verksamheten i fred ställes under ledning av en nämnd, vars ledamöter dela ansvaret för verksamheten. Denna kan lämpligen benämnas »Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar».

Beredskapsnämndens sammansättning synes böra ansluta till informa-

tionsrådets sammansättning i krigsorganisationen, och de personer, som ingår i nämnden, bör i regel även ingå i rådet. Därigenom vinnes värdefull kontinuitet och uppnås, att rådet får ingående kännedom om den i fred utförda planläggningen. Det synes dock ej lämpligt, att nämnden får ett lika stort antal ledamöter, som här föreslagits för rådet. Enligt kommitténs mening bör i nämnden ingå förutom ordföranden, som i denna egenskap tillika är verkets chef, cheferna för tidningarnas telegrambyrå och radiotjänst samt av Kungl. Maj:t efter förslag förordnade representanter för utrikesdepartementet, överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen samt för centralkommittén folk och försvar, svenska tidningsutgivareföreningen och publicistklubben, ävensom en vetenskapsman, närmast sociolog eller socialpsykolog. Icke självskrivna ledamöter, utom ordföranden, förordnas för två år. Samtliga ledamöter utom ordföranden bör tillerkännas ett årligt arvode om 1 000 kronor.

Ordförandeskapet i nämnden synes kunna bestridas vid sidan av ordinarie verksamhet. Till ordförande bör utses den person, som är avsedd att vara chef för upplysningscentralen. Ordföranden bör förordnas för högst sex år och erhålla ett årligt arvode om förslagsvis 8 000 kronor.

I fråga om nämndens personal anför kommittén i huvudsak följande.

I spetsen för nämndens personal bör stå en kanslichef, som leder det dagliga arbetet och som vid förfall för ordföranden har säte i nämnden och där för ordet. Kanslichefen bör själv handlägga ärenden rörande förberedelser av organisatorisk och administrativ art samt ärenden, som berör nyhetstjänsten, och i anslutning härtill även ärenden angående pressens och rundradions beredskap.

Vidare bör i nämndens kansli ingå två tjänstemän i ledande befattning. Den ene bör främst förbereda den upplysningsverksamhet, som vid ett skärpt läge och vid krig skall riktas till svenska folket, samt svara för den samling och bearbetning av material, som är nödvändig grundval för den psykologiska försvarsverksamheten. Den andre bör syssla med planläggning av verksamhet riktad till främmande opinion och bör även leda utbildningsverksamheten.

En assistent med juridisk eller statsvetenskaplig utbildning bör biträda kanslichefen, en assistent med psykologisk utbildning bör biträda de båda övriga högre tjänstemännen.

För rutingörömsål erfordras en kansliskrivare, tillika arkivarie och redogörare, ett kanslibitråde och två kontorsbiträden. Under första arbetsåret bör extra arbetskraft, såväl kvalificerad som annan kunna anlitas.

Om beredskapsnämndens verksamhet anför kommittén i fortsättningen bl. a.

Det arbete, som skall utföras av fredsorganet, torde vara relativt omfattande. Vid sidan av de mångskiftande uppgifter, för vilka förut redogjorts, måste nämndens personal ofta medverka vid krigsövningar inom totalförsvaret, delta i militära och civila krigsspel av olika slag samt i skilda avseenden lämna bidrag till den allmänna försvarsupplysningen. Från nämnden måste åtminstone under överskådlig framtid hämtas den

lärare vid försvarshögskolan, som där skall svara för undervisning om det psykologiska försvaret, vilket arbete kan beräknas taga flera månader i anspråk varje år.

Den här föreslagna organisationen är mycket knappt tillmätt för de omfattande och krävande arbetsuppgifterna. Med hänsyn till att det här gäller en för Sverige ny verksamhet, av vilken vi saknar erfarenhet, har kommittén hellre velat föreslå en för liten ram, som vid behov kan vidgas, än en för stor, som kanske snart finge skäras ned. Befinnes det framdeles, att den nu föreslagna organisationen icke förslår, bör kommitténs återhållsamhet inför starten icke få vara ett skäl mot men väl ett skäl för den utbyggnad, som erfarenheten visat vara nödvändig. I jämförelse med sin betydelse för rikets försvar kommer den verksamhet det här gäller under alla förhållanden att dra små kostnader.

Beträffande löneställningen för nämndens befattningshavare anför kommittén.

Lönesättningen för högre tjänstemän vid beredskapsnämnden måste bli relativt hög med hänsyn till att det gäller speciella och krävande arbetsuppgifter. Av dessa befattningshavare bör ingen särskild kompetens krävas, då det kan visa sig mera önskvärt att förvärva personer med publicistisk och politisk erfarenhet än akademiker med särskilda examina. Vill man i konkurrens med enskilda företag förvärva väl kvalificerade krafter och för längre tid behålla dem, så är det nödvändigt att kunna bjuda goda löneförhållanden och trygga anställningsförhållanden. Med hänsyn härtill föreslås att kanslichefen placeras i lönegrad 14, löneplan 2, och de båda övriga högre tjänstemännen i lönegrad 33. För de båda assistenterna, vilka självständigt bör kunna utföra kvalificerat arbete och av vilka examensmeriter måste krävas, föreslås placering i lönegrad 27. För hela personalen bör extra ordinarie befattningar inrättas.

Kommittén framhåller vidare, att skäl talar för att knyta en försvarsassistent till nämnden. Intill dess erfarenhet vunnits om arbetsuppgiftens omfattning, synes en kvalificerad officer böra vid sidan av annan tjänst ställas till nämndens förfogande.

Nämnden kommer även att behöva anlita sakkunniga från andra områden, dels varaktigt, dels för tillfälliga uppdrag. När så lämpligen kan ske, bör vid upplysningscentralen krigsplacerade personer tagas i anspråk här för. I avvaktan på närmare erfarenheter kan medelsbehovet för detta ändamål uppskattas till 20 000 kronor per år.

Som chefer för länsavdelningarna krigsplacerade personer bör medverka vid avdelningarnas organisatoriska förberedande och vid planläggning av verksamheten inom sina län. Med hänsyn härtill bör sådan person erhålla ett mindre årligt arvode, förslagsvis 750 kronor.

Utöver medel till vanliga expenser, vartill uppskattningsvis erfordras 8 000 kronor per år, behöver nämnden medel till kurser och krigsspel samt till opinionsundersökningar och annan insamling av material, vilket behov kan uppskattas till 110 000 kronor per år. För nämndens första verksamhetsår, då endast en opinionsundersökning torde medhinnas, kan detta medelsbehov tillfälligt inskränkas till 70 000 kronor. Å andra sidan synes

för anlåtande av extra arbetskraft under första året böra upptagas ett särskilt anslag om 25 000 kronor.

Till det övliga anslaget till reseersättningar, som för nämndens del beräknas till 5 000 kronor, bör läggas ett belopp för utrikesresor enligt Kungl. Maj:ts beslut om förslagsvis 10 000 kronor. För den svenska psykologiska försvarsberedskapen är utländska erfarenheter av grundläggande betydelse. Då dessa erfarenheter i många hänseenden icke kan erhållas på annat sätt är det angeläget, att åt nämndens tjänstemän beredes tillfälle till studier utomlands på deras resp. områden. Utan den kontakt, som därvid vinnas, skulle den svenska organisationen kunna gå miste om för dess planläggnings- och utbildningsverksamhet väsentliga impulser.

För inköp av möbler, kontorsmaskiner och andra inventarier samt för grundande av en boksamling erfordras ett engångsanslag beräknat till 30 000 kronor.

Kommittén uppskattar sålunda nämndens medelsbehov till 186 392 kronor för avlöningar och 133 000 kronor för omkostnader, vartill kommer ett anslag till länsstyrelserna på 18 750 kronor för arvoden åt länsavdelningarnas chefer. För nämndens första verksamhetsår tillkommer 15 000 kronor.

Yttranden.

Behovet av åtgärder i fred understrykes i många yttranden. Med något undantag råder det även enighet om att ett särskilt fredsorgan för det psykologiska försvaret bör tillsättas. Skilda åsikter föreligger däremot beträffande ett sådant organs omfattning och uppgifter.

Bland allmänna uttalanden om behovet av beredskapsåtgärder märks följande.

Nödvändigheten av planläggning och annan förberedelse, ej minst uttagning och skolning av lämplig personal, synes länsstyrelsen i Södermanlands län göra ett skyndsamt förverkligande av de i betänkandet framlagda förslagen önskvärt. Länsstyrelsen i Jönköpings län anser, att den särskilda statliga verksamhet, som blir nödvändig i krig, måste förberedas under fred icke blott till sitt innehåll utan även så, att formerna för verksamheten måste klarläggas och i möjligaste mån prövas. Det är sålunda ofrånkomligen nödvändigt, att redan i fredstid och med hänsyn till rådande förhållanden helst ofördröjligen ett organ inrättas, som kan fylla hithörande uppgifter. Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att kommittén på ett otvetydigt och övertygande sätt åskådliggjort nödvändigheten av att de av kommittén redovisade åtgärderna vidtages för att snarast möjligt inhämta den eftersläpning, som kännetecknar vår försvarsberedskap på det psykologiska försvarets område. Behovet av förberedelser understryks

vidare av *länsstyrelserna i Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs och Kopparbergs län.*

Överbefälhavaren yttrar.

Det psykologiska försvaret måste förberedas på en rad områden för att vid krig kunna utvecklas med full effekt. Behovet av förberedande åtgärder har under senare år blivit allt påtagligare och den eftersläpning som förefinnes på detta område i förhållande till andra delar av det totala försvaret, bör snarast tagas igen. Återhämtningen kräver flera års intensivt arbete. Det är därför angeläget, att beredskapsnämnden inom nära framtid kan begynda sin verksamhet.

Civilförsvarsstyrelsen finner det uppenbart, att det psykologiska försvaret kräver noggranna förberedelser under fred och även *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* understryker vikten av att verksamheten i krig förberedes redan i fred. *Skolöverstyrelsen* anser, att klara riktlinjer och goda förberedelser på detta område är oundgängligen nödvändiga. Det är fördenskull betydelsefullt, att snabba beslut fattas och åtgärder snarast vidtas från statsmakternas sida. Det psykologiska försvaret har på grund av världsläget samt den tekniska och vetenskapliga utvecklingen blivit alltmer aktuellt, varför bristande beredskap på denna punkt kan bli ödesdiger.

Svenska tidningsutgivareföreningen delar kommitténs uppfattning, att även för det psykologiska försvaret gäller att förberedelse i fred är ett grundvillkor för hållfast motstånd i krig. *Sveriges köpmannaförbund* uttalar en livlig förhoppning om att planläggning och förberedelser utan dröjsmål vidtas på en rad områden för att åstadkomma ett effektivt psykologiskt försvar.

Svenska arbetsgivareföreningen anför.

En befolknings moraliska halt byggs ingalunda upp utan långvarig och minutiös förberedelse. Att snabbt skapa ett effektivt och sammanhållande psykologiskt försvar låter sig icke göra. Vårt lands tekniska möjligheter för psykologisk krigföring och psykologiskt försvar kan måhända utnyttjas på relativt kort varsel, även om uppenbara risker för icke fullvärdiga planeringar förefinnas. De tekniska resurserna kan emellertid endast komma till sin rätt, därest vanemomentet i människans praktiska handhavande av desamma får utvecklas. Härav följer, att tidsfaktorn är av fundamental betydelse för det psykologiska försvarets uppbyggnad. Det är därför med glädje man kan konstatera, att kommittén insett vikten av långsiktig planering samt nödvändigheten av en väl tilltagen tidrymd för mänsklig anpassning till den extraordinära tekniska och lokala utrustning, som psykologiskt försvar kräver.

Sveriges lantbruksförbund anser, att med hänsyn till det förlopp ett framtida krig förmodligen kommer att få, detaljplanläggning av åtgärder att tillgripas under ett krigsskede torde visa sig sakna större betydelse, åtminstone såvida icke dessa åtgärder så förberetts, att de kommer till användning rent rutinmässigt.

Upplysningsverksamhet i fred.

Åtskilliga remissyttranden understryker behovet av ökad upplysningsverksamhet i fred.

Överståthållarämbetet anser det väsentligt att hos allmänheten öka kännedomen om krigets verkningar för den enskilde och samhället. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framhåller, att det vid ett anfall av en fiende är av vikt, att kunskap om krigets realitet, om angrepps- och försvarsmedel trängt djupt in i befolkningens olika skikt. Länsstyrelsen anser vidare, att det psykologiska försvaret skulle kunna gagnas om medel ställdes till länsstyrelsernas förfogande för upplysning om civilförsvaret genom konferenser och dylikt. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* finner det vara en angelägenhet av största vikt, att kunskap om den psykologiska krigföringen meddelas svensk opinion. Betänkandet synes därför fylla ett stort behov. Genom sin överskådlighet och klarhet torde det med fördel kunna användas som introduktion i ämnet för alla dem, som på ett eller annat sätt kommer att engageras i vårt lands psykologiska försvar. *Länsstyrelsen i Gotlands län* vill understryka vikten av att allmänheten redan under fred erhåller en så ingående kännedom som möjligt om det psykologiska försvarets organisation, ändamål och arbetssätt. För att man under fredstid skall nå så stor del av folket som möjligt anser länsstyrelsen det av särskild vikt, att hela undervisningsväsendet anlitas för spridande av dessa kunskaper och att alldeles särskilt folkbildningsorganisationernas medverkan i detta avseende är av största betydelse. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* framhåller, att den enskilde medborgaren måste ges en realistisk bild av framför allt hemortsbekämpningens verkliga ansikte, de prövningar som civilbefolkningen i en bombad ort får utstå, den belägenhet massor av människor komma i därigenom att de bliva utbombade, icke hava tillgång till elektriskt ljus m. m. ävensom de problem, som verkställande av större folkomflyttningar under krig kommer att medföra.

Överbefälhavaren ansluter sig till vad kommittén anfört om behovet av ökad utrikes- och militärpolitisk upplysning i fred. *Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* vill understryka betydelsen av intensifierad upplysningsverksamhet i fred. Den av utredningen genomförda undersökningen liksom nämndens egen erfarenhet pekar på att allmänheten f. n. är alltför obenägen att söka klargöra för sig de förhållanden, som kan komma att råda under ett krig. Nämnden delar uppfattningen, att denna upplysning i betydande utsträckning bör handhas av enskilda organisationer såsom Folk och Försvar men förutsätter även att t. ex. försvarsstaben och skolöverstyrelsen har betydande positiva uppgifter i detta sammanhang. Nämnden anser även, att det bör undersökas om icke de av försvarets samarbetsutredning föreslagna samarbetsnämnderna på garnisonsorterna skulle kunna bidra till ökad civil-militär samverkan till det psykologiska försvarets fromma.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet anser, att det är av mycket stor betydelse att det kalla krigets metoder klarlägges för allmänheten. De åtgärder en presumtiv angripare vidtager bör i god tid klargöras för folket. Förbundet erinrar om att kommittén icke vill rekommendera, att ett fredsorgan för det psykologiska försvaret under normala fredsförhållanden bedriver egen upplysningsverksamhet och ej heller, att den dirigerar verksamhet, som utövas på andra håll. Förbundet vill ifrågasätta, om icke en viss sådan verksamhet bör förekomma. Därest den icke bedrivs av fredsorganet direkt, bör den på lämpligt sätt animeras exempelvis genom inrikesdepartementet.

Arbetarnas bildningsförbund framhäver folkbildningsarbetets betydelse och dess möjligheter att bidra till den psykologiska försvarsberedskapen. *Sveriges lantbruksförbund* anför, att det viktigaste för uppnåendet av ett gott försvar på det psykologiska planet torde vara väl utbyggd och praktiserad psykologisk beredskap före ett krigsutbrott. Sålunda bör eftersträvas, att människan så snart som möjligt inviges i de förhållanden, som kan tänkas under ett krig, och så uppfostras, att hon i händelse av krig rent instinktivt följer utstakade riktlinjer. I detta syfte torde redan i folkskolan viss tid böra ägnas åt utbildning i det psykologiska försvaret. Vidare bör de frivilliga organisationerna intresseras för medverkan i arbetet under fred. *Sveriges köpmannaförbund* instämmer i vad kommittén anfört och föreslagit angående upplysning i fred för att förbereda befolkningen på ett krigs påfrestningar. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* understryker betydelsen av fredstida information för kvinnornas psykologiska beredskap.

Centralkommittén folk och försvar bekräftar sin villighet att efter måttet av disponibla arbetskrafter och ekonomiska resurser biträda det psykologiska försvaret. De insatser kommittén kan komma att göra på ifrågasatt område blir emellertid i hög grad beroende av de penningmedel, som kan ställas till förfogande i fredstid, och den arbetskraft, som kan disponeras såväl i fred som under beredskap och krig. *Kooperativa förbundet* önskar understryka den vitala betydelse centralkommittén folk och försvar haft och har när det gäller upplysning, som täcker totalförsvarets hela område. I själva verket kan kommittén redan nu anses som ett organ för psykologisk försvarsberedskap. Under fred bör den kunna bli ett huvudstöd för det på vårt psykologiska försvar inriktade arbetet. *Sveriges köpmannaförbund* instämmer i att lämpligaste organet för vidgad upplysningsverksamhet i nuvarande läge vid sidan av de statliga torde vara centralkommittén folk och försvar. Denna har tillvunnit sig en auktoritativ ställning i vida kretsar och dess verksamhet har skänkt ökad goodwill åt försvarsfrågorna. I den mån verksamheten enligt föreslagna planer skall utvidgas för vidgad upplysning måste dock ifrågasättas, om dess huvudsakligen genom bidrag tillskapade resurser förslå och om därför icke den ur samhällelig synpunkt värdefulla och som nödvändig

ansedda merinsatsen måste tryggas genom höjt statsbidrag. Även *yrkeskvinnors samarbetsförbund* understryker behovet av höjt statsbidrag om centralkommittén skall kunna utvidga sin verksamhet i den psykologiska beredskapens tjänst.

Betänkandets förord för ökade anslag åt forskning och objektiv informationsverksamhet i syfte att höja allmänhetens intresse för utrikespolitiska förhållanden synes väl motiverat, även om en sådan verksamhet aldrig kan uppväga den, som bedrivs av publicitetsorganen, yttrar *publicistklubben*. De synpunkter utredningen anfört i denna fråga understryker betydelsen av att statsmakterna här gör en insats, skriver *svenska journalistförbundet*. En lämplig förstahandsuppgift i detta hänseende vore, att de statliga resestipendierna för journalister med det snaraste återinfördes. *KFUK:s* och *KFUM:s riksstudieförbund* vill på det kraftigaste understryka nödvändigheten av åtgärder, genom vilka intresset för utrikespolitiska frågor och internationella problem ökas. Förbundet vill peka på att direkt stöd åt studieorganisationerna i dessa avseenden vore av största värde. *Kooperativa förbundets styrelse* anser, att åtgärder bör vidtas för att redan under fred stimulera till allmänna studier av förhållandena i andra länder. FN-föreningen mellanfolkligt samarbete bör hållas i minne, om ökade statsanslag skulle komma att utgå för denna upplysningsverksamhet. Att den utrikespolitiska upplysningen når långt är enligt *högerens ungdomsförbund* en allmän förutsättning för att immuniteten mot utländsk propaganda skall stärkas och en fast motståndsvilja skall kunna byggas upp. Ökade krav på medverkan i detta arbete kan ställas på regering, riksdag, politiska partier och bildningsorganisationer. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* vill framhäva behovet av att åtgärder vidtas för att öka allmänhetens intresse för och förtroget med utrikespolitiska förhållanden.

Frågan om skolundervisning i ämnen av betydelse för det psykologiska försvaret beröres av *skolöverstyrelsen* och *länsstyrelsen i Uppsala län*.

Svenska institutet delar helt kommitténs uppfattning, att de resultat av goodwillskapande upplysningsverksamhet, som kan uppnås under krigstid, måste bli beroende av vad som gjorts i fred. De insatser, vilka i krigstid måste göras från svensk sida för att inom vänskapligt sinnade stater skapa tilltro till vårt lands försvarskraft och motståndsvilja samt gynnsamma förutsättningar för erhållande av bistånd i olika former, torde i betydande utsträckning få komma att bygga på de åtgärder, som tidigare vidtagits i syfte att sprida ökad kännedom om Sverige och svenska förhållanden. En upplysningsverksamhet utformad på sådant sätt, att den kan vinna förtroende och gehör i utlandet, låter sig av uppenbara skäl svårligen improviseras, sedan ett kritiskt läge redan inträtt. Det är därför angeläget, att den svenska upplysningsverksamheten redan i nuvarande situation upprätthålles på en tillfredsställande nivå och att de för denna verksamhet närmast ansvariga organen bereds tillfälle att, trots den oavlåtligt växande

internationella konkurrensen på informationstjänstens område, bevara och stärka den utländska opinionens intresse för olika sidor av svenskt samhällsliv av i dag.

Förberedelser för verksamhet i krig.

Beträffande förberedelser i fred för upplysningscentralen och dess verksamhet har relativt få remissinstanser yttrat sig.

Statens upplysningsbyrå framhåller, att det är nödvändigt att omprövning av vissa förberedande åtgärder sker med jämna mellanrum för att hålla alla dispositioner aktuella, t. ex. personalfrågorna. Krigsplaceringen av lämplig personal kan icke göras en gång för alla, utan måste revideras tid efter annan.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet anser det vara särskilt viktigt, att inga av de i fredstid engagerade personerna blir förhindrade av inkallelse på annat håll att medverka i krigstid. En inventering över lämplig personal, journalister, reklamfackmän av olika kategorier, bör göras snarast för att utröna, vilka som redan av olika anledningar är frikallade.

Vad angår planläggningen av verksamheten i krig anser *överståthållarämbetet* att kommittén med all rätt har understrukt behovet av en noggrann planering och samordning av myndigheternas meddelanden till allmänheten i radio dagarna omkring ett krigsutbrott. Fredsorganets planläggning måste på denna punkt vara så utformad, att det i detalj är klart vad som skall sägas, vem som skall säga det och i vilken ordning de olika meddelandena skall sändas. Genom band- eller trådinspelningar av meddelandena är det möjligt att minska riskerna av att viss utsedd talare ej är anträffbar och öka möjligheterna att vid behov omkasta ordningsföljden mellan meddelandena.

I fråga om yttranden angående behovet av och sättet för insamling och bearbetning av material vill jag hänvisa till det avsnitt, vari jag berört verksamheten under krig.

Behovet av åtgärder för att trygga tillgången till telekommunikationer samt andra beredskapsåtgärder för press, radio och andra upplysningsmedia understrykes i flera remissyttranden.

Telestyrelsen vill understryka nödvändigheten av att i första hand behoven av telekommunikationer av alla slag — rundradioverksamheten inbegripen — kartlägges så noggrant som möjligt. Detta gäller givetvis icke endast behoven för det psykologiska försvaret utan i lika hög grad för alla grenar av det totala försvaret. De av det totala försvarets grenar sålunda uppgivna behoven bör anmälas till ett organ i regeringsinstans med uppgift att sammanställa och prioritera desamma. Härigenom skulle skapas större förutsättningar för såväl ett rationellt utnyttjande av befintliga tillgångar på teleförbindelser som ernåendet av tekniskt och ekonomiskt riktiga lösningar när det gäller nyanläggningar för det totala försvaret.

AB Tidningarnas telegrambyrå framhåller bl. a., att särskilt i fråga om telekommunikationerna erfordras för en snabb och störningsfri omställning ingående och väl genomtänkta förberedelser.

Svenska tidningsutgivareföreningen vill framhålla den utomordentliga vikten av att största uppmärksamhet ägnats och ägnas p r e s s e n s b e r e d s k a p s p r o b l e m. Föreningen kan i allt väsentligt ansluta sig till vad de sakkunniga härutinnan anfört. Publicistklubben understryker vikten av att statsmakterna — i förekommande fall i samverkan med branschorganisationerna — vidtar de i betänkandet angivna beredskapsåtgärderna för att underlätta nyhetstjänsten under krig. Riktmärket måste vara det av kommittén uppsatta, att pressen ifråga om arbetskraft liksom i fråga om andra betingelser för verksamheten jämföras med krigsviktiga industrier.

Landsorganisationen i Sverige anser sig böra understryka, att förberedelserna för pressens beredskap också bör gälla fackpressen. I en sådan förberedande planläggning bör representanter för de 40 facktidningar, som utges av till LO anslutna förbund beredas tillfälle att delta. Motsvarande synpunkt framföres av kooperativa förbundet beträffande folkrörelsernas egen tidningspress och av skolöverstyrelsen för fack- och organisationspressen.

Länsstyrelsen i Kalmar län instämmer i kommitténs uppfattning, att vårt r u n d r a d i o s y s t e m är underdimensionerat för krigsförhållanden och att utredning omedelbart bör verkställas och åtgärder vidtagas för att förbättra situationen. Länsstyrelsen i Kronobergs län uttalar, att det är uppenbart, att vårt rundradiosystem är underdimensionerat. De flesta län saknar egen sändare eller också har de en ej tillräckligt stark sändare. Det är utan tvivel nödvändigt för ett välordnat psykologiskt försvar att radiosändare finnes i varje län. Först och främst bör varje civilbefälhavare få möjlighet att per radio nå befolkningen inom sitt civilområde. F. n. är detta förknäat med mycket stora svårigheter. Utredning bör därför snarast verkställas och åtgärder vidtas för att åstadkomma en utvidgning av den lokala rundradioverksamheten. Till beredskapsåtgärderna för det psykologiska försvaret måste även höra anskaffning av ett tillräckligt antal batterimottagare. Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller, att Gotlands radiostation är oumbärlig för såväl nyhetsförmedling som informationer till befolkningen. Lantbefolkningen begagnar sig i stor utsträckning av trådradion, varför den blir ur stånd att höra riksutsändningen, om stationen förstöres. En reservstation vore därför i hög grad önskvärd.

Överbefälhavaren ansluter sig till kommitténs krav på skyndsamt utredning av rundradios tekniska utrustning. Telestyrelsen bekräftar de i betänkandet gjorda uttalandena beträffande radionätets otillräcklighet under krigsförhållanden, radiostationernas sårbarhet, behovet av effektivt skydd av den tekniska apparaturen och behovet av reservanläggningar ävenså påpekandet beträffande riskerna för avbrott på programlednings-

5 — Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 162.

nätet och beträffande svårigheterna att vid luftanfall uppehålla radiosändningen. Styrelsen framhåller även, att den tekniska beredskapen måste säkerställas redan under fred.

Föreningen Sveriges filmproducenter anser i likhet med kommittén, att blivande filmproduktion under krig bör planeras redan under fred. Planeringen bör taga syfte på såväl ren informationsfilm som på spelfilm. Åtgärder har vidtagits för bildande av en beredskapskommitté för filmbranschen.

Teatrarnas riksförbund tillstyrker i fråga om teaterverksamheten livligt åtgärder i enlighet med betänkandet.

Skolöverstyrelsen anser att de förslag till bokförsörjning, som framlagts ger ett gott underlag för vidare utredningar och åtgärder. Överstyrelsen är beredd att i samverkan med övriga berörda myndigheter medverka till erforderlig planering och eventuella förberedelser, varvid dock måste förutskickas, att detta kräver såväl ytterligare personal som ekonomiska resurser, om uppgiften skall kunna tillfredsställande lösas.

Svenska bokförläggareföreningen meddelar, att den till en särskild beredskapskommitté har överlämnat uppgifter angående planering och åtgärder för bokförlagens beredskap samt förberedelser för framställning av fältupplagor.

Förberedelsearbetet och planeringen av folkkrörelsernas insats bör skötas av organisationerna själva under erforderlig medverkan från de statliga myndigheternas sida, framhåller *skolöverstyrelsen*. För bevarande av kontakt och samverkan mellan en riksorganisations distrikt och lokalavdelningar kan erfordras hjälp i fråga om teletekniska och andra förbindelser. En stor roll inom organisations- och föreningsarbetet måste tillmätas fack- och organisationspressen. Dess arbets- och distributionsmöjligheter bör underlättas. I organisationernas arbete har de personliga insatserna stor betydelse, och det synes därför önskvärt att undersöka möjligheten av att nyckelpersoner inom organisationerna i begränsad omfattning frikallas från andra försvarsuppgifter för verksamhet inom det psykologiska försvaret. Slutligen behöver den fria folkbildningsverksamheten erhålla fortsatt stöd av staten i krigs- och beredskapslägen, varvid man kan överväga särskilda tilläggsanslag för verksamhet, som i sådana situationer kan äga särskilt värde eller aktualitet ur samhällets synpunkt.

Användande av organisationernas tränade ledare och instruktörer av olika slag eller av organisationernas omfattande press- och studieverksamhet måste planläggas och förberedas, anser *försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd*. Av väsentligt intresse hade varit att få redovisat allmänna riktlinjer för hur dessa opinionsbildande och samlande organisationer samt dess ledande förtroendemän och funktionärer skulle kunna stå till förfogande och användas i det psykologiska försvarets tjänst. Vik-

ten av förberedelser understrykes vidare av *studieförbundet medborgarskolan*, *svenska landsbygdens ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*.

Det föreslagna fredsorganet.

Förslaget om ett fredsorgan har, såsom jag redan har antytt, i de flesta fall hälsats med tillfredsställelse. Utöver de uttalanden om kommittéförslaget i dess helhet, för vilka jag har redogjort tidigare, förekommer i huvudsak följande allmänna omdömen.

Förslaget till organisationen i fred biträdes av *länsstyrelsen i Södermanlands län*. Behovet av att vårt psykologiska försvar snarast möjligt erhåller en fast organisation synes länsstyrelsen så angeläget, att betänkligheterna mot inrättandet av ett nytt centralt ämbetsverk i detta fall måste vika. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* tillstyrker i princip inrättandet av den föreslagna beredskapsnämnden. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har ingen egentlig erinran mot förslaget, och *länsstyrelsen i Jönköpings län* anser det väl ägnat att läggas till grund för erforderliga organisatoriska åtgärder. Förslaget om ett fristående fredsorgan sorterande direkt under Kungl. Maj:t synes lämpligt, skriver *länsstyrelsen i Östergötlands län*. *Länsstyrelserna i Kalmar, Malmöhus och Jämtlands län* finner det nödvändigt, att ett fredsorgan inrättas.

Överbefälhavaren och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap tillstyrker kommitténs förslag om inrättande i fred av en beredskapsnämnd. Likaså tillstyrker *skolöverstyrelsen* i princip, att i fredstid och snarast ett särskilt organ skapas för de fredstida förberedelser, som är oundgängligen nödvändiga. *Medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd* anser sig böra betona vikten av att det föreslagna fredsorganet blir inrättat.

Svenska tidningsutgivareföreningen anser det vara ett lyckligt grepp att de sakkunniga föreslagit ett i fredstid arbetande embryo till upplysningscentralen. Föreningen är ense med de sakkunniga om att den föreslagna beredskapsnämnden snarast bör komma till stånd. Föreningen vill emellertid med skärpa betona att verksamheten bör vara begränsad till praktiska planeringsuppgifter (organisatoriska och tekniska förberedelser etc.) och att nämnden bör kunna reduceras resp. utbyggas allt efter rådande läge. Någon upplysningsverksamhet bör således enligt föreningens mening av såväl principiella som allmänt psykologiska skäl icke bedrivas av fredsorganet för psykologiskt försvar. *Svenska försäljnings- och reklambund* vill starkt understryka vikten av att en tillräckligt fast fredsorganisation för det psykologiska försvaret inrättas. Vid ett krigsutbrott måste »kärntruppen» snabbt kunna omvandlas till en effektiv »generalstab» — en hand-

full medarbetare måste vara beredda att på en gång taga ansvaret för en stor och riksomfattande organisation.

Svenska institutet anför.

Det är institutets bestämda mening, att lösningen av hithörande problem (avseende goodwillskapande upplysningsverksamhet riktad till utlandet och utländsk opinion) skulle avsevärt underlättas, därest de sakkunnigas förslag om inrättande av ett särskilt fredsorgan för det psykologiska försvaret vunnit statsmakternas godkännande. De nu existerande organen kan med hänsyn till sina övriga åligganden knappast ensamma åtaga sig ansvaret för den nödvändiga planeringen av den svenska upplysningsverksamheten under ett krig. Då härmed sammanhängande spørsmål torde kräva en ingående och skyndsam behandling, vill institutet varmt tillstyrka, att ett sådant fredsorgan upprättas.

Landsorganisationen tillstyrker kommitténs förslag att ett i fred verksamt organ för psykologisk försvarsberedskap inrättas. Landsorganisationen anser, att den föreslagna krigsorganisationen icke kan — hur väl den än är planerad — komma till full effekt vid krig eller vid krigsfara, om den icke under fredstid uppbygges efter i huvudsak de principer och förslag som kommittén angivit i betänkandets avsnitt om beredskapsorganisationen i fred. *Kooperativa förbundet* vill i huvudsak tillstyrka kommitténs förslag om beredskapsnämnden.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund anser, att vida större vikt bör tillmätas fredsorganet än vad kommittén i enlighet med direktiven har gjort. I ett land som vårt borde den psykologiska beredskapen icke blott vara inställd på krig och de omvälvningar ett sådant för med sig. Enligt förbundets åsikt bör den psykologiska beredskapen ständigt vara vakent. Fredsorganets verksamhet bör, enligt förbundets uppfattning, icke uteslutande vara av »krigsplanerande» natur. Beredskapsnämndens i förslaget angivna uppgifter bör i enlighet härmed vidgas och fördjupas.

Högerns ungdomsförbund ansluter sig till utredningens förslag beträffande fredsorganet. Beredskapsnämnden bör tillsättas så snabbt som möjligt. *Svenska landsbygdens ungdomsförbund* finner det synnerligen väl motiverat med en beredskapsnämnd. Utredningens förslag om att beredskapsnämnden bör få karaktären av ett understödjande organ för den verksamhet som bedrivs på annat håll och därjämte med stor vaksamhet följa utvecklingen och planlägga ett mera krigsmässigt psykologiskt försvar anser förbundet vara välbetänkt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län är även av den åsikten, att ett särskilt organ bör inrättas för den psykologiska försvarsberedskapen, men anser sig dock böra resa invändningar mot förslaget till fredsorganisation. Den starka disproportionen i förslaget mellan anslagstilldelningen till centralorganet å ena sidan och till länsorganen faller genast i ögonen.

Länsstyrelsen i Hallands län ställer sig något tveksam till behovet av en särskild beredskapsnämnd. Det är visserligen uppenbart, att en planläggning erfordras i fred för att improvisation skall undvikas vid ett krigsutbrott. Emellertid kommer en stor del av de fredsmässiga uppgifterna på det psykologiska försvarets område att åvila icke statliga organ och företag, som är verksamma redan i fred. Vidare ankommer det på olika statliga verk att vidtaga förberedande åtgärder för det psykologiska försvaret. Vid sådant förhållande bör det övervägas, om icke organisationen i fred kan anknytas till ett redan bestående organ, antingen en myndighet med rent fredsmässig verksamhet som huvudsaklig uppgift eller ett organ som exempelvis civilförsvarsstyrelsen. Kommitténs motivering häremot kan enligt länsstyrelsens uppfattning icke i och för sig utgöra hinder för en anknytning av verksamheten till redan befintligt organ, främst då civilförsvarsstyrelsen eller annat organ av likartad natur. Frågan om den fredsmässiga organisationen bör därför göras till föremål för ytterligare utredning.

Statskontoret anser sig kunna acceptera grundtanken i organisationsförslagen, vilka syftar till att i fredstid tillskapa en kärna, kring vilken den erforderliga krigsorganisationen kan byggas upp. Ämbetsverket kan dock icke inse nödvändigheten av att detta fredsorgan erhåller en så kostnadskrävande utformning, som de sakkunniga förordat. Statskontoret vill icke motsätta sig, att en särskild nämnd tillsättes för handhavandet av den psykologiska försvarsberedskapen men anser att nämnden icke bör utrustas med i förväg fixerade tjänster.

Huruvida en permanent fredsorganisation, är nödvändig, har för *folkpartiets ungdomsförbund* tett sig som en svårlöst fråga. Förbundet anför vidare.

Det är troligt, att de omfattande försvarsförberedelser för den materiella sidan av nyhetstjänsten och opinionsbildningen, som handlägges av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, kan intensifieras och i detaljer förbättras, om en särskild beredskapsnämnd för det psykologiska försvaret kan hos riksnämnden tillvarataga pressens, radions, bokspridningens, teaterns, filmens m. fl. intressen. Likaså måste en fortsatt planläggning för den statliga upplysningsverksamheten under en förstärkt försvarsberedskap ske, eftersom kommittén helt lämnat dessa viktiga frågor öppna och endast skisserat verksamheten under nuvarande fredsförhållanden å ena sidan och å andra sidan de förhållanden, som skulle råda, om Sverige vore indraget i krig. Det förefaller emellertid, som om dessa uppgifter i viss mån är av engångskaraktär och skulle kunna utföras under loppet av några år. Om det av allmänna beredskapsskäl anses nödvändigt att nu inrätta den ovan nämnda beredskapsnämnden, bör enligt förbundets mening den möjligheten övervägas, att beredskapsnämnden redan vid inrättandet får en aktivitetsperiod på exempelvis tre år angiven. Därefter skulle nämnden kunna förpuppas för att vid införandet av förstärkt försvarsberedskap — eller vid det tidigare tillfälle, då Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande finner så erforderligt — åter träda i verksamhet.

Om fredsorganets arbetsuppgifter finns ytterligare några särskilda uttalanden.

Länsstyrelsen i Kronobergs län menar, att arbetsuppgifterna i fredstid torde kunna begränsas till huvudsakligen tekniska förberedelser för att underlätta nyhetstjänsten under krigstillstånd. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* undrar om alla de uppgifter, som angivits i betänkandet, nödvändigtvis bör ligga på ett organ för det psykologiska försvaret och om icke åtminstone en del av uppgifterna kunde tilläggas redan existerande andra försvarsorganisationer.

Överbefälhavaren anför.

Det är värdefullt, att flera för psykologiska försvaret väsentliga branscher redan ha bildat egna beredskapskommittéer. Deras insatser för den psykologiska försvarsberedskapen minska dock ej behovet av ett statligt beredskapsorgan med ansvar för samlad krigsplanering, för utväljande och utbildning av den statliga psykologiska försvarsorganisationens personal, för teknisk planläggning samt för materialinsamling och bearbetning av inhemska och utländska erfarenheter.

Skolöverstyrelsen anser att beredskapsnämnden kunde som en av sina första uppgifter få att verkställa en kompletterande utredning angående folkrörelsernas roll i det psykologiska försvaret jämte förslag och riktlinjer för planerings- och beredskapsåtgärder. *Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* vill framhålla önskvärdheten av att beredskapsnämndens uppgift som planerande organ starkare understrykes så att den t. ex. ser som en huvuduppgift att utvälja personal för det psykologiska försvarets behov, bl. a. ur folkrörelserna. Beredskapsnämnden bör snarast närmare utreda och avge förslag i de frågor som nämnden ansett icke tillräckligt har blivit belysta av utredningen (folkrörelsernas medverkan, den andliga vården under krigsfara eller krig, den sociala verksamheten och den kommunala självstyrelsens betydelse).

Högerns ungdomsförbund anser, att till nämndens första och viktigaste uppgifter hör att genom frivilliga överenskommelser få till stånd och aktivera beredskapskommittéer inom de samhällsområden, där man ännu inte förberett sig på en omställning till krigsförhållanden. Som utredningen förordar, bör man inom film- och bokbranscherna upprätta beredskapskommittéer av den typ, som man har inom pressen. Säkerligen kan det krävas liknande planering inom andra vitala områden. Nämnden bör såsom utredningen framhåller, syssla med den tekniska planläggningen av det psykologiska försvaret, däremot ej med upplysningsverksamhet. Ansvaret för upplysningen inom och utom landet skall enligt förbundets uppfattning som hittills åvila redan existerande organ.

I fråga om beredskapsnämndens sammansättning föreligger åtskilliga önskemål om ändring i kommitténs förslag.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län vill med samma motivering som beträffande informationsrådet, att i nämnden skall beredas plats för de demokratiska partierna, eventuellt också de stora folkliga organisationerna.

Skolöverstyrelsen föreslår, att ett samarbetsorgan inom folkbildningsarbetet, förslagsvis statens folkbildningsnämnd, eventuellt även samverkande bildningsförbunden blir företrätt i nämnden samt att de övriga organisationerna blir representerade på lämpligt sätt. *Studieförbundet medborgarskolan* betonar angelägenheten av att bildningsorganisationerna blir representerade i fredsorganet och föreslår som lämpligt kontaktorgan samverkande bildningsförbunden. *Svenska landsbygdens ungdomsförbund* förordar, att beredskapsnämnden genom någon representant i densamma har direkt anknytning till folkrörelserna.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller, att kvinnorna bör vara representerade i beredskapsnämnden. Även om fredsorganet bör få så liten omfattning som möjligt, hemställer *Fredrika-Bremer-förbundet*, att plats beredes för en representant för kvinnoorganisationerna. Om kvinnorna hade en representant i beredskapsnämnden, skulle de sannolikt bli mera medvetna om den psykologiska försvarsberedskapens betydelse, och den intima kontakt, som måste skapas med hemmen skulle lättare kunna knytas. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* vill såsom nödvändigt begära, att den kvinna, som föreslagits skola ingå i informationsrådet, även skall ingå i beredskapsnämnden.

Svenska arbetsgivareföreningen anser det önskvärt, att industrin blir företrädd med en representant i nämnden. Detta gör även *yrkeskvinnors samarbetsförbund*. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* finner starka skäl tala för att svenska arbetsgivareföreningen och svenska landsorganisationen blir företrädda. Också *Sveriges exportförening* och *svensk-internationella pressbyrån* ifrågasätter, om ej arbetsmarknadens parter borde vara representerade. De anser det vidare önskvärt med en, förslagsvis gemensam, representant för utrikeshandelns och sjöfartens organisationer.

Högerns ungdomsförbund ansluter sig till utredningens förslag i fråga om nämndens sammansättning med det tillägget, att nämnden bör tillföras sakkunskap även från det ekonomiska försvaret. Lämpligast torde därvid vara, att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap blir representerad. *Föreningen svensk fackpress* vill på det kraftigaste påyrka, att i beredskapsnämnden måtte ingå även en representant för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

Svenska journalistförbundet finner det överraskande, att förbundet enligt förslaget ej skall vara representerat i beredskapsnämnden, i synnerhet som de båda andra pressorganisationerna föreslås få representation där och kommittén förklarar, att »beredskapsnämndens sammansättning synes böra ansluta till informationsrådets sammansättning i krigsorganisationen».

Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd anser det kunna övervägas, att en representant för nämnden ingår i beredskapsnämnden.

Statens upplysningsbyrå framhåller, att med hänsyn till förslaget, att byrån skall uppgå i upplysningscentralen, kontakt bör hållas i fredstid mellan beredskapsnämnden och byrån. Den fredstida samverkan kan enligt byrån bäst uppnås genom att byrån blir representerad i nämnden.

Svenska boktryckareföreningen anser det lämpligt, att en representant för den grafiska industrins företagargorganisationer ingår i beredskapsnämnden.

Auktoriserade annonsbyråers förening finner det angeläget, att representanter för näringslivets olika organisationer på ett vidare sätt än som föreslagits knytes till fredsorganisationen, exempelvis i form av ett antal expertråd, som vid behov kan stå till tjänst i rådgivande syfte. För att på tillfredsställande sätt kunna lösa de uppgifter, som vid ett skärpt läge enligt betänkandet kommer att åvila annonsbyråerna, önskar föreningen under alla förhållanden, att några annonsbyråmän knytes till fredsorganisationen på sådant sätt, att de får tillfälle till kontinuerlig information och utbildning.

Beträffande nämndens kansli och kostnader föreligger delade meningar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län ifrågasätter, om nämnden tilldelats den arbetskraft, som kan erfordras för de mycket omfattande arbetsuppgifterna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att det är ytterst svårt att ha någon bestämd uppfattning om kansliets storlek och bemanning. Den sakkunskap, som funnits företrädd i kommittén, synes dock länsstyrelsen vara en garanti för att organisationen icke överdimensionerats och även i övrigt utformats på ett ändamålsenligt sätt. Då organisationen måste betraktas såsom en försöksorganisation bör det efter något års verksamhet göras en översyn av densamma och vidtagas de korrigeringar, som erfarenheterna kan påkalla. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser, att nämnden och den i denna ingående personalorganisationen icke har givits större omfattning än vad som är oundgängligen nödvändigt. Länsstyrelsen finner att de belopp, som krävs i kostnader för det psykologiska försvaret, ter sig ringa i förhållande till de vådor ett åsidosättande av den psykologiska försvarsberedskapen skulle innebära samt blygsamma i förhållande till de samlade försvarsutgifterna.

Överbefälhavaren framhåller att den föreslagna fredsorganisationen, som förutom expeditionspersonalen endast utgöres av tre tjänstemän i ledande befattningar och två assistenter, synes utgöra ett absolut minimum för de mycket omfattande och krävande uppgifterna. Överbefälhavaren understryker vikten av att beredskapsnämnden ges tillräckliga personella och ekonomiska resurser för sina tidsödande, hittills i stor utsträckning obearbetade uppgifter.

Tjänstemännens centralorganisation anför, att den organisation, som föreslås, är mycket knappt tillmätt. Kommittén menar dock, att organisationen, om så erfordras, bör kunna utbyggas. Även om TCO i princip kan dela denna uppfattning, anser TCO dock, att kvinnorna redan från början bör vara representerade i detta organ. Kvinnornas insats i det totala försvaret är numera av sådan omfattning och av så stor betydelse, att det borde anses naturligt, att deras speciella erfarenheter och förutsättningar utnyttjades inom beredskapsnämnden. *Föreningen svensk fackpress* hänvisar till andra världskrigets erfarenheter om risken med improvisationer i ett farofyllt läge. Med hänsyn härtill synes det föreningen, som om beredskapsnämnden och dess kansli fått en alltför ringa omfattning i förhållande till dess maktpåliggande uppgifter.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund anför.

Då det är förbundets uppfattning, att det psykologiska försvaret bör förberedas i fred lika grundligt som övriga försvarsgrenar, tillåta vi oss ha en mot direktiven motsatt uppfattning och anser, att en utbyggnad av det fredsorgan — beredskapsnämnden — som kommittéerade föreslå allvarligt bör övervägas redan då beslut skall fattas angående dess inrättande.

Högerns ungdomsförbund anser att förslaget till fredsorganisation är begränsat beträffande både personal och pengar.

Skolöverstyrelsen säger sig sakna möjlighet att yttra sig om dimensioneringen av nämndens kansli. Överstyrelsen framhåller dock att den föreslagit en utvidgning av organets uppgifter, vilket bör observeras vid uppbyggandet av den administrativa apparaten. Överstyrelsen anser det vara av stor betydelse, att tillräckliga medel anslås till opinionsundersökningar och annan insamling av material, som kan ge vägledning för effektiv användning av det psykologiska försvarets tillgängliga resurser. Bl. a. bör det finnas ekonomiska möjligheter att överlåta komplicerade och angelägna undersökningsuppgifter såsom uppdrag till socialvetenskapliga eller psykologiska institutioner. *Försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd* finner det mycket betydelsefullt, att fredsorganisationens storlek avpassas efter de ålagda arbetsuppgifterna. Nämnden vill härvid erinra om att fredsorganet även bör taga hand om i yttrandet angivna uppgifter, som icke närmare beaktats av utredningen. Fredsorganisationen bör icke heller från början bindas alltför hårt i konstruktionen utan medgiva vissa alternativa lösningar under en försöksperiod. Sålunda kan det t. ex. som ett alternativ visa sig lämpligt med hänsyn till personvalet att kunna kombinera ordförandeposten och kanslichefstjänsten. Det är icke otänkbart, att ledningen av beredskapsnämndens arbete härigenom skulle kunna befrämjas.

Publicistklubben anser att det möjligen kan ifrågasättas, om inte beredskapsnämnden överdimensionerats. Å andra sidan inses till fullo angelägenheten av att planläggningen i fredstid sker med sådan omsorg att ej alltför mycket behöver improviseras, därest krigsförhållanden skulle in-

träda. Publicistklubben nöjer sig därför med att framhålla, att organisationen bör göras så flexibel, att den kan anpassas allt efter lägets skiftningar.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, som framhållit, att arbetsuppgifterna i fredstid torde kunna begränsas till huvudsakligen tekniska förberedelser för att underlätta nyhetstjänsten under krigstillstånd, anser, att fredsorganet har fått alltför stora dimensioner. Det arbete, som enligt länsstyrelsen bör åvila nämnden, torde kunna utföras av ett fåtal sakkunniga. De fast anställda tjänstemännens antal bör kunna inskränkas avsevärt. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* ifrågasätter om det kan vara välbetänkt att redan från början inrätta nio extra ordinarie tjänster, varav fem i höga löneställningar. Då man här rör sig på ett i vårt land relativt oprövat område synes det länsstyrelsen, att en försöksverksamhet lämpligen borde föregå ett definitivt ställningstagande till det centrala organets utformning. Den höga årskostnaden för detta organ, 320 000 kronor, är också i och för sig ägnad att inge betänkligheter, särskilt när kommittén öppet förklarar, att den föreslagna organisationen enligt dess mening är mycket knappt tillmätt för de skisserade uppgifterna.

Statskontoret kan omöjligt finna det påkallat, att ett särskilt ämbetsverk inrättas för hithörande uppgifter. Enligt statskontoret synes den lämpligaste lösningen av organisationsproblemet vara att nämnden inom ramen för dess till förfogande stående medel får efter eget bedömande anställa personal för sekreterargöromål m. m., varvid i regel arvodesanställningsformen torde böra ifrågakomma. Statskontoret föreställer sig att i vart fall tills vidare ett årligt anslag å förslagsvis 50 000 kronor bör vara tillfyllest för bestridande av samtliga med fredsorganets verksamhet förenade utgifter. Ämbetsverket har därvid räknat med att ersättningen till nämndledamöterna skulle utgå i form av dagarvode i enlighet med kommittékungörelsens bestämmelser.

Statskontoret yttrar vidare.

Då i kostnadskalkylerna belopp upptagits för bl. a. kurser och krigsspel, synes det naturligt, att nämnden inleder samarbete med myndigheterna inom det militära försvaret och civilförsvaret och söker tillgodogöra sig erfarenheterna från den planläggande och utbildande verksamhet, som av dessa myndigheter bedrivs på hithörande områden. Att nämnden skulle erhålla särskilda medel för anordnandet av kurser och krigsspel, kan således enligt ämbetsverkets mening icke vara påkallat.

Nåra remissvar innehåller yttranden angående kanslipersonalens sammansättning.

Civilförsvarsstyrelsen finner det kunna ifrågasättas, huruvida icke till fredsorganets förfogande bör ställas en civilförsvarsassistent med uppgift att vid sidan av sin tjänst inom civilförsvaret mera permanent biträda med frågor av civilförsvarsnatur. *Telestyrelsen* anser, att en av styrelsen utsedd tjänsteman bör avdelas att såsom kontaktman följa beredskapsnämndens

arbete och biträda nämnden vid behandling av sådana frågor, som direkt eller indirekt berör teleförbindelser av olika slag.

Svenska psykologsamfundet anför beträffande de föreslagna tjänsterna i 33 lönegraden.

Sjävfallet bör den personliga lämpligheten och erfarenheter från publicistisk och liknande verksamhet få väga tungt vid tillsättandet av de bägge nämnda befattningarna. Men med tanke på att psykologer, sociologer och andra socialvetenskapsmän kommer att ingå i krigsorganet, synes man böra överväga, huruvida icke den ene av de bägge befattningshavarna, som ju bl. a. skall syssla med utbildningen av personal, bör ha kvalificerad akademisk psykologisk-pedagogisk utbildning samt besitta erfarenheter från den tillämpade psykologiens område. Den ena av de bägge i fredsorganet ingående assistenttjänsterna föreslås bliva besatt med en psykolog i lönegrad 27. Denna lönegradsplacering synes samfundet vara lämplig.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet vill understryka kommitténs mening, att för de högre tjänstemännen i beredskapsnämnden ingen särskild formell kompetens bör krävas, då det kan visa sig vara önskvärt att t. ex. hellre förvärva personer med publicistisk och politisk erfarenhet än akademiker med särskilda examina. Enligt förbundets mening bör dock samma regel gälla även för ett flertal andra föreslagna befattningar, t. ex. vetenskapligt utbildade socialpsykologer för ryktesanalys. En sådan begränsning till en mindre krets av personer med viss examen anser förbundet icke helt lämplig.

Svenska institutet vill varmt tillstyrka, att inom nämnden anställas en tjänsteman i ledande befattning med uppgift att i samråd med ifrågavarande organ omhänderha planläggningen av den i krigstid till främmande opinion riktade verksamheten.

Åtgärder under fred beträffande den regionala verksamheten.

I yttrandena angående de regionala beredskapsåtgärderna understrykes bl. a. behovet av arbetskraft samt av utbildning. Det av kommittén föreslagna arvodet till länsavdelnings chef anses av många länsstyrelser vara alltför lågt.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anför.

Vid sidan av den centrala nämnden måste enligt länsstyrelsens uppfattning finnas en regional organisation redan i fredstid och det synes naturligt att denna, såsom kommittén föreslagit, anknytes till landskanslierna vid länsstyrelserna. Betydande arbetsuppgifter måste redan i fred komma att åvila den till länsstyrelserna knutna personalen. Chefen för den psykologiska försvarssektionen i krig lär icke kunna ensam inom rimlig tid medhinna de uppgifter, som bör i fred förberedas för det psykologiska försvaret i länen. Det måste ihågkommas, att det psykologiska försvaret redan under tiden vid ett krigsutbrott skall vara fullt funktionsdugligt. Samtliga de personer, som skall ingå i krigsorganisationen för det psykologiska försvaret, måste vara väl insatta i sina uppgifter. De bör därför i fred deltaga

i planläggningen av åtgärder, som skall vidtagas inom skilda verksamhetsområden och vara väl förtrogna med resp. läns förhållanden. Det är därför ej tillräckligt att under fred endast sektionschefen deltar i planlägningsarbetet utan häri böra engageras samtliga personer, som vid krigsutbrott skall fylla viss funktion inom det psykologiska försvaret vid länsstyrelserna. Den beräknade kostnaden för fredsorganisationen vid länsstyrelserna är på grund härav alltför låg. Därtill kommer, att kommittén icke alls räknat med någon utgift för den biträdeshjälp, som kan vara erforderlig för ändamålet. Ätminstone för härvarande landskansli har personalramen tillmätts så knapp, att biträdeshjälpen för normala uppgifter icke förslår för ifrågavarande nya uppgifter. Erfarenheten från annan krigsplanläggande verksamhet vid länsstyrelsen ger vid handen, att nu berörda förhållanden måste regleras. Länsstyrelsernas expensanslag måste även i någon mån påverkas av tillkomsten av ytterligare personal, för vilken erfordras möbler m. m. Detsamma gäller anslaget till reseersättningar. En närmare utredning av nu berörda förhållanden är enligt länsstyrelsens uppfattning erforderlig.

I likhet med kommittén anser *länsstyrelsen i Kronobergs län*, att som chefer för länsavdelningarna krigsplacerade personer bör medverka vid avdelningarnas organisatoriska förberedande och vid planläggning av verksamheten inom sina län. Största möjliga effektivitet i planlägningsarbetet torde kunna ernås, om vederbörande chefer bereddes tillfälle att förslagsvis en vecka årligen tjänstgöra vid länsstyrelserna och helt ägna sig åt ifrågavarande uppgifter samt därutöver deltaga i vissa övningar med länsstyrelsernas personal och i krigsspel. Med hänsyn härtill torde böra övervägas, huruvida icke ersättning bör utgå för förlorad arbetsinkomst jämte dagarvode i stället för ett mindre årligt arvode. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller, att de av länsstyrelsen föreslagna ortsombuden bör utses under fred och erhålla en med hänsyn till arbetsuppgifterna lämpad utbildning. Länsstyrelsen ifrågasätter, huruvida icke en medborgerlig skyldighet i likhet med civilförsvarsplikten bör skapas för underlättande av rekryteringen till dessa uppdrag. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller, att man kan antaga, att arbetsuppgifterna med den regionala planeringen blir både omfattande och krävande och att hänsyn härtill bör tagas, då det gäller att bestämma storleken av arvodet åt länsavdelningscheferna. Ett alltför lågt arvode för arbetet i fredstid kan försvåra möjligheten att få en lämplig person för krigsorganisationen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser, att för lösande av länsavdelningen tillkommande uppgifter inom det psykologiska försvaret erfordras, att sakkunnig personal ställes till länsstyrelsens förfogande i fred och att denna personal krigsplaceras vid länsstyrelsen. Att belasta nu till förfogande stående personal med ifrågavarande uppgifter finner länsstyrelsen ogörligt med hänsyn till dels personalens fredstida arbetsbelastning och dels till att för uppgifternas lösande kräves särskilt utbildad personal. Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* fordras, för att den regionala krigsorganisationen skall kunna fullgöra sina viktiga uppgifter i ett beredskaps-

läge och vid krig, att den för verksamheten uttagna personalen erhåller erforderlig utbildning. Länsstyrelsen vill i detta sammanhang särskilt understryka behovet av den handbok i psykologisk krigföring, som kommittén rekommenderar.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser det vara en angelägen och brådskande uppgift för beredskapsnämnden att meddela riktlinjer för länsstyrelsernas planläggande arbete. Motsvarande synpunkt framförs av *länsstyrelsen i Älvsborgs län*. Planläggningen för det psykologiska försvaret på länsplanet blir, såvitt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* kan bedöma, ganska omfattande. Icke minst kommer stora anspråk att ställas på vederbörandes tid. Det är dessutom av allra största vikt att för ändamålet till länsstyrelsen knyta en förstklassig kraft. Med hänsyn härtill synes det av kommittén föreslagna årsarvodet böra väsentligt höjas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför angående befattningen som chef för länsavdelning.

De erfarenheter länsstyrelsen gjort vid sina ansträngningar att tillsätta andra liknande befattningar inom andra grenar av försvarsberedskapen ger vid handen, att stora svårigheter kan väntas uppkomma att förvärva en fullt kompetent person, som tillika är villig åtaga sig ett så arbetskrävande och kvalificerat uppdrag som det förevarande, såvida länsstyrelsen icke äger möjlighet att bereda honom en skälig ersättning för hans arbete. Enligt länsstyrelsens uppfattning kan det av utredningen föreslagna arvodet icke anses tillfyllest. Det bör bestämmas åtminstone till 1 500 kronor för år. Slutligen understryker länsstyrelsen, att dess möjligheter att ställa biträdes hjälp till förfogande för ifrågavarande ändamål är mycket begränsade.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller det önskvärda i att länsstyrelsen genom ett aktivt deltagande i förberedelsearbetena i fred förskaffar sig tillräcklig kännedom om föreliggande problem.

Länsstyrelsen yttrar vidare bl. a. följande.

Egendomligt nog har dock kommittén ansett, att en länsstyrelse under fredsförhållanden kan finansiera sin beredskapsorganisation för det psykologiska försvaret med 750 kronor om året. Ett förslag av denna beskaffenhet har naturligtvis icke kunnat framläggas av kommittén med tanke på att en länsstyrelse i fredstid verkligen skall förbereda det psykologiska försvaret. Länsstyrelsen ser därför i förslaget ett uttryck för ståndpunkten, att det psykologiska försvarets ej blott planläggning och organisation utan även dess till allmänheten riktade verksamhet skall i fredstid vara en angelägenhet, på vilken länsstyrelserna icke behöver ha något inflytande. Länsstyrelsen vill med anledning härav erinra om att värdet av en centraldirigerad verksamhet vad åtminstone propagandan beträffar icke alltid ger ett mot insatserna svarande resultat. En annan och bättre verkan kan den upplysning och vägledning väntas få, som lämnas av myndigheter, organisationer och enskilda med lokal förankring, enär denna kan anpassas efter lokala förhållanden med beaktande av geografisk struktur, bebyggelseförhållanden, folkkaraktär o. s. v. Enligt länsstyrelsens mening bör länsstyrelserna tilldelas ett anslag, som gör det möjligt att i varje fall för förberedelsearbetet engagera en lämplig deltidsavlönad person.

Ytterligare vissa uttalanden rörande arvodet åt länsavdelnings chef föreligger. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser arvodet vara tilltaget i underkant och föreslår en höjning till 1 200 kronor. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller, att det endast i undantagsfall torde vara möjligt att erhålla en kompetent arbetskraft för den föreslagna ersättningen, som beräknat efter 10 kronor i timmen skulle motsvara knappt 1 ½ arbetstimma per vecka. *Länsstyrelsen i Hallands län* finner arvodet väl knappt tilltaget. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser arvodet blygsamt men vill icke nu framställa något bestämt yrkande ifråga om personalbehovet. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser, att arvodet bör höjas till 1 500 kronor, och nämner som jämförelse att till chefen för länsstyrelsens hälso- och sjukvårdssektion utgår ett arvode i fredstid å högst 1 500 kronor. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser det vara motiverat att höja arvodet till 1 500 kronor och framhåller som jämförelse, att det kan vara ytterst svårt att få kompetent väl kvalificerad personal som chef för den ekonomiska försvarssektionen trots att arvodet härför utgår med 2 400 kronor per år. Enligt *statskontoret* synes ej tillräckliga skäl föreligga att i fredstid anställa befattningshavare vid länsstyrelserna med ett årsarvode om 750 kronor.

Departementschefen.

Såsom jag förut antytt är det ställt utom allt tvivel, att det psykologiska försvaret måste förberedas under fred liksom att det fordras ett särskilt organ för planering och annan förberedande verksamhet på detta område. Den redogörelse kommittén har lämnat för den verksamhet av denna art, som är nödvändig, upptar en rad viktiga arbetsuppgifter, vilka icke torde kunna åsidosättas utan risk för menliga återverkningar på vår motståndsansa eller på vår försvarsberedskap i allmänhet. Såsom överbefälhavaren framhållit föreligger på detta område en eftersläpning i förhållande till andra grenar av det totala försvaret, som bör tagas igen. Med hänsyn till att det i mycket är fråga om nya arbetsuppgifter, rörande vilka praktisk erfarenhet saknas i vårt land, kan dock tvekan råda om hur stor organisation som behövs för den statliga verksamheten på området.

Såväl i betänkandet som i åtskilliga remissyttranden framhävs behovet av ökad upplysning under fred till den svenska allmänheten. Den genom kommitténs försorg utförda opinionsundersökningen ger kraftigt stöd för denna uppfattning. Övertygande skäl har anförts för att redan under fred åtskilligt kan och bör göras utöver nuvarande verksamhet för att stärka motståndsansan och göra medborgarna andligen rustade för ett kallt krig och — i händelse av ett krigsutbrott — för de stora påfrestningar, som den moderna krigföringen innebär. Jag delar mening, att det ankommer på statsmakterna att vidtaga åtgärder för att en verksamhet

i sådant syfte skall komma till stånd och vill särskilt understryka behovet av upplysning i realistisk anda om våra försvars- och skyddsmöjligheter mot de nya stridsmedlen, om utrymning och andra civilförsvarsfrågor samt om de förhållanden i allmänhet, som kommer att råda under krig eller omedelbart före ett krigsutbrott. Å andra sidan synes det vara på goda grunder, som kommittén varnar för en från centralt statligt håll under fred bedriven eller dirigerad upplysnings- och informationsverksamhet av de slag, det här blir fråga om. Jag ansluter mig därför helt till kommitténs uppfattning, att ett fredsorgan för psykologiskt försvar icke skall självt bedriva eller dirigera upplysningsverksamhet utan att den härvidlag bör inskränka sig till att lämna impulser och uppslag. Fredsorganet skall dock självfallet noga följa vad som åtgöres på området och genom undersökningar av olika slag klarlägga i vilka hänseenden det kan vara angeläget att öka eller förändra upplysningsverksamheten.

Jag finner det även välbetänkt att, såsom kommittén har tänkt sig, fredsorganet ifråga om den inhemska upplysningsverksamheten — vid sidan av de statliga organen — i försvarsfrågor främst skall samarbeta med centralkommittén Folk och Försvar. Genom sin direkta anknytning till de stora folkrörelserna och andra betydelsefulla organisationer bör centralkommittén, som redan tidigare utfört ett värdefullt upplysningsarbete, kunna bli ett viktigt centrum för den upplysningsverksamhet, det här gäller. Centralkommittén, som uttalat sin villighet att härutinnan biträda det psykologiska försvaret, har emellertid framhållit att, för att den skall kunna fylla denna nya uppgift, det blir nödvändigt att höja statsbidraget till kommittén. Frågan om en sådan höjning av bidraget med hänsyn till nytillkomna arbetsuppgifter för det psykologiska försvaret bör lämpligen prövas vid det årliga budgetarbetet i samband med avvägningen av statsbidragen till försvarsupplysning. I dylik ordning torde även få upptagas frågan om ökade anslag för informationsverksamhet om utrikespolitiska förhållanden, vilket förordats av kommittén med instämmande av ett stort antal remissinstanser. För att redan tidigare bereda möjlighet att genomföra konferenser och kurser synes det mig lämpligt att i omkostnaderna för det av mig förordade fredsorganet för psykologiskt försvar inräknas ett belopp om 10 000 kronor att disponeras för upplysningsverksamhet på det psykologiska försvarets område genom centralkommitténs Folk och Försvar eller andra organisationers försorg.

De förberedelser, som erfordras för att det psykologiska försvaret skall kunna fungera effektivt i krig är både många och tidskrävande. Det gäller såväl att förbereda den statliga verksamheten som att trygga de enskilda publicitetsorganens beredskap. En mycket stor del av dessa olika förberedelser kan och bör, såsom också förutsatts av kommittén, utföras av nu verkande myndigheter eller av enskilda organ och organisationer. I avsevärd utsträckning är det emellertid nödvändigt att ett särskilt organ för

det psykologiska försvaret är verksamt. Detta gäller främst i fråga om förberedelse av den statliga centrala krigsorganisationen, upplysningscentralen och dess verksamhet. I denna del vill jag särskilt framhålla, att även om detta organ bör träda i full funktion först vid ett krigsutbrott, så torde en förstärkt organisation för det psykologiska försvaret bli nödvändig redan dessförinnan i ett skärpt läge, och att också denna verksamhet bör förberedas. Ur denna synpunkt torde det för övrigt vara viktigt, att fredsansorganisationen göres elastisk så att den smidigt och snabbt kan anpassas efter ett förändrat läge.

Det är även angeläget, att ett organ, som direkt arbetar för den psykologiska försvarsberedskapen, deltar i arbetet för beredskapen på området hos andra myndigheter och inom enskild verksamhet. Det torde sålunda vara lämpligt med ett sådant organ som kan för vederbörande fackmyndighet motivera och understryka de behov av personal och utrustning som föreligger för exempelvis pressen och andra publicitetsorgan. Radions beredskapsfrågor bör i detta sammanhang särskilt uppmärksammas liksom behovet av stöd och samordning för en effektiv insats från folkrörelsernas sida i det psykologiska försvaret under krig och i ett skärpt läge.

I likhet med kommittén anser jag det nödvändigt både som ett led i förberedelserna för det psykologiska försvaret i krig och som ett underlag för informationen och annan verksamhet i fred att visst material samlas in och bearbetas. Detta kan ske bl. a. genom opinionsundersökningar samt ryktes- och propagandaanalys. I nuvarande läge synes det dock icke påkallat att opinionsundersökningar, vilka företrädesvis bör göras genom statistiska centralbyråns utredningsinstitut, sker i den omfattning, utredningen tänkt sig. I fråga om radioavlyssning och propagandaanalys bör frågan om en centralisering av verksamheten närmare undersökas inom fredsorganet för det psykologiska försvaret.

Såsom framgår av min föregående redogörelse skall det enligt kommitténs förslag ankomma på den statliga fredsorganisationen att planlägga svensk psykologisk försvarsverksamhet i krig, att följa utvecklingen på den psykologiska krigföringens område och på angränsande fält samt svensk opinionsutveckling och främmande propaganda, att följa svensk upplysningsverksamhet av betydelse för den psykologiska försvarsberedskapen och samverka med organen för denna upplysningsverksamhet, att uppgöra och fortlöpande överarbeta organisations- och mobiliseringsplaner samt utvälja, utbilda och krigsplacera personal, att sörja för att det psykologiska försvarets lokal-, utrustnings- och förbindelsebehov blir tillgodosedda samt att i samarbete med publicitetsorganen och deras sammanslutningar verka för deras personella och tekniska beredskap. Jag finner samtliga dessa arbetsuppgifter ha väsentlig betydelse för den psykologiska försvarsberedskapen och naturligt ankomma på det statliga beredskapsorganet. Det kan dock vara lämpligt att till en början koncentrera fredsorganets verk-

samhet på vissa primära uppgifter. Till sådana uppgifter, som bör lösas i främsta rummet, räknar jag såväl de organisatoriska, tekniska och personella förberedelserna på den statliga sidan som de särskilda beredskapsåtgärderna för att möjliggöra publicitetsorganens verksamhet under ett krig. Koncentrationen under den första tiden på dessa grundläggande arbetsuppgifter bör dock icke få utgöra ett hinder för att övriga av kommittén angivna uppgifter tages upp. Särskilt angeläget synes det mig vara att den redan påbörjade översynen av informations- och upplysningsverksamheten dagarna kring ett krigsutbrott fullföljes och att planerna för denna verksamhet ständigt hålles aktuella.

Såsom framgår redan av vad jag förut anfört vill jag i likhet med kommittén förorda, att ett särskilt fredsorgan med de uppgifter som nyss angivits, inrättas lydande direkt under Kungl. Maj:t och att detta organ ges formen av en nämnd, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Jag kan även tillstyrka, att nämnden sorterar under inrikesdepartementet.

Vad angår beredskapsnämndens sammansättning så har kommittén föreslagit att den skall bestå av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt 9 ledamöter. Av dessa skulle två vara självskrivna (cheferna för TT och radiotjänst) samt de övriga utses av Kungl. Maj:t, varav sex skulle representera vissa myndigheter (utrikesdepartementet, överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen) och organisationer (centralkommittén Folk och Försvar, tidningsutgivareföreningen och publicistklubben), medan en skulle vara vetenskapsman. I huvudsak har jag intet att erinra mot detta förslag; dock bör representanter för TT och radiotjänst utses av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande styrelse, varjämte bör övervägas att låta förslag till publicistrepresentant avgivas jämväl av journalistförbundet. I åtskilliga remissvar har emellertid framställts önskemål om komplettering av nämnden i syfte att ytterligare ett antal intressegrupper skulle bli företrädda. Flera av dessa förslag är i och för sig väl motiverade. Det är emellertid angeläget, att nämnden icke göres för stor, då ett alltför månghövdad organ torde bli mindre arbetsdugligt — jag förutsätter dock, att nämnden inom sig kan utse ett arbetsutskott framför allt för beredande av olika frågor. Med hänsyn härtill kan jag icke förorda, att nämnden utökas med mer än två ledamöter. Kungl. Maj:t torde dock, därest så finnes påkallat, få förstärka nämnden med ytterligare högst tre personer. I första hand bör enligt min mening utöver de av kommittén föreslagna ledamöterna två representanter för folkrörelserna, varav minst en kvinna, ingå i nämnden, båda utsedda av Kungl. Maj:t utan särskilt förslag. Ledamöterna i nämnden utom ordföranden synes böra erhålla arvode enligt kommittékungörelsen. Till ordföranden bör lämpligen utgå ett fast arvode, vilket torde få fastställas av Kungl. Maj:t.

Den arbetskraft, som behöves stå till nämndens förfogande, har av kommittén beräknats till en kanslichef, två andra högre tjänstemän och två

6 — *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 162.*

assistenter samt skrivpersonal. Som framgår av min redogörelse för remissvaren har av flera myndigheter och organisationer framhållits, att denna personal är tilltagen i underkant, medan några remissinstanser uttryckt motsatt mening.

Då man inte har möjlighet att på förhand bedöma, vare sig hur arbetskrävande de olika uppgifterna är eller i vad mån de kan lösas med hjälp av sakkunniga, som icke är anställda vid fredsorganet, är jag icke beredd att föreslå så många heltidsanställda befattningshavare som kommittén angivit utan vill endast tillstyrka, att tre kvalificerade tjänstemän samt skrivpersonal anställs för att stå till nämndens förfogande. Även med denna begränsning bör organisationen på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sina viktigaste uppgifter. Jag anser emellertid icke, att ett särskilt, helt fristående organ bör upprättas för ändamålet. Såsom nämndens kanslipersonal torde i stället böra tjänstgöra befattningshavare inom inrikesdepartementet, vars organisation därför bör utökas. I avsaknad av närmare erfarenheter av arbetets omfattning är jag icke heller beredd att i enlighet med kommittéförslaget förorda, att extra ordinarie befattningar inrättas för detta ändamål, utan föreslår, att personalen tills vidare skall vara anställd såsom extra. Beträffande avlöningsförmånerna till den kvalificerade personalen torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut. Då de av kommittén föreslagna lönegradsplaceringarna för denna personal synes mig genomgående vara för höga bör enligt min åsikt anslagsbehovet kunna begränsas. För biträdesgöromål torde — tills vidare på extra stat — böra anställas ett kanslibiträde och ett biträde i reglerad befordringsgång. I övrigt torde i mån av behov tillfällig arbetskraft få anlitas. Att personaluppsättningen på detta sätt göres elastisk synes viktigt inte minst med hänsyn till att åtskilligt talar för att nämndens verksamhet i fredstid kan komma att bli mer omfattande under det grundläggande planeringsarbetet för verksamheten under krig än i ett senare skede.

Kommittén hade i avvaktan på närmare erfarenheter beräknat ett belopp av 20 000 kronor i arvoden till sakkunniga, dels för varaktiga, dels för tillfälliga uppdrag. Jag kan ansluta mig härtill.

Då nämndens kansli skall anknytas till inrikesdepartementet, torde medelsbehovet för omkostnader bli mindre än enligt kommitténs beräkningar. I fråga om utgifter för sjukvård och reseersättningar åt personalen samt sedvanliga expensutgifter anser jag mig för nästa budgetår icke böra föreslå någon ökning av de medelsanvisningar, som i årets statsverksproposition under inrikesdepartementets omkostnadsanslag föreslagits beträffande posterna sjukvård, reseersättningar och expenser. För kurser och krigsspel m. m. har kommittén räknat med ett anslag av 70 000 kronor. Enligt min mening bör medelsanvisningen för nästa budgetår kunna begränsas till 40 000 kronor, varav 10 000 kronor för bidrag till upplysningsverksamhet genom enskilda organisationer i form av konferenser och kurser.

Kommittén har beräknat, att för första verksamhetsåret skulle tillkomma ett medelsbehov av dels 25 000 kronor i avlöningar till tillfällig personal och dels 30 000 kronor för inköp av möbler, kontorsmaskiner och andra inventarier samt grundande av en boksamling. Jag upptager för det förstnämnda ändamålet 5 000 kronor och för inventarier m. m. 15 000 kronor.

Slutligen har kommittén förordat, att de som chefer för länsavdelningarna för psykologiskt försvar krigsplacerade personerna — vilka bör medverka vid planläggning och förberedande av verksamheten inom sina län — skulle erhålla ett årsarvode på 750 kronor. Åtskilliga länsstyrelser har visserligen gjort gällande, att detta belopp är alltför lågt. Jag finner dock ej anledning till generell höjning utan föreslår i likhet med kommittén, att för ändamålet beräknas sammanlagt (25×750) 18 750 kronor avrundat till 20 000 kronor. Inom denna ram bör de för de olika länen avsedda beloppen kunna anpassas efter de skilda förhållandena.

I anledning av vad jag nu förordat bör den i statsverkspropositionen föreslagna medelsanvisningen till inrikesdepartementets avlöningar, 790 000 kronor, uppräknas med 85 000 kronor, varav till avlöningar till icke-ordinarie personal 57 000 och till rörligt tillägg 28 000 kronor.

Under departementets omkostnadsanslag bör upptagas en ny post, benämnd omkostnader för beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. För nästa budgetår bör i denna post ingå förut angivna belopp av 40 000 kronor till krigsspel och kurser m. m. samt 15 000 kronor till inköp av inventarier och grundande av en boksamling, tillhoppa 55 000 kronor. Från posten torde även få bestridas kostnader för nämndledamöternas resor m. m. Den i statsverkspropositionen föreslagna medelsanvisningen till inrikesdepartementets omkostnader, 70 000 kronor, bör i enlighet härmed ökas till 125 000 kronor.

Kostnaderna för arvoden åt nämndens ledamöter och för ersättningar åt särskilt anlitade sakkunniga bör bestridas från ett särskilt anslag till Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, vilket anslag torde böra erhålla förslagsanslags natur. Anslaget bör för nästa budgetår upptagas med 35 000 kronor.

Ersättningarna till länsavdelningarnas chefer torde böra utgå från länsstyrelsernas avlöningsanslag. Någon uppräkning av detta anslag i anledning härav torde icke vara påkallat.

I enlighet med vad jag nu föreslagit kan den sammanlagda kostnaden för det psykologiska försvaret för nästa budgetår beräknas till 195 000 kronor. Kommittén hade uppskattat medelsbehovet för det första verksamhetsåret till omkring 353 000 kronor.

Hemställan.

På grund av vad jag förut anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de grunder för organisationen av det psykologiska försvaret, som jag i det föregående angivit;
dels ock — med ändring av vad därutinnan föreslagits i årets statsverksproposition elfte huvudtiteln, punkterna 1 och 2 —

a) godkänna följande avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Avlöning till departementschefen	31 500
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	293 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	260 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	290 500

Summa förslagsanslag kronor 875 000;

b) till *Inrikesdepartementet*: *Avlöningar* under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 875 000 kronor;

c) till *Inrikesdepartementet*: *Omkostnader* under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

d) till *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Örtenberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Behovet av psykologiskt försvar	4
<i>Kommittén</i>	4
Psykologisk krigföring	4
Motståndsandans värnande	6
Sammandrag av kommitténs förslag beträffande det psykologiska försvarets verksamhet och organisation	10
<i>Yttranden</i>	11
<i>Departementschefen</i>	14
II. Det psykologiska försvarets verksamhet och organisation under krig ..	17
<i>Kommittén</i>	17
Nyhetstjänsten och den offentliga debatten	17
Återhållsamhet vid publicering	19
Inhemsk upplysningsverksamhet	20
Upplysningsverksamhet till utlandet	23
Insamling och bearbetning av material	24
Den centrala krigsorganisationen och dess arbetsuppgifter	25
Det centrala organets ställning inom administrationen	27
Upplysningscentralens inre organisation	28
Regional krigsorganisation	29
<i>Yttranden</i>	30
Nyhetstjänsten och den offentliga debatten	30
Återhållsamhet vid publicering	31
Inhemsk upplysningsverksamhet	33
Till utländsk opinion riktad verksamhet	37
Insamling och bearbetning av material	38
Krigsorganisation	39
Upplysningscentralens inre organisation	41
Den regionala krigsorganisationen	43
<i>Departementschefen</i>	44
III. Åtgärder under fred	49
<i>Kommittén</i>	49
Upplysningsverksamhet	49
Förberedelser för verksamhet under krig	51
Utformningen av ett fredsorgan	56
<i>Yttranden</i>	59
Upplysningsverksamhet i fred	61
Förberedelser för verksamhet i krig	64
Det föreslagna fredsorganet	67
Åtgärder under fred beträffande den regionala verksamheten	67
<i>Departementschefen</i>	78
Hemställan	84